

BETÆNKNING
VEDRØRENDE
INTENSIVERING AF
MANDSKABSUDDANNELSE

*Afgivet af det af
Forsvarsministeren den 8. maj 1967 nedsatte udvalg*

BETÆNKNING NR. 514

1968

Indholdsfortegnelse

	side
I Indledning	5
II Mandskabsuddannelse	7
III Forsøgsvirksomhed	8
IV Kortlægning	9
V Formålsanalyser	9
VI Faganalyser	11
VII Uddannelsens realisering	14
VIII Uddannelsens resultater	21
IX Uddannelsesmæssige spildtidsrisici	26
X Sergentuddannelsen	29
XI Den obligatoriske civilundervisning i tjenestetiden	31
XII Gruppeinterviews	37
XIII Hærkommandoens 8 måneders eksperiment	38
XIV Konklusion	39

Bilag

1. Analyseskema	43
2. Model for uddannelsesplanlægning	45
3. De enkelte fællesfag	47
4. Retningslinjer for uddannelsesobservationer	62

Indledning

Ved Forsvarsministeriets skrivelse af 8. maj 1967 blev Udvalget vedrørende Intensivering af Mandkabsuddannelse nedsat under Forsvarets pædagogiske Råd med den opgave at undersøge mulighederne for at intensivere mandkabsuddannelsen inden for panserinfanteriet og feltartilleriet og belyse sådanne muligheder ved forsøg.

Udvalgets kommissorium omfatter såvel eventuelt foreliggende muligheder for egentlig rationalisering af mandkabsuddannelsen som mulighederne for intensivering ved hjælp af ændrede pædagogiske metoder og hjælpemidler. Derimod falder spørgsmålet om tjenestetidens længde uden for kommissoriet.

Den samlede vurdering af undersøgelsesresultaterne kan efter kommissoriet tillige omfatte forhold vedrørende mandskabets trivsel i uddannelsesperioden.

Til formand for udvalget beskikkedes direktøren for Danmarks pædagogiske Institut, mag. art. Erik Thomsen.

Til medlemmer af udvalget beskikkedes følgende:

Oberstløjtnant, cand. psych. F. A. Agersted,

Chef for Militærpsykologisk Tjeneste,
oberstløjtnant H. M. H. Boysen,

Chef for Hærsinspektoratets Uddannelsesafdeling,

oberstløjtnant H. B. Brokhøj,

Chef for 4. Artilleriafdeling,
senere stabschef ved 1. Sjællandske Brigade,
premierløjtnant (S) V. L. M. Madsen,

Infanteriskolen, Kronborg,
undervisningsinspektør David Pedersen,

Chef for Forsvarets Civilundervisning.

Ekspeditionssekretær J. R. Larsen og sekretær J. Groule, begge Forsvarsministeriet, beskikkedes som sekretærer for udvalget. Som følge af overtagelse af hvervet som ministersekretær i Forsvarsministeriet fratrådte sekretær J. Groule udvalgsarbejdet den 1. februar 1968.

Udvalgets formand bemyndigedes til at knytte statistisk og anden sagkyndig bistand til udvalget og til at anmode Militærpsykologisk Tjeneste om sagkyndig assistance inden for denne institutions fagområde.

Udvalget er etableret som en arbejdsgruppe, hvis styrke alene ligger i medlemmernes sagskundskab med hensyn til uddannelsesmæssige og militære forhold. Hverken udvalget som helhed eller dets enkelte medlemmer står som repræsentanter for eller i noget ansvarsforhold til bestemte myndigheder, organisationer eller andet.

Som basis for udvalgets arbejde er anvendt de indtil oktober 1967 foreliggende uddannelsesbestemmelser og planer med henblik på analyser, samt forskelligt skriftligt materiale fra ind- og udland. Udvalgets medlemmer har foretaget en række uddannelsesobservationer ved underafdelinger på samtlige tjenestesteder for panserinfanteri og feltartilleri og har herunder haft drøftelser vedrørende væsentligere forhold, som indgår i selve uddannelsen eller påvirker den på anden måde. I tilslutning hertil er foretaget uddannelsesobservationer på sergentskolerne inden for de to nævnte våbenarter. Desuden er gennemgået foreliggende troppeplaner m. v., koordinationsforanstaltninger og kontrolfunktioner under uddannelsen samt behandlet spildtidsproblemer i planlægningen og realiseringen af mandkabsuddannelsen. Yderligere har man ved Militærpsykologisk Tjeneste indsamlet et materiale på samtlige de omhandlede tjenestesteder, hvor værnepligtige menige, værnepligtige befalingsmænd og forskellige grupper af faste befalingsmænd med direkte tilknytning til mandkabsuddannelse under gruppeinterviews har fremsat deres opfattelse af forskellige sider af mandkabsuddannelsen. Endelig blev i august 1968 fra Forsvarets pædagogiske Råd til udvalget oversendt rapporter over det af Hærkommandoen udførte eksperiment med 8 måneders uddannelsesetid.

Efter ca. 1½ års virksomhed fremlægger udvalget med nærværende betænkning de væsentligere resultater af sit kortlægningsarbejde. Tillige anføres nogle synspunkter vedrørende hovedprincipper for uddannelsesplanlægning samt konsekvenser, når sådanne principper ikke anvendes i fornøden udstrækning.

Udvalget har i den forløbne tid afholdt 40 heldagsmøder. Uddannelsesobservationer har omfattet 58 dage, og til indsamling af gruppeinterviews er anvendt 21 dage.

Udvalget har formet sin betænkning således, at tekstafsnittene fortrinsvis behandler hovedtræk, mens mere detaljerede forhold indgår som bilagsstof. Med denne opdeling har det været tilsigtet med teksten at muliggøre et overblik.

Det ligger i en intensiveringsundersøgelses natur, at den må sigte mod at fremdrage svagheder i uddannelsen. Heri er en binding, som også har gjort sig gældende for udvalgets arbejde, hvorfor den foreliggende betænkning som helhed må blive af kritisk karakter.

Det er udvalgets opfattelse, at der i planlægningen og realiseringen af mandskabsud-

dannelsen ligger adskillige intensiveringsmuligheder. I nogle tilfælde vil omstillinger kunne tilvejebringes på kortere, i andre på lidt længere sigt. I nogle tilfælde vil der være visse begrænsninger som følge af praktiske vanskeligheder, herunder lokalt betingede, der muligvis ikke vil kunne overvindes i fuld udstrækning.

Stoffet har været så omfattende, at redegørelser i nogen udstrækning har måttet beskæres til eksempelvisse anførelser. Efterhånden som arbejdet skred frem, har udvalget måttet betragte det som sin opgave at pege på forhold, som bør tages op til revision, derimod ikke ved detaljerede fremstillinger at referere flest mulige enkeltheder eller at angive konkrete løsninger.

Det er endvidere udvalgets opfattelse, at revisionsarbejdet naturligt og med størst udbytte, også for de medvirkende, vil kunne tages op af de organer, som behandler planlægning og realisering af mandskabsuddannelse. Til dette formål har udvalget peget på arbejdsområder og for planlægningsspørgsmål på metoder, som bør bringes i anvendelse.

København i november 1968.

Fin Agersted

H. M. H. Boysen

H. B. Brokhøj

Rudolf Larsen

V. L. Møhring Madsen

David Pedersen

Erik Thomsen

Mandskabsuddannelse

Efter udvalgets opfattelse kan der anføres en række grunde til, at uddannelse af værnepligtigt menigt personel ikke bør betragtes som mindre væsentlig end videregående, militære uddannelser.

For det første har den uddannelse, der gives mandskabet, betydelig indflydelse på den enkelte meniges chance for at overleve, dersom landets politiske myndigheder beslutter at bringe forsvaret i anvendelse i en alvorlig situation.

Mandskabsuddannelsen indgår desuden med stor vægt i forudsætningerne for værnens forsvarmæssige muligheder, idet det menige mandskabs kvalitet på mange områder, sammen med andre faktorer, er afgørende for, i hvilken udstrækning og på hvilken måde ledelsens planer vil kunne realiseres.

Endelig er størstedelen af mandskabet værnepligtige, der ikke indgår i uddannelsen på frivillig basis. Dette kan i sig selv berettige, at der vises deres uddannelse en særlig opmærksomhed.

I denne forbindelse kan også de ved udvalgets nedsættelse gældende bestemmelser for dækningsstyrken motivere overvejelse af, om værnepligtige menige vil kunne være bragt længere frem i deres soldatermæssige uddannelse, når de ved slutningen af uddannelsesperiodens 4. og 9. måned bliver dækningsstyrkens bundhold og tophold med kun ca. 1/3 og 2/3 af den fulde uddannelse efter gældende planer. Selv om et bestemt styrkemål holdes, indtræder der således med kortere mellemrum perioder, hvor slagkraften er reduceret, og hvor der synes at være divergens mellem mandskabets uddannelsesgrad og de situationer, som dækningsstyrken i givet fald kan komme ud for. Dette kan i særlig grad motivere overvejelser vedrørende rekrutuddannelsens indhold og forløb. Da mobilisering kan blive iværksat, efter at kamphandlinger er indledt, vil dækningsstyrken således i nogen tid kunne komme til at udgøre hele det disponible forsvar - et forhold, der

yderligere understreges ved, at mobiliseringsstyrken, når bortses fra supplementsstyrken, kan give vanskeligheder med hensyn til formering af enheder og kan mangle ajourført uddannelse som følge af en hastigt forløbende teknisk udvikling.

De nævnte forhold understreger betydningen af mandskabsuddannelsens organisation, indhold og resultater samt vigtigheden af, at denne uddannelse som helhed - herunder den måde, hvorpå den udføres i praksis - opbygges rationelt og på et grundlag, der er egnet både i faglig og pædagogisk henseende. Endvidere må revisionsmodne aspekter stadig ajourføres.

Opbygning og revision af en uddannelse af værnepligtige menige kan hverken foregå ud fra snævrere militære eller civile synspunkter, men forudsætter indgående overvejelser og analyser af sagforholdene samt anvendelse af metoder for uddannelsesplanlægning.

Det samme gælder, når mulighederne for at intensivere mandskabsuddannelsen skal belyses.

Her skal ikke tages stilling til, i hvilket omfang de værnepligtige meniges tid skal anvendes til andet end uddannelse. Men selv om de værnepligtige meniges tjenestetid primært betragtes som en uddannelsesetid, vil det dog være uundgåeligt, at en del af denne tid anvendes til funktioner, der nærmere har administrativ end undervisningsmæssig karakter.

Intensivering af mandskabsuddannelsen er derfor også et spørgsmål om hensigtsmæssig tilrettelæggelse af den militære tjeneste som helhed med henblik på at skabe gode vilkår for uddannelsens organisering, undgå forstyrrelser af allerede organiseret uddannelse og begrænse tab af uddannelsesetid som følge af funktioner uden uddannelsesmæssig betydning.

Udvalget er i forbindelse med sit arbejde på uddannelsesstederne blevet opmærksom på en række forhold, der virker hæmmende for mandskabsuddannelsens organisering, afvikling og resultater. Det drejer sig bl. a. om det me-

nige mandskabs arbejdstjeneste af forskellig art, administrative funktioner af betydning for underafdelingerne og forskellige andre funktioner. Udvalget skal senere i anden sammenhæng redegøre for disse funktioners og andre forstyrrende faktorer karakter inden for panserinfanteriet og feltartilleriet, jfr. kap. IX.

På dette sted skal blot peges på det principielle, at funktioner af den omhandlede art under mandskabsuddannelsens nuværende or-

ganisation i ikke uvæsentligt omfang medfører vanskeligheder med hensyn til skemalægning, allerede lagte uddannelsesskemaers overholdelse og gennemførelse af en løbende kontrol med deltagelse i undervisningen, ligesom de kan føre til ukontrolleret tab af uddannelsestid såvel for enkeltpersoner som for hele hold og på anden måde påvirke uddannelsens effektivitet i uheldig retning.

III.

Forsøgsvirksomhed

Når mulighederne for at intensivere en uddannelse skal undersøges og dernæst belyses nærmere ved forsøg, må arbejdet inddeles i flere etaper.

Såfremt man ønsker at skabe eller bevare sammenhæng og balance og tillige ønsker i størst mulig udstrækning at gardere sig imod, at eventuelle ændringer får ugunstig indflydelse på andre dele af den uddannelse, interessen samler sig om, vil det ikke være tilstrækkeligt at arbejde med intensiveringsmuligheder, der mere eller mindre tilfældigt kan dukke op ved en almindelig betragtning af det pågældende undannelsesområde.

En undersøgelses første etape må derfor være en kortlægning, der tilvejebringer et samlet billede af den pågældende uddannelse og de forhold indenfor og i tilknytning hertil, som betinger den foreliggende situation.

Herved skabes tillige et overblik over svagheder og mangler og dermed et rationelt grundlag for overvejelser af de muligheder for ændringer, indenfor hvilke en forsøgsvirksomhed med henblik på intensivering må finde sit emne.

Når forsøgsvirksomhedens emne er fastlagt, må undersøgelsens næste etape være en planlægning af selve forsøget. Dette er en betingelse for, at der efter forsøgets afholdelse kan foreligge de oplysninger, som er nødvendige for belysning af emnet således at konklusioner kan drages med fornøden sikkerhed.

En metodisk planlægning må f. eks. omfatte tilrettelæggelse af forsøgsindholdet, som skal belyse de forhold, der indgår i emnet, og etablering af et overblik over de faktorer, som

må holdes under kontrol. Ud fra dette må dernæst opstilles en plan for systematisk indsamling af oplysninger og materiale samt for faktorkontrollens praktiske gennemførelse. Endelig må planlægningen omfatte en behandling af de forudsætninger, som indebærer krav til forsøgsstedernes vilkår og muligheder.

Udvalget har indledningsvis drøftet, om organisation og indhold af hærens mandskabsuddannelse var tilrettelagt således, at det foreliggende grundlag kunne afkorte kortlægningsfasen og dermed fremskynde valg af forsøgsemne og planlægning af forsøg. En kortere gennemgang af de for panserinfanteriet og feltartilleriet gældende uddannelsesbestemmelser, af forskellige organisatoriske forhold og af uddannelsespraksis viste imidlertid, at betingelserne for en afkortet procedure ikke var til stede.

En organiseret forsøgsvirksomhed på mandskabsuddannelsens område forudsætter således et betydeligt indledende arbejde, før selve forsøget kan iværksættes. Såvel kortlægning som forsøgsplanlægning må være indgående, såfremt rimelig sikkerhed for brugbare resultater skal opnås, og tager af denne grund megen tid.

I den forløbne tid har udvalget arbejdet med kortlægning. Det har herved vist sig, at den problemkreds, der knytter sig til intensiveringsspørgsmålet, er betydeligt mere kompliceret og omfattende end først antaget. Da der yderligere under kortlægningsarbejdet ikke er fremtrådt bestemte og afgrænsede områder, der — på baggrund af problemkomplekset som helhed — kunne betragtes som mere egnede eller nærliggende for intensiveringsforsøg end andre

emner, har udvalget som tidligere omtalt (jfr. indledning) ment at måtte redegøre for kortlægningsarbejdet for derved at kunne give for-

svarets myndigheder et grundlag for overvejelse af det samlede problemkompleks og de revisioner, som dette lægger op til.

IV.

Kortlægning

En stadig accelererende tilgang af ny viden inden for næsten alle fagområder, gennemførte og forudsete forandringer i samfunds- og erhvervsstrukturen samt ændring af pædagogiske synspunkter, har medført et stigende behov for omstillinger på næsten alle uddannelsesområder.

Dette har i den seneste tid her i landet vakt en del interesse for mere indgående uddannelsesplanlægning, herunder kortlægning, med henblik på at tilvejebringe et sikrere grundlag for bedømmelse af det reelle behov for ændringer samt disses omfang og karakter.

En sådan kortlægning bygger på analyser af dokumentarisk materiale som formålsangivelser, indholdsbeskrivelser, forskellige planer m. v. Desuden omfatter kortlægning af denne art observationer af uddannelsen, således som denne forløber i praksis, og drøftelser af forhold vedrørende uddannelsen med sagkyndige inden for praksis, ikke mindst med praktikere, der repræsenterer dagliglivets erfaringer. Hvor der er tale om ungdoms- og voksenuddannelse

inddrages endvidere elever, som har gennemgået den pågældende uddannelse.

Kortlægningsens hovedafsnit bliver således uddannelsens formål, indhold og realisering. Et overblik over det af udvalget anvendte kortlægningsprogram er givet i bilag 1. Udvalget har foretrukket at anvende udtrykket formål, og ikke det efterhånden mere anvendte, men ofte misbrugte ord »målsætning«.

Kortlægningsarbejde kan normalt ikke indskrænkes til et arbitrært udvalgt område inden for en helhed, idet en sådan fremgangsmåde indebærer risiko for at følge tilfældige veje eller opnå utilstrækkelig og ensidig belysning af forholdene. Arbejdet må have en bredde og dybde, så problemernes art og omfang kan træde frem. Kortlægningen kan heller ikke indskrænkes til forhold, der må betragtes som symptomer, men må søge videre til de faktorer, der fremkalder symptomerne.

Gennem registrering af problemer og belysning af årsagsforhold bliver kortlægningsarbejdet således grundlaget for overvejelser af ændringer.

V.

Formålsanalyser

Uddannelsesplanlægning forudsætter, at der som udgangspunkt er skabt grundlag for udarbejdelse af et fyldestgørende formål med uddannelsen og dermed for dens øvrige aspekter. Et sådant grundlag tilvejebringes gennem en målanalyse. I tilfælde, hvor en uddannelse skal kvalificere til bestemte arbejdsopgaver, udarbejdes en beskrivelse af jobbet, og de for dets udførelse nødvendige funktioner opstilles og

analyseres med henblik på, hvad der indgår i dem samt hvilke krav, der herved stilles til viden og færdigheder m. v., jfr. bilag 2.

I samme omfang, som der er usikkerhed i dette udgangspunkt, skabes vanskeligheder for udarbejdelsen af et velunderbygget og klart formuleret formål samt for overvejelser af uddannelsens indhold og tilrettelæggelse.

Imidlertid er det ikke ualmindelig, at for-

målet med en uddannelse kan forekomme at have været betragtet som noget selvfølgeligt og ligesom på forhånd givet, idet formål enten ikke anføres eller angives ret løst og formuleres ret tilfældigt. Uddannelsens indhold og realisering kan derved blive præget af utilstrækkeligt begrundede opfattelser, hvorved der gives fortolkninger og personlige holdninger et betydeligt spillerum.

Tilvejebringelse af grundlaget for samt opstilling og formulering af formålet med en uddannelse er derfor et nødvendigt arbejde, der tilmed er konstruktivt og lærerigt. Det kræver grundige overvejelser og et indgående formuleringsarbejde at gøre sig hensigten med en uddannelse og dens dele klar. Denne arbejdsproces kan være overmåde vanskelig, men er af flere grunde betydningsfuld. Dels skabes herved den nødvendige basis, som en uddannelse må opbygges på, og som det, der skal foregå i praksis, må sammenholdes med. Dels vil dette arbejde uvilkårligt sætte et søgelys på svagheder, urevideret tradition, dunkelt tænkte og anvendte begreber m. v., hvorved der lægges op til fornyet overvejelse og orientering på en række områder.

I tilfælde, hvor formål enten ikke er behandlet eller er behandlet utilstrækkeligt, vil det være vanskeligt at opstille og afstemme den pågældende uddannelses indhold og omfanget af dets enkelte dele. Sådanne vanskeligheder kan medføre svagheder inden for uddannelses- og fagorganisationen og kan derved føre til uklarheder i bestemmelser og planer. Herved kan eksempelvis opstå utilstrækkelig overensstemmelse mellem uddannelsen på forskellige uddannelsessteder, uhensigtsmæssig overlapning, idet de samme emner behandles inden for flere fag, eller afvigende vægtning, således at det på samme fag anvendte timetal kan frembyde væsentlige variationer fra sted til sted.

Selv når en uddannelse tilstræber opfyldelsen af bestemte mindstekrav, vil man under sådanne forhold vanskeligt kunne sikre, at den for uddannelsen tilsigtede helhed med hensyn til færdigheder og viden er opnået ved dens afslutning.

Uhensigtsmæssige variationer inden for en uddannelse vil kunne dæmpes gennem en koordinerende myndighed og ved forskellige kontrolfunktioner; men virkningen af sådanne foranstaltninger er afhængig af den basis, som er givet gennem de bestemmelser for uddannel-

sens indhold, der opstilles ud fra formålet med uddannelsen og dens enkelte dele.

En gennemgang af foreliggende formål med en uddannelse og dens enkelte dele må således være en væsentlig del af kortlægningsarbejdets uddannelsesanalyse.

Når man på ovennævnte baggrund betragter mandskabsuddannelsen inden for panserinfanterist og feltartilleriet, synes formålene med uddannelsen og dens fag at have været anset som på det nærmeste selvfølgelige. Udvalget har i de dokumentariske materialer ikke fundet tegn på, at analyser af og formålsangivelser for helhed og dele har været opfattet som betydningsfulde områder. Hvor der er anvendt udtrykket »målsætning« o. lign., er der tale om opregning af fagenes indhold.

I nogle tilfælde har foreligget formålsformuleringsbestræbelser. Ved de af udvalget foretagne analyser har formuleringerne imidlertid enten måttet henlægges som utilstrækkelige, eller det har vist sig at være så vanskeligt at få dem præciseret, at en anvendelse ville blive for usikker.

Denne situation, der rører svagheder i selve grundlaget for planlægningen af mandskabsuddannelsen, har i nogen grad vanskeliggjort udvalgets arbejde. Yderligere viste situationen så stor lighed i udgangspunkt med det i de indledende betragtninger over formål anførte, at de det samme sted omtalte konsekvenser måtte påregnes at dukke op inden for mandskabsuddannelsen, således at udvalget ville møde flere problemer og vanskeligheder end oprindeligt antaget.

Som en konsekvens heraf valgte udvalget med hensyn til analyser og uddannelsesobservationer at lægge hovedvægten på enkeltmandsuddannelsen, selv om enhedsuddannelsen derved - omend den har enkeltmandsuddannelsen som væsentlig forudsætning - ikke ville indgå i alle led i kortlægningsproceduren. Den uventede ændring af udvalgets arbejdssituation lod imidlertid formode, at en gennemført systematisk behandling af samtlige uddannelsesdele ikke ville være mulig inden for en rimelig tid på almindelig udvalgsbasis, men lod også samtidig formode, at en partiel afvigelse næppe ville hæmme påvisningen af intensiveringsmuligheder, også sådanne med generel gyldighed inden for mandskabsuddannelsen. Udvalget har ikke senere fundet anledning til at ændre denne opfattelse.

Faganalyser

En uddannelses formål er retningsgivende for dens indhold og for dettes nærmere udformning, dels ved at karakterisere området for uddannelsens fagkreds og dels ved at afgrænse det stof, der som discipliner må indgå i fagene.

Det er dog ikke tilstrækkeligt at arbejde med selve uddannelsens formål (det overordnede formål). Processen må videreføres til indholdets enkelte dele, fagene, således at disse sluttelig er opstillet og udformet ud fra en formålsbestemmelse i det enkelte tilfælde (de underordnede formål) og samstemt med det overordnede formål.

Hvor nærmere analyserede og præciserede overordnede formål ikke foreligger, vil arbejdet med at udforme, afgrænse og samstemme fagindhold almindeligvis forløbe usystematisk og åbent for bl. a. tilfældige indslag.

I sådanne tilfælde kan begrundelser for udformningen af indhold tegne sig noget uklart. Indholdsangivelser kan blive relativt diffuse og give rigeligt spillerum for fortolkning. Stof, som er blegnet i funktionel eller perspektivisk henseende, eller som blot repræsenterer rent traditionelle anskuelser, kan fortsat figurere. Identiske deldiscipliner kan indgå i flere fag og forårsage uhensigtsmæssig overlapning, og timetallene for de enkelte fag kan ikke afstikkes ud fra en velbegrundet basis.

En uddannelse kan under sådanne forhold blive baseret på og realiseret efter det antal år eller måneder, der er til rådighed, idet grundlaget for en rationel planlægning, udformning og tilrettelæggelse af uddannelsesstoffet ikke er til stede.

Når man ud fra sådanne mere almene betragtninger vender sig til kortlægning af fagene inden for mandskabsuddannelsen, er der følgende en række forhold, som må tages op til undersøgelse, fortrinsvis ud fra dokumentarisk materiale.

Formålet med og indholdet af det enkelte fag må gennemgås, analyseres og sættes i relation til uddannelsens overordnede formål. Dette sidste har dog ikke været muligt, da udvalget som tidligere anført ikke har kunnet finde et tilstrækkeligt egnet udgangspunkt i formålsangivelser for mandskabsuddannelse.

Fagets omfang, således som det er udtrykt ved det angivne timetal, må fremdrages af foreliggende planer, og dette timetal må sættes i relation dels til fagets indhold og dels til det for uddannelsen gældende samlede timetal, hvorved den vægtning, der er tillagt faget, vil fremgå. Endvidere må belyses, i hvilken grad det, der skal indlæres i fagene, svarer til den faktiske anvendelse i praksis.

På et sådant grundlag kan man for det enkelte fags vedkommende sammenholde formål, indhold, omfang og faktisk anvendelse i praksis, hvorved graden af overensstemmelse mellem disse vil træde frem. For så vidt vægtningen af et fag skulle vise væsentlige lokale variationer, må begrundelser herfor søges oplyst. Endelig undersøges den vandrette fagkoordination, således at det kan konstateres, om fagernes indhold er indbyrdes afstemt, så fagene naturligt supplerer hinanden, eller om der forekommer uhensigtsmæssig overlapning.

Udvalget skal i det følgende redegøre mere generelt for resultaterne af dette arbejde, der har omfattet såvel fællesfagene som specialfagene.

Under fællesfagene indgår 11 fag med sigte på en soldatermæssig uddannelse samt den under Forsvarets Civilundervisning henhørende tjenestetidsundervisning for værnepligtige.

Af praktiske grunde er redegørelsen for situationen inden for fællesfagene opdelt i to afsnit, hvoraf det ene omfatter væsentligere træk for ovennævnte 11 fag under ét, mens det andet giver en omtale af forholdene for specialfagene. Den civile tjenestetidsundervisning er behandlet i kap. XI.

For fællesfagernes vedkommende er situationen for det enkelte fag beskrevet i hovedtræk i bilag 3.

Mandskabsuddannelsens fællesfag.

Den som fællesfag karakteriserede fagkreds består af enkeltfagene tjenstekundskab, skytte-tjeneste, pionertjeneste, feltkundskab, ABC-tjeneste, sanitetstjeneste, fysisk uddannelse og træning, eksercits, pudsning pakning og påklædning, håndgranattjeneste samt skydeud-

dannelse på personligt våben, hvoraf sidstnævnte fag dog synes at indtage en mellemstilling mellem fællesfagene og specialfagene. Endvidere er den civile tjenestetidsundervisning, der i kap. XI behandles særskilt, omtalt som fællesfag.

Af de grundlæggende uddannelsesbestemmelser for panserinfanteriet (BINFU), blad 200, fremgår det, at i mangel af tid skal i rekruttiden uddannelsen i fællesfag gå forud for uddannelsen i specialfag og enhedsuddannelsen, medens nødvendige reduktioner i menigtiden skal fordeles ligeligt på alle faggrupper.

Det anføres videre samme sted, at uddannelsen i fagene tjenstekundskab, eksercits, fysisk uddannelse og træning, civil tjenestetidsundervisning samt skydeuddannelse på personligt våben »i princippet« skal fordeles »ret ligeligt« over hele uddannelsestiden, idet mindre tyngdedannelser dog kan foretages inden for kortere tidsrum, medens uddannelsen i de øvrige fællesfag efter underafdelingschefens bestemmelse kan gennemføres mere eller mindre koncentreret og eventuelt i form af kortvarige kurser. Den rækkefølge, i hvilken uddannelsens dele skal behandles, er ikke angivet, hvorfor succession og progression inden for det enkelte fag, koordinationen mellem fagene og for uddannelsen som helhed afhænger af den lokale tilrettelæggelse.

Det anføres videre, at der til uddannelsen kun skal anvendes den tid, som er nødvendig for at nå de opstillede mål og til vedligeholdelse af uddannelsen. De for de enkelte fag angivne timetal er således blot vejledende.

Såfremt uddannelsestiden af særlige årsager reduceres med mere end 10 %, tillader bestemmelserne regimenterne at foretage reduktioner i de for de enkelte fag opstillede uddannelsesmål. Nærmere retningslinjer er ikke anført, men bestemmelserne pålægger chefen for underafdelingen at foretage indberetning til Hærkommandoen i sådanne tilfælde. Et materiale af denne art ville være af overordentlig interesse for et intensiveringsudvalgs arbejde. Man har derfor ladet undersøge, om et sådant materiale findes. Dette viste sig ikke at være tilfældet.

Ifølge de grundlæggende uddannelsesbestemmelser (BINFU 052) er det - inden for de rammer, som angives af love og bestemmelser, den rådige tid og de tildelte midler — pålagt underafdelingschefen selvstændigt at planlægge uddannelsen i bl. a. fællesfagene og at vælge

de mest effektive fremgangsmåder hertil. Answeret for, at uddannelsesmålene nås inden for den fastsatte tid, er ved samme bestemmelse pålagt underafdelingschefen og afdelingschefen i fællesskab. De foran nævnte regler følges stort set også for feltartilleriets vedkommende, selv om de for denne våbenart gældende uddannelsesbestemmelser foreligger i mindre specificeret form.

Som det fremgår af det foregående, er der også for fællesfagernes vedkommende givet de lokale myndigheder en betydelig frihed med hensyn til uddannelsens gennemførelse, den samlede tid, som skal anvendes, og dennes fordeling på de enkelte fag, undervisningens tilrettelæggelse her indenfor og i visse tilfælde tillige med hensyn til, hvad der skal opnås med uddannelsen, samt et betydeligt ansvar for uddannelsens resultater.

Sådanne frihedsgrader i en soldateruddannelse forudsætter beydelig erfaring hos de lokale uddannelsesledere og lærere, samt at højere myndigheder under uddannelsens forløb jævnligt medvirker med hensyn til koordination af dennes udførelse og resultater. For at dette kan fungere på rette måde, må der foreligge klarhed i fastlæggelse og angivelser af formål og indhold. Denne forudsætning er imidlertid ikke opfyldt.

Det fælles mål for uddannelsen i fællesfagene angives i BINFU 200 som det at skabe et solidt og ensartet grundlag for den øvrige del af enkeltmandsuddannelsen og enhedsuddannelsen. For feltartilleriets vedkommende er intet anført herom.

Med hensyn til angivelser af målet for de enkelte fag er situationen uklar. De grundlæggende uddannelsesbestemmelser anfører som hovedregel intet herom, idet bestemmelsernes angivelse af »mål« og lignende ved nærmere eftersyn viser sig at være en omtale af fagernes indhold. I visse tilfælde foreligger bestræbelser i retning af formålsangivelser, men disse er i det store og hele ufyldestgørende, idet beskrivelserne ikke giver tilstrækkelige muligheder for i en analyse at præcisere formålene nærmere og at foretage en rimelig sikker graduering. Endvidere vil de, der skal anvende de grundlæggende bestemmelser i forbindelse med tilrettelæggelse og udførelse af den praktiske undervisning i fællesfagene alene være henvist til beskrivelsen af fagindholdet. I denne forbindelse henvises til de tidligere anførte almindelige betragtninger vedrørende formål, idet be-

mærkes, at størsteparten af de der nævnte konsekvenser af manglende eller ufyldestgørende formålsbehandling findes realiseret i varierende omfang for fællesfagenes vedkommende.

Virkningerne kan reduceres i de enkelte tilfælde, hvor de grundlæggende uddannelsesbestemmelser angiver fagenes indhold detaljeret eller således, at normative krav til uddannelsesresultater anføres; men ser man på fællesfagene under ét, er indholdsangivelserne som helhed for løst udformet. Dette gælder ikke alene med hensyn til det krævede indlæringsniveau samt fagenes og deldisciplinernes indbyrdes vægt, men også med hensyn til selve uddannelsens indhold, der i væsentligt omfang må udtrækkes af reglementer o. lign. Da disse omfattende militærfaglige beskrivelser normalt indeholder langt mere stof end det, de værnepligtige skal lære, og ikke yder hjælp til at udskille dette stof, bliver resultatet, at mandskabsuddannelsens indhold på en række punkter fastlægges af de enkelte underafdelingschefer, faglærere eller hjælpeinstruktører.

Under forhold som de foran omtalte er der en betydelig risiko for, at uddannelsen i fællesfagene vil blive præget af forskellig fortolkning eller af personlige opfattelser af, hvad der traditionelt hører med til en soldatermæssig uddannelse. De af højere myndigheder praktiserede koordinationsbestræbelser og resultatmæssige kontrolfunktioner — hvis virkninger ikke registreres af disse myndigheder — er ikke tilstrækkelige til at kunne udjævne uhensigtsmæssige variationer i praksis, jfr. kap. VIII.

De indholdsmæssige svagheder indebærer, at det tænkte mål for uddannelsen i fællesfagene - at skabe et solidt og ensartet grundlag - ikke kan forventes opfyldt, og en risiko for, at uddannelsen i det hele af de værnepligtige kan blive så uensartet, at der vil kunne opstå vanskeligheder i givne situationer.

Ser man dernæst på den timetalsmæssige vægt, som er tillagt de enkelte fællesfag, fremgår begrundelserne herfor ikke af uddannelsesbestemmelserne. Da der hverken med hensyn til fagkredsen som helhed eller de enkelte fag er udarbejdet formålsangivelser - eller anvendelige formålsangivelser - og da der tillige foreligger væsentlige uklarheder vedrørende fagenes indhold, er det ikke muligt at foretage en egentlig vurdering af det tidsmæssige omfang, der er tillagt fællesfagene. Men det for udvalget

foreliggende — herunder de foran nævnte uklarheder vedrørende formål og indhold samt den i Generalinspektøren for Artilleriets blivende Bestemmelser for Uddannelse (GFA BBU) 3.0-003, bilag 2, og -301, bilag 1, beskrevne timestfordeling i henholdsvis rekrut- og menigtiden — tyder på, at fagenes timetal ikke kan være fastsat ud fra en gennem planlægningsmetoder udledt basis, men er blevet til som en skønsmæssig fordeling af det samlede timetal, der har været til rådighed for uddannelsen af det værnepligtige mandskab.

Det er udvalgets opfattelse, at nogle fag herved har fået tildelt for stort timetal i forhold til deres indhold.

Af ovennævnte grunde er det heller ikke muligt at foretage en egentlig vurdering af relationerne mellem fællesfagenes formål, indhold og omfang. Udvalget har dog i nogle tilfælde konstateret, at det af fællesfagene omfattede uddannelsesstof i visse henseender rækker ud over, hvad værnepligtige menige behøver at kende af hensyn til deres praktiske funktioner, og at der — i varierende omfang — undervises i detaljer, som de menige alligevel ikke vil komme til at beskæftige sig med i praksis. Endvidere er konstateret, at såvel foreskrevne som andre indøvelsesprocedurer på forskellige områder er for tidrøvende.

Det forekommer i flere tilfælde, at samme deldiscipliner ifølge de grundlæggende uddannelsesbestemmelser indgår i flere fag, således at uhensigtsmæssige overlapninger bliver uundgåelige. Men også herudover rummer fagenes organisation adskillige risici i denne henseende. Dette gælder bl. a. den under beskrivelsen af flere fag forekommende ubestemte angivelse af, at indøvelse af praktiske færdigheder sker under eller i tilknytning til uddannelsen i skyttetjeneste, ligesom usikkerheden i selve grundlaget også på anden måde kan gøre det vanskeligt at separere fagenes indhold i den praktiske undervisning, idet fællesfagene som helhed ikke er bygget op på en måde, som sikrer en naturlig samlet progression i uddannelsen.

Der stilles således meget betydelig krav til de lokale uddannelseslederes og læreres faglige og pædagogiske viden og erfaring, idet det vil afhænge af dem, om uddannelsen inden for fællesfagene i tilrettelæggelse og praksis bliver organisk opbygget, forløber med den rette progression inden for det enkelte fag og med fornøden koordination mellem fagene som helhed.

Det vil af det om fællesfagene anførte fremgå, at det er muligt at intensivere uddannelsen inden for dette fagområde.

Uden at ændre det foreliggende uddannelsesgrundlag vil en vis intensivering kunne opnås, f. eks. gennem stofbeskæring, simplificering af indøvelsesprocedurer og reduktion af overlapning. En sådan revision ville imidlertid ikke berøre de grundlæggende vanskeligheder.

Det synes derfor nødvendigt, at man ikke bliver stående herved, men går videre ved at udlede og organisere lærestoffet på en anden måde, jfr. bilag 2.

Denne proces må starte med de i kapitlet om formål omtalte funktionsanalyser af jobs med deraf følgende fastlæggelse af formål for uddannelsen og krav til viden og færdigheder. Ud fra dette vil man være i stand til at udlede de elementer, som må indgå i uddannelsen.

Samhørende elementer udskilles og samles til naturligt opbyggede elementgrupper — og elementgrupper, som naturligt hører sammen, forenes tilsvarende til deldiscipliner. Ved at arbejde på denne måde vil man nå frem til organisk opbyggede og samstemte helheder, der hver for sig kan formålsangives samt gives fagbetegnelse efter deres indhold og beskrives entydigt i overensstemmelse med uddannelsesformålet.

Dernæst ordnes det enkelte fags indhold efter sværhedsgrad og naturligt indlæringsrække-

følge samt under hensyntagen til koordination med stof i andre fag. Ved at anvende denne fremgangsmåde vil der være skabt et grundlag for udarbejdelse af såvel hovedplaner som mere detaljerede planer for uddannelsens realisering, herunder fastsættelse af normaltimal, hvorved uddannelsens samlede varighed kan opgøres.

Mandskabsuddannelsens specialfag.

Specialfagene viser stort set de samme træk, som foran er beskrevet for fællesfagene vedkommende. Da specialfagene således ikke tilfører kortlægningen af fagområdet nye momenter, har udvalget fundet det rimeligt at undgå gentagelser og skal derfor afstå fra at give en redegørelse for specialfagene som helhed og en beskrivelse af situationen for det enkelte fag.

Udvalget skal i øvrigt som et fælles træk ved de to fagkategorier pege på, at der i de sidste 3-4 måneder af uddannelsestidens 14 måneder ikke synes at være nyt stof at indlære. For de opbrugte stofområder resterer således for en længere periode kun gentagelser af det allerede indlærte. Dette virker sløvende på mandskabets motivation og virkelyst i det hele og er med til at præge de meniges endelige bedømmelse af værnepligtstiden.

VII.

Mandskabsuddannelsens realisering

Hvad enten man ser på en uddannelse som helhed eller betragter niveaubestemte afsnit eller etaper inden for den, er der tale om en undervisningsproces, som skal afvikles over kortere eller længere tid. Denne proces skal etableres ud fra et givet udgangspunkt og opbygges med sigte mod et bestemt mål. Udgangspunktet er elevernes forudsætninger ved uddannelsens påbegyndelse, og målet er det, man ønsker, at eleverne skal have nået ved dens afslutning. Undervisningsprocessen, som skal forløbe mellem disse yderpunkter, må derfor bygge på kendskab til og udnyttelse af elevernes forudsætninger samt på en nøje fastlæggelse af målet. Endvidere må målet frem-

træde på en sådan måde, at det er konstaterbart, om og hvornår det er nået.

Undervisning er en kompliceret proces, som dels indeholder og dels påvirkes af en lang række faktorer, hvoraf de fleste kan variere. Til illustration af faktorkomplekset skal her blot eksempelvis anføres begreber som stof, læreproces, metoder, aktiviteter, materiel, lærerfaktor, motivation, kommunikation, udnyttelse af feed-back, ydre vilkår samt udbytte i form af såvel kundskaber og færdigheder som personlig og social udvikling.

Ved overgangen til realiseringen af en uddannelse indtræder følgende en ny etape i uddannelsesplanlægningen, idet denne nu må be-

handle de forhold, som kan give undervisningsprocessen det bedst mulige forløb, samt de krav til undervisningsvejledninger, undervisningsmateriel, læreruddannelse og en række andre forudsætninger, som må opfyldes, for at dette skal kunne opnås (jfr. bilag 2).

Hvor planlægningen i de forudgående led er mangelfuld, vil grundlaget for tilrettelæggelsen af uddannelsespraksis stå svækket. Som en konsekvens heraf vil en til grundlaget svarende usikkerhed blive overflyttet til de personer, som i praksis skal søge at tilrettelægge og udføre det daglige undervisningsarbejde. Samtidig påføres der dem en yderligere byrde, når andre forudsætninger for undervisningsarbejdets gennemførelse ikke er behandlet i planlægningen og bragt tilveje i tilstrækkelig eller mulig grad.

Under sådanne vilkår vil arbejdet i praksis føre til dispositioner, som de pågældende må basere på deres egen opfattelse af, hvad der er anvendelige løsninger af de problemer, som situationen indebærer, idet fornøden støtte ikke kan findes i uddannelsesbestemmelser m. v. På nogle områder vil konsekvensen heraf være variationer i uddannelsespraksis fra sted til sted, medens løsninger på andre områder vil tendere mod at stivne i en vis stereotypi, som ved at overføres fra generation til generation efterhånden antager karakter af at være selve de måder, undervisningen må gribes an på.

En kortlægning af den i en uddannelse praktiserede undervisning vil derfor under sådanne forhold dels støde på variationer, der ligger ud over, hvad der nødvendigvis må forekomme i en undervisningsvirksomhed med samme mål, og dels møde en stabilitet, der entydigt karakteriserer praksis.

For mandskabsuddannelsens vedkommende har udvalget - med basis i sine observationer og drøftelser på alle panserinfanteriets og feltartilleriets uddannelsessteder samt i andet erfaringsmateriale — i nogle henseender fundet den foran omtalte entydighed og på andre områder variationer, som har gjort det nødvendigt at søge frem til bæltter, som kan siges at rumme det almindeligt forekommende inden for mandskabsuddannelse.

Dette sidste indebærer, at der uden for disse bæltter vil kunne findes afvigelser i praksis, som går i positiv eller negativ retning. Udvalget har i sådanne tilfælde lagt vægten på afvigelser til den positive side, men disse har kun undtagelsesvis haft en sådan karakter eller

hyppighed, at de har kunnet inddrages som supplement til det normale billede.

Selv om positive afvigelser således kun forekommer spredt og tilfældigt, kan de dog bidrage til et indtryk af, at der blandt det undervisende personel er ved at opstå et behov for omstillinger på nogle af de områder, hvor ændringer er mulige allerede under de nuværende forhold.

I det følgende skal udvalget først fremdrage væsentligere træk i forbindelse med visse almene forudsætninger for mandskabsuddannelsens realisering og derefter behandle forhold i undervisningens praktisering.

De aspekter, der har været inddraget i kortlægningen, findes i bilag 1 III A og B, medens de mere detaljerede retningslinjer, som er fulgt i observationer og drøftelser, fremgår af bilag 4.

Almene forudsætninger

Læreres uddannelse og faglige kunnen.

Som lærere i mandskabsuddannelsens militære fag anvendes sergenter, oversergenter, seniorsergenter, officerer af specialgruppen til og med premierløjtnantsgrad samt reserve- og linieofficerer til og med grad af major.

Alle de nævnte lærere har gennemgået en sergentskole af 6 måneders varighed. Udnævnelse til højere grad end sergent forudsætter et vist mål af praktisk tjeneste samt en yderligere grunduddannelse på en af hærens befalingsmandsskoler, varierende fra 4 måneder til 3 år.

Grunduddannelserne på hærens befalingsmandsskoler er først og fremmest af faglig art, men sigter tillige mod at sætte befalingsmændene i stand til at virke som instruktører for menigt mandskab.

Ud over de omhandlede grunduddannelser gennemgår samtlige befalingsmænd faglige kurser i varierende omfang.

I almindelighed behersker sergenterne - der udgør en meget betydelig andel af de til mandskabsuddannelsen knyttede lærere - det på sergentskolen lærte elementarstof, men de har i reglen ikke faglig indsigt til at besvare spørgsmål, der rækker ud over dette, og har som følge heraf kun begrænsede muligheder for at give undervisningen et lidt udvidet perspektiv. De fleste sergenter opnår dog efterhånden en noget større faglig viden gennem praksis.

Forskellige forhold - fortrinsvis af organisa-

torisk art - fører imidlertid jævnlig til, at sergenter anvendes som lærere i fag, de ikke har lært på sergentskolen, og til, at sergenter må fungere som faglærere inden for specialfagene og i forbindelse hermed selv udvælge undervisningsstoffet fra foreliggende reglementer m. v. Herved stilles sergenterne over for undervisningsopgaver, som de ikke har uddannelsesmæssige forudsætninger for at løse på tilfredsstillende måde. Om det under sådanne omstændigheder lykkes en sergent at gennemføre undervisningen med et rimeligt udbytte for eleverne vil — udover den pågældendes muligheder for og indstilling til at sætte sig ind i et nyt stof - afhænge af, om sergenten har erhvervet et tilstrækkelig bredt erfaringsgrundlag gennem praksis, og vil i øvrigt være hæmmet af, at sergenterne kun i et vist, lokalt varierende omfang får almindelig støtte eller anden hjælp til fortsat udvikling, således at de i for høj grad er overladt til selv at fortolke deres praktiske erfaringer. Det bemærkes i denne henseende, at sergenter som regel bedre vil være i stand til at løse opgaver af den omhandlede art inden for specialfagene, end når der er tale om fællesfag.

I øvrigt bemærkes, at der synes at være en betydelig kvalitetsmæssig spredning inden for sergentgruppen, hvilket kan være en følge af usikre udvælgelseskriterier og svingende praksis bl. a. med hensyn til, om hovedvægten i den senere anvendelse skal lægges på taktisk føring eller instruktørvirksomhed.

Generelt set er de øvrige lærergrupper fuldt ud kvalificerede i faglig henseende til at bestrebe de undervisningsopgaver, som pålægges dem inden for mandskabsuddannelsen.

Lærernes uddannelse og kunnen i pædagogisk henseende.

I pædagogisk henseende står alle mandskabsuddannelsens lærergrupper derimod temmelig svagt, idet almen pædagogik, psykologi og undervisningsmetodik kun indgår med relativt ringe vægt i undervisningen på befalingsmandsskolerne, hvortil kommer, at praktisk metodik kun forekommer i ringe grad i den hidtidige uddannelse til linie- og specialofficer, og at sådanne øvelser på de øvrige skoler foregår efter et temmeligt uvarieret og traditionelt mønster. Autoriserede lærebøger findes ikke, og bortset fra uddannelsen i psykologi på Hærens Officersskole og Hærens Specialofficers-

skole forestås undervisningen af lærere uden særlig uddannelse på disse områder.

Lærernes pædagogiske uddannelse synes således kun at give dem muligheder for i begrænset omfang at anvende f. eks. de i BINFU 053-1 anviste, mere varierede fremgangsmåder i uddannelsen.

Forskellige lokale initiativer tyder på, at man på uddannelsesstederne er ved at erkende et behov for yderligere uddannelse.

Konsulentmuligheder.

De til mandskabsuddannelsen knyttede lærere kan ikke få faglig eller pædagogisk konsulentbistand til støtte for det daglige arbejde. Deres eneste muligheder for hjælp i faglige og pædagogiske spørgsmål består i at drøfte eventuelle problemer med kolleger og foresatte på tjenestestedet. Udnyttelsen af disse muligheder synes i nogen grad at blive begrænset af kommunikationshæmmende faktorer og afhænger i øvrigt af de enkelte læreres initiativ med hensyn til at spørge og af den vejledning, som kompagniledelsen finder anledning til at give på grundlag af sine observationer. Under drøftelser på uddannelsesstederne er der over for udvalgets medlemmer givet udtryk for forskellige opfattelser af behovet for faglig og pædagogisk konsulentbistand. Det er imidlertid udvalgets opfattelse, at der bør etableres en konsulentvirksomhed for at give inspiration og viden, ikke mindst med hensyn til pædagogiske spørgsmål. Et flertal af udvalget finder, at en sådan virksomhed bør være uafhængig af kommandosystemet. Det er oplyst over for udvalget, at der allerede er taget et vist initiativ med hensyn til konsulentbistand ved oprettelse af en pædagogisk afdeling under Hærkommandosens Skolekommando. Denne afdeling skal efter det oplyste imidlertid kun træde i virksomhed i den her omhandlede henseende på initiativ fra tjenestestederne og kan ikke forventes at være i stand til at yde bistand til mandskabsuddannelsens lærere og ledere i større omfang.

Elevernes almene og specielle forudsætninger.

Blandt de menige, som udskrives til uddannelse i forsvaret, findes en ganske betydelig spredning med hensyn til intellektuel formåen, civil uddannelse og fysisk udrustning.

Det udskrevne mandskabs fordeling her ud fra synes at være temmelig tilfældig, bl. a. fordi egnede kriterier for en fordeling efter arbej-

dets sværhedsniveau - herunder jobbeskrivelser og funktionsanalyser - ikke foreligger.

Følgelig er der inden for panserinfanteriet og feltartilleriet store forskelle med hensyn til de nævnte forudsætninger blandt alle de almindelige underafdelingers mandskab.

For fællesfagenes vedkommende udnyttes de meniges almene og specielle forudsætninger ikke. Alle deltager i den samme undervisning, og da undervisningsstoffet skal læres af alle på samme tid, fastlægges niveauer og normer for indlæringshastighed, arbejdsindsats og øvelsesshyppighed m. v. ud fra den svagere udrustede del af mandskabet.

Ved udstikning til visse dele af specialuddannelsen søger man at tage hensyn til de enkelte meniges forudsætninger, bl. a. ved at sammenholde foreliggende oplysninger om intelligensgrad, civil uddannelse og fysiske forudsætninger med observationer i rekruttidens første måneder. Men usikkerhed vedrørende de kvalifikationer, som forskellige dele af mandskabsuddannelsen stiller krav om af hensyn til kommende arbejdsfunktioner, gør det ikke muligt at udnytte elevernes individuelle forudsætninger systematisk i uddannelsen.

Holdstørrelser.

De holdstørrelser, som anvendes i mandskabsuddannelsen, er for fællesfagenes vedkommende bestemt af den organisatoriske inddeling i enheder, således at undervisningsholdene svarer til underafdeling (ca. 100 mand), deling (ca. 30 mand) og gruppe (8-10 mand). Teoretisk stof gennemgås som oftest samlet for hele underafdelingen, medens delingsrammen anvendes til visse indøvelser og fællesinstruktion før praktiske øvelser i mindre troppe.

For specialfagenes vedkommende bestemmes holdstørrelser som regel af det antal menige, som skal lære det pågældende fag. Holddannelsen går derfor for disse fags vedkommende ofte på tværs af de organisatoriske inddelinger. Det er overladt til de enkelte instruktører at underdele holdene af funktionsbetingede eller andre årsager som f. eks. ønsket om at have et mindre antal elever pr. lærer. Opdelingsmulighederne kan være begrænset af praktiske hensyn til lokaler, materiel o. a.

Ydre forhold.

Uddannelsesstederne er jævnlig underforsynet med lokaler til undervisningsbrug, herunder faglokaler. Undervisningslokalernes udform-

ning synes kun sjældent at være baseret på pædagogiske hensyn. De er ofte mindre egnede til andre undervisningsformer end forelæsning, er stort set primitive af indretning, udstyret er som regel spartansk, ligesom opvarmning, ventilation, belysning og akustik ofte er dårlig. Det er ikke ualmindeligt, at samlings- og pudsestuer samt garager må tages i anvendelse som undervisningslokaler. Lokalesituationen tyder på, at uddannelseshensyn selv i nyere kasernebyggeri ikke har været prioriteret tilstrækkelig højt af de planlæggende myndigheder.

Mulighederne for at udnytte udendørs kaserneområder til visse dele af mandskabsuddannelsen er de fleste steder antagelige, medens de til kasernerne knyttede øvelsesområder ofte er for små og for upraktiske. De ligger i nogle tilfælde for langt fra kasernen og er sparsomt udstyrede. Hertil kommer i en del tilfælde restriktioner med hensyn til deres benyttelse, som kan gøre det vanskeligt at variere øvelsesvirksomheden i tilstrækkelig grad.

Kasernernes skydebaneanlæg er oftest for få og som følge heraf overbelagte, ligesom de er utidssvarende udstyret og ikke indrettet med henblik på øvelse i feltmæssige skydninger, som må anses for at være betydeligt vigtigere i mandskabsuddannelsen end sædvanlige bane-skydninger. Indendørs skydebaner findes så godt som ikke til trods for, at skydning med håndvåben må anses for at være et hovedfag i mandskabsuddannelsen.

Med hensyn til skyde- og øvelsestræner forekommer situationen også at være temmelig ugunstig, navnlig på Sjælland.

Den pædagogiske praksis

Undervisningsmetoder og arbejdsmønstre.

For så vidt angår indlæring, som ikke består i praktiske øvelser, er den alt dominerende undervisningsmetode forelæsningen, som enten forekommer i sin rene form eller i forbindelse med illustration og/eller demonstration. Som regel er indlagt korte spørgsmål ved afslutningen af hele forelæsningen eller efter passende afsnit heraf. Spørgsmålene angår som hovedregel detaljer fra det gennemgåede stof og synes så godt som udelukkende at være af kontrollerende art.

I ganske få tilfælde har man observeret, at der er arbejdet med spørgsmål og svar som bevidst arbejdsmønstre, ligesom man i enkelte

tilfælde har igattaget en simplificeret form for gruppearbejde anvendt i undervisningen. Disse arbejdsformer har i alle tilfælde været udpræget lederstyrede.

I øvrigt lægges vægten i udstrakt grad på eksperimenterende indøvelse af praktiske færdigheder efter princippet »vise, forklare og øve«, hvor størstedelen af undervisningstiden går med øvelse, og hvor hovedsigtet er at indlære, opøve og rutinere. Indledende instruktion gives næsten udelukkende i forelæsningsform.

I nogle tilfælde er observeret noget friere, lederstyret selvvirksomhed med henblik på at huske stoffet samt at forstå principper og funktioner. Elevstyret aktivitet med dette sigte er ikke forekommet i den undervisning, udvalgets medlemmer har overværet.

Stofdisponering.

Som helhed synes stofdisponeringen for det menige mandskab hovedsageligt at være lagt an på formel indlæring og starter kun i begrænset omfang med at skabe forståelse af principper og funktioner.

Mandskabsuddannelsen tilrettelægges af hver underafdeling for sig. Det almindeligt forekommende mønster herfor er følgende:

For tidsmæssige afsnit (f. eks. for 2 måneder i rekruttiden og derefter for 5 måneder ad gangen) fastlægger kompagniledelsen (underafdelingschef og næstkommanderende) en uddannelsesplan for underafdelingen. Planlægningsgrundlaget er de af centrale myndigheder udarbejdede uddannelsesplaner (BINFU og GFA BBU) samt centrale og lokale øvelseskalendere, tildeling af undervisningsfaciliteter m. v. Den lokale uddannelsesplan formes som et skema, hvori er angivet det totaltimetal, som i planlægningsperioden agtes anvendt til hvert enkelt fag, samt timetalenes fordeling på uddannelsesuger. Uddannelsesplanerne varierer fra underafdeling til underafdeling.

Når den lokale uddannelsesplan foreligger, udarbejder hver faglærer (eventuelt næstkommanderende) til underafdelingschefens godkendelse en lektionsoversigt, der ud fra de centrale myndigheders uddannelsesbestemmelser fordeler fagenes indhold på de enkelte timer og dermed angiver successionen og progressionen i undervisningen. Lokale variationer forekommer. Såvel hensigtsmæssige som uhenigtsmæssige fordelinger er konstateret.

Ud fra dette grundlag fastlægger instruktør-

erne efterhånden, som det bliver aktuelt, i detaljer det stof, der skal gennemgås i den enkelte lektion, og disponerer lektionen. Lokale variationer forekommer. Undertiden udarbejdes planer for de enkelte lektioner ikke, og undertiden gøres dette af eller i samråd med vedkommende faglærer.

I det omfang, hvori den beskrevne tilrettelæggelse ikke forstyrres, følges de lokale uddannelsesplaner og lektionsoversigter stort set planlægningsperioden igennem.

Ved den lokale tilrettelæggelse fordeles lærestoffet som regel på arbitrært grundlag, hvori ikke indgår overvejelser over elevernes aktuelle standpunkt, ligesom repetitioners antal, omfang og fordeling i vidt omfang fastlægges på forhånd og gennemføres ret mekanisk uden hensyn til elevernes kunnen.

Det er almindeligt, at det ved hver planlægningsperiodes afslutning opgøres, i hvilket omfang man har nået at gennemføre det planlagte antal lektioner, og at der tages hensyn hertil ved fordelingen af det samlede antal undervisningstimer, man påregner at have til rådighed i den næste periode.

I enkelte tilfælde afholdes lokalt udarbejdede, standardiserede prøver i nogle fag ved hver periodes afslutning med henblik på at tage hensyn til resultatet heraf ved tilrettelæggelsen af undervisningen i næste periode, ligesom der i enkelte tilfælde afholdes prøver med kortere mellemrum med henblik på opsamling inden for perioden.

Ved nogle underafdelinger føres kontrol med de enkelte meniges tilstedeværelse i de enkelte lektioner med henblik på i muligt omfang at afholde opsamlingslektioner for elever, som har været fraværende. I andre underafdelinger er det blevet betragtet som umuligt at føre en sådan kontrol. I visse tilfælde gentages lektioner efter et skøn, i andre tilfælde finder opsamling ikke sted.

Bestræbelser på koordination af undervisningen i forskellige fag forekommer sjældent, ligesom der i det hele kun er sparsom kommunikation mellem lærere og med andre på tjenestestedet vedrørende undervisningsspørgsmål.

Forskellige kommunikationshæmmende faktorer i »det militære system« synes mange steder at gøre det vanskeligt for faglærerne at komme til udtryk og få indflydelse på forhold som anvendelse af timetal og uddannelsens forløb.

Disponering af såvel enkeltlektioner som lektionsserier synes næsten undtagelsesfrit at sigte mod først at indlære uddannelsesstoffets enkelte elementer, som derefter samles til større helheder.

Undervisningsvejledninger m. v. for lærere

Lærebøger i sædvanlig forstand og undervisningsvejledninger findes kun undtagelsesvis, hvorfor man er henvist til at søge faglige oplysninger i foreliggende reglementer. Disse reglementer er imidlertid uhensigtsmæssige til instruktørbrug, idet de som hovedregel er for omfattende i forhold til mandskabsuddannelsen, og det er vanskeligt at uddrage det stof, som er relevant for de meniges uddannelse, ligesom de ikke indeholder eksempler og anvisninger, der kunne være hensigtsmæssige til undervisningsbrug. Det kræver meget betydelig erfaring at anvende de foreliggende reglementer som basis for undervisningen.

Med hensyn til faget fysisk uddannelse og træning findes forskellige undervisningsvejledninger, der er udgivet af forsvarrets gymnastikinspektør.

Bortset fra reglementer findes faglig litteratur kun i meget begrænset mængde på uddannelsesstederne. Reglementerne, som i forskellige henseender ikke forekommer særligt egnede, anvendes tilsyneladende ret flittigt.

Uddannelsesobservationerne har givet det indtryk, at pædagogisk litteratur stort set ikke anvendes på uddannelsesstederne. Litteratur af denne art forefindes kun yderst sparsomt, og den smule, som findes, synes ikke at være almindeligt kendt.

Undervisningsmateriel.

Af lærebøger findes kun »Grundbog for Hærens Menige« og »Feltinstruktion for Enkeltmand«, som udleveres til mandskabet. Der er intet krav om, at de menige skal læse disse bøger.

Der satses således i udpræget grad ikke alene på den enkelte lærer som tilrettelægger af en systematisk opbygning af stoffet og som kontrolfaktor med hensyn til indlæringen hos den enkelte elev, men også på læreren som informationskilde. Elevernes situation er således kendetegnet ved en ret udifferentieret og upersonlig omgang med lærestoffet og ved nogen

usikkerhed hos den enkelte elev vedrørende eget standpunkt som følge af sporadisk og utilstrækkelig feed-back.

I betragtning af, at lærestoffet er af elementær karakter og i betydelig grad konkret og teknisk betonet, synes der at være anledning til at overveje brugen af programmeret undervisningsmateriale i nogen udstrækning. Udarbejdelse af lineære programmer i et sådant stof skulle kunne foregå uden større vanskelighed og uden afhængighed af maskinel fremføring af materialet.

På alle tjenestesteder findes et undervisningsmaterielkontor. Men der er betydelige lokale variationer med hensyn til undervisningsmaterielkontorenes kvalitet, som bl. a. synes at afhænge af, i hvilket omfang man har været i stand til at afse personel til deres drift. Undervisningsmaterielkontorerne er i mange tilfælde blevet betegnet som »værende under opbygning«.

På samtlige tjenestesteder findes en kerne af illustrationsmateriel, der leveres fra centrale myndigheder, og som bl. a. omfatter audiovisuelle hjælpemidler, film, billedbånd, plancher etc. samt modeller o. lign. Over dette materiel findes kataloger. I hvilket omfang sådant materiel rekvireres, er afhængigt af det lokale initiativ.

Endvidere findes i varierende mængde lokalt fremstillet illustrationsmateriel, der anskaffes inden for en rådighedssum, som er tildelt regimenterne til dette formål. Med hensyn til denne del af undervisningsmateriellet findes betydelige variationer, afhængigt af lokalt initiativ, behov for og valg af materiale.

Endelig findes i varierende omfang uregistreret undervisningsmateriel af forskellig kvalitet.

Illustrationsmateriellets tilstedeværelse synes ikke alle steder at være lige kendt. Udnyttelsen forekommer ikke særlig intensiv og synes stort set at afhænge af de enkelte instruktørers og hjælpeinstruktørers eget initiativ. I enkelte tilfælde er konstateret administrative besværligheder i forbindelse med materiellets udlevering.

Demonstrationsmateriale forefindes efter nærmere, fra centralt hold fastsatte normer, der i visse henseender kan forekomme knappe.

Bortset fra specialmateriel, personlig udrustning, »Grundbog for Hærens Menige« samt »Feltinstruktion for Enkeltmand« findes materiel til elevbrug stort set ikke.

Grad af elevdifferentiering.

Elevdifferentiering forekommer ikke. Man stræber bevidst mod at undervise eleverne som en ensartet masse og som tidligere anført mod at fastlægge undervisningsniveau, arbejdsindsats, repetitionsomfang m. v. efter de svagere udrustede i håb om derved at sikre, at flest mulige tilegner sig lærestoffet.

Kommunikation og atmosfære.

Den i undervisningen af det menige mandskab forekommende kommunikation mellem lærere og elever synes i overvejende grad at være en envejskommunikation. Tovejskommunikation forekommer i nogen udstrækning i form af elevers besvarelse af læreres spørgsmål og i mindre omfang som læreres besvarelse af spørgsmål fra elever. Kommunikationen som helhed er således udpræget lederstyret.

Atmosfæren i lektionerne varierer noget, men synes i det store og hele at være præget af en korrekt, neutral holdning mellem befalingsmanden og de menige.

Lektioner, som angår lærestof af teoretisk karakter, ser i øvrigt ud til som hovedregel at være præget af en let døsigt stemning hos de menige og en ikke særlig engageret indstilling hos parterne.

Under eksercermæssig indøvelse synes de menige i hovedsagen at reagere på tilsvarende måde, hvorimod man har kunnet iagttage en tydelig tendens til større engagement under praktisk betonet arbejde, hvor de får mulighed for at beskæftige sig med egentlig opgaveløsning.

Det vil af det foranstående fremgå, at der også findes intensiveringsmuligheder inden for mandskabsuddannelsens realisering. Her skal kun omtales nogle enkelte og mere principielle.

Som det tidligere er anført, er der forskellige intensiveringsmuligheder, som vil følge af en egentlig uddannelsesplanlægnings enkelte led, og som for uddannelsens realisering betyder afstemt og koordineret lærestof, hensigtsmæssige planer og brugbare vejledninger samt bedst mulig opfyldelse af øvrige krav til forudsætninger for undervisningens praktiske gennemførelse og undgåelse af spildtidsforekomster.

Herved vil adskillige forhold og vilkår kunne forbedres, og samtidig skabes muligheder for undervisnings- og samværsformer, som sikrer

størst fremgang og trivsel under uddannelsesforløbet.

I enhver undervisning indtager læreren en central position. Meget afhænger af hans faglige og pædagogiske skoling og hans personlige muligheder for at virke som opdrager, vejleder og inspirator.

Selv under mindre gunstige rammer og vilkår for undervisningen vil lærerens virksomhed kunne forme sig således, at den udnytter de muligheder for elevernes udvikling, som afhænger af ham selv i hans funktion som lærer.

I denne forbindelse skal, i relation til aktuelle muligheder inden for den foreliggende pædagogiske praksis i mandskabsuddannelsen, blot eksempelvis anføres nogle principielle problemstillinger.

Undervisning i form af lærernes informationsformidling er ikke ensbetydende med, at der foregår en indlæring hos eleverne. Forudsætning for indlæring er elevernes motivation og aktivisering, så de engageres i arbejdet. Motivation, der udspringer af, at interesse og lyst er vakt, er andet og mere end motivation med udgangspunkt i pligt eller tvang.

Da eleverne ikke er en ensartet masse, forudsætter deres positive motivering anvendelse af differentieringsformer i overensstemmelse med undervisningsstoffets og elevernes muligheder. Stofdisponeringen må gøres varieret, så der ikke altid startes med elementerne uanset stoffets karakter, og i det hele må lektionerne struktureres, således at interessen fastholdes under forløbet og spildtidsforekomster undgås. Overvægtning af detaljers betydning, som kan synes at være et karakteristisk træk hos fagspecialister, bør ikke belaste det relevante undervisningsstof.

Læreren skal ikke konsekvent placere sig pædagogisk mellem opgaver og elever og levere færdigpakke løsninger. Der er situationer, hvor han i stedet må fungere som disponibel støtte for eleverne i deres forsøg på at finde ud af problemer, finde metoder til at løse en opgave og gennem selvvirksomhed nå frem til virkelig at lære og huske. På en måde skal eleverne altså kunne komme til for læreren.

Hvor det bærende undervisningstekniske princip er forelæsning, kontrol af reproduktion og oparbejdelse af automatisk reaktion gennem gentagelser, begrænses resultatet til mekanisk løsning af de pågældende konkrete opgaver. Samtidig vokser afstanden til at kunne løse beslægtede problemer med et princip som fæl-

lesnævner. Mekaniseret overindlæring kan endvidere føre til dalende resultater, kedsomhed og disciplinære problemer og røber derved sympotomfællesskab med spildtidsproblemet.

Hvor overindlæring begrundes med hensynet til rutiner, er målet at sikre refleksagtige reaktioner. Når sådan rutiner, føres ud over elementære færdigheder, er den ikke uden fare i situationer med valgmuligheder, hvor bevidst vurdering normalt vil være grundlaget for rigtig løsning.

Lærers centrale stilling i undervisningsbillet betyder ikke, at han kan være sig selv nok. Han bør være et led i et team, som underviser de samme elever, og som gennem nært samarbejde har muligheder for at tilrettelægge og udføre de enkelte dele af uddannelsen ud fra et helhedssyn og med henblik på at opnå størst udbytte under de givne vilkår.

Det er eleverne, som er uddannelsens genstand, og det er derfor deres udbytte af den, som må være den egentlige ledetråd for lærers arbejde. Han bør derfor med sine elever drøfte deres syn på f. eks. tilrettelæggelse, stofbehandling og arbejdsgang i relation til deres syn på egne muligheder for at opnå størst udbytte. Herved vil opstå effektiv feedback mellem parterne, som dels vil pege på muligheden for bedre tilpasning af undervisningen, dels vil forstærke elevernes positive holdning og indlæringsmuligheder. Hensyntagen hertil vil fremme indlæring og trivsel og yderligere styrke lærers opfattelse af sig selv som lærer.

Lærers rolle i undervisningsprocessen understreger betydningen af den rette udvælgelse

af læreremner, af deres grunduddannelse, efteruddannelse og videreuddannelse, ikke mindst med henblik på mandskabsuddannelsens pædagogiske aspekter. I intensiveringsovervejelser bør også indgå betydningen af pædagogisk konsulentvirksomhed samt mulighederne for at reducere indslaget af rotationsprincippet, således at personel ikke flyttes til andre opgaver på et tidspunkt, hvor det har opnået erfaring som lærere og vil kunne begynde at gøre virkelig nytte i undervisningsvirksomheden.

Afsluttende skal bemærkes, at adskillige forhold tyder på, at uddannelsesfunktionens indre og ydre vilkår bør prioriteres højere end hidtil. Det vil derfor være en aktuel og betydningsfuld opgave gennem anvendelse af principper for uddannelsesplanlægning at skabe et uddannelsesmiljø, hvis indre og ydre betingelser kan virke fremmende for den enkeltes og enhedernes uddannelse til at kunne varetage de funktioner, som i den pågældende tidsperiode indgår i det projekterede uddannelsesprodukt: Soldater i kampduelige militære enheder.

Uddannelsesplanlægningen må således alene i kraft af ændringer i uddannelsesproduktets funktioner og de deraf følgende konsekvenser være en periodisk proces. Men også i andre henseender kan en udvikling medføre fornyet vurdering, f. eks. af veje og metoder i undervisningen. Inden for uddannelsesområder kan der nu og i fremtiden kun påregnes kortvarige stationære tilstande, hvorfor man må indstille sig på stadige revisioner og ajourføringer og betragte uddannelsesplanlægning som en løbende proces.

VIII,

Uddannelsens resultater

Et karakteristisk træk ved mandskabsuddannelsen må være, at man ved hjælp af fællesfag og specialfag søger at bibringe de enkelte menige en temmelig nøjagtigt afgrænset viden og beherskelse af tilsvarende afgrænsede færdigheder for at tilvejebringe et sikkert grundlag for soldaternes samarbejde i underafdelingen ud fra den betragtning, at den samlede effektivitet bl. a. er afhængig af den sikkerhed og nøjagtighed, hvormed dette samarbejde kan fungere.

Det er et uomgængeligt krav, at enheder på ethvert tidspunkt efter deres indtræden i dækningsstyrken skal kunne anvendes i en større ramme. Alt efter den gennemførte del af uddannelsen må den største effektivitet forudsættes dels den højst opnåelige uddannelsesstandard og dels mindst mulige afvigelser med hensyn til uddannelsesniveau, hvad enten der er tale om elementære eller mere avancerede funktioner. Endvidere forudsættes ensartethed med hensyn til procedurer og doktriner.

Det er således et essentielt spørgsmål, om den fornødne uddannelsesstandard og ensartethed er sikret inden for mandskabsuddannelsen, bl. a. fordi et nøje kendskab til og overblik over denne uddannelses resultater vil være en hjælp til bedømmelsen af muligheden for at kunne løse opgaverne under vanskelige forhold, som ikke kan afprøves i fredstid.

Andetsteds i nærværende betænkning er påvist, at hver underafdeling inden for panserinfanteriet og feltartilleriet i udstrakt grad tilrettelægger og gennemfører uddannelse af eget mandskab under forhold, som indebærer betydelige risici for, at uddannelsens realisering kan blive præget af forskellig fortolkning af bestemmelser eller af personlige opfattelser af, hvad der traditionelt hører med til en soldatermæssig uddannelse. Underafdelinger, som er uddannet på forskellige tjenestesteder, skal i givet fald indgå i afdelinger i brigadernes kampstyrker, og det kan efter det for udvalget oplyste ikke sikres, at mobiliseringsenheder under alle forhold kommer til at bestå af menige, som har fået deres første samlede uddannelse i samme underafdeling. Disse og lignende forhold understreger yderligere betydningen af ensartethed i uddannelsen.

Graden af egalitet i mandskabsuddannelsen samt hele dennes forløb i øvrigt vil afhænge af den koordination med hensyn til uddannelsesstof, indlæring af kundskaber og færdigheder samt indlæringsprogression, som forekommer såvel inden for det enkelte uddannelsessteds egne rammer som indbyrdes mellem uddannelsessteder med samme eller beslægtede opgaver.

En sådan koordination er derfor særdeles betydningsfuld, ligesom det er væsentligt under uddannelsesforløbet at have ret nøje føling med såvel de faglige som de psykiske virkninger af den foreliggende uddannelsespraksis, idet man herved vil få mulighed for successivt at sammenholde med uddannelsesmålene og for at få belyst behovet for ændringer inden for praksis.

Hensigtsmæssige koordinationsfunktioner og kontrolfunktioner vil derfor kunne yde positiv støtte til fremme af det bedst mulige forløb af uddannelsestiden og dermed til opnåelse af de bedst mulige resultater samt den størst mulige overensstemmelse mellem resultaterne af den uddannelse, som gives på forskellige uddannelsessteder.

Det er af væsentlig betydning, at funktioner af den omhandlede art udøves såvel på lokalt

plan som fra centralt hold. Sådanne funktioner forudsætter kommunikation med feed-back mellem parterne, således at der under forløbet kan blive peget på og etableret ønskelige tilpasninger eller omstillinger inden for uddannelsen.

Det må derfor kortlægges, i hvilken udstrækning og på hvilken måde hensigtsmæssige koordinationsfunktioner og kontrolfunktioner indgår i uddannelsesbilledet, og hvorledes disse funktioner i givet fald yder støtte under uddannelsesforløbet.

Koordinationsfunktioner.

For så vidt angår koordination i forbindelse med den enkelte underafdelings tilrettelæggelse af mandskabsuddannelsen bemærkes, at de af centrale myndigheder udgivne uddannelsesbestemmelser giver utilstrækkelig basis herfor. Denne koordination vil derfor stort set bero på underafdelingscheferes og læreres initiativ og erfaring. Udvalget har gennem sine besøg på tjenestestederne fået det indtryk, at bestræbelser med det omhandlede sigte forekommer sjældent. Faglærernes indflydelse på tilrettelæggelsen af det samlede uddannelsesforløb synes at være begrænset, ligesom kommunikationen mellem mandskabsuddannelsens lærere om uddannelsesspørgsmål i det hele synes at være for svag og sporadisk til at være af betydning med hensyn til koordination af undervisningsvirksomheden. På enkelte tjenestesteder er observeret initiativ til at søge dette forhold forbedret.

En vis koordination foregår formentlig inden for det enkelte uddannelsessteds rammer gennem kompagniledelsens daglige tilsyn med undervisningen, der dog mere synes at have kontrollerende end koordinerende sigte. Den koordinering, som kan følge heraf, er som helhed betragtet næppe særlig virkningsfuld, idet den vil foregå usystematisk samt være afhængig af enkeltpersoners initiativ og erfaring.

Koordination af uddannelsen på forskellige tjenestesteder ved hjælp af konsulent- og censorvirksomhed eller på anden systematisk måde kendes ikke inden for mandskabsuddannelsen. Forskellige enheders deltagelse i samme øvelser giver ikke grundlag for koordination af væsentlig betydning for mandskabsuddannelsens fællesfag, medens en noget større effekt i denne henseende formentlig kan opnås med hensyn til enkelte specialfag. For enhedsud-

dannelsens vedkommende vil koordinationsmulighederne ofte blive hæmmet af det forhold, at de deltagende enheder befinder sig på forskelligt trin i uddannelsen.

Enkeltpersoners tidligere tjeneste ved andre enheder, besøg på andre tjenestesteder eller samtaler med andre enheders befalingsmænd ses ikke at være af nævneværdig betydning for samordning af de forskellige tjenestesteders uddannelse på grund af sådanne kontacters sporadiske karakter. I øvrigt vil systematisk koordination af uddannelsen på forskellige tjenestesteder ikke kunne iværksættes på lokalt plan med fornøden sikkerhed som følge af de centrale udgivne uddannelsesbestemmelers uklarheder.

Den eneste mulighed for at etablere en egentlig uddannelseskoordination synes herefter at ligge hos den centrale myndighed, der har udarbejdet det grundlag, som uddannelsesbestemmelserne bygger på, og som derfor skulle kunne anlægge en autoritativ fortolkning af disse bestemmelser.

Af foranstaltninger, som kunne tænkes at være af betydning for den centrale myndigheds koordinationsmuligheder, findes underafdelingschefernes indberetninger efter afslutningen af hvert indkaldelsesholds uddannelse samt de inspektioner, som denne myndighed foretager på tjenestestederne.

Allerede de tidligere nævnte uklarheder i grundlaget for mandskabsuddannelsens gennemførelse må imidlertid gøre det vanskeligt at sammenholde de enkelte chefers bedømmelse af det uddannelsesforløb, som er opnået i deres egen underafdeling. De omhandlede indberetninger, der i givet fald kunne fungere som erfaringsindsamlinger og lægge op til overvejelse af ændringer fremover, bearbejdes da heller ikke af centrale myndigheder i koordineringsmæssigt øjemed.

Generalinspektioner gennemføres dels som detailinspektioner og dels som taktiske inspektioner.

En detailinspektion er et specialstholds forud anmeldte besøg på et tjenestested, hvor der foretages en stikprøveundersøgelse af enkeltmandsuddannelsen inden for dele af det stof, man har nået at gennemgå på inspektionstidspunktet.

I panserinfanteriet detailinspiceres hvert uddannelseshold én gang på et tilfældigt tidspunkt: i uddannelsesforløbet, medens tilsvarende inspektioner i feltartilleriet finder sted efter 4 og 13 måneders uddannelse.

For hver undersøgt disciplin gives for panserinfanteriets vedkommende en karakter, de enkelte karakterer sammenregnes til en gennemsnitskarakter for det pågældende fag, hvorefter underafdelingens hovedkarakter udregnes som et gennemsnit af karaktererne i de discipliner, hvori der har været afholdt inspektion. Alle karaktererne tæller lige uden hensyn til det pågældende lærestofs større eller mindre relevans for mandskabsuddannelsen som helhed.

En bedømmelse af denne art kan ikke give et fyldestgørende billede af underafdelingens uddannelse, bl. a. fordi den ikke kan omfatte det lærestof, man eventuelt ikke har nået at gennemgå. Den kan endvidere være misvisende, fordi den forudgående anvendelse kan have foranlediget særlig forberedelse af det stof, inspektionen skal omfatte. Inspektionsbedømmelserne er således ikke tilstrækkeligt sammenlignelige fra underafdeling til underafdeling, og koordination i mandskabsuddannelsen vil ikke kunne opnås i fornøden udstrækning gennem denne bedømmelsespraksis.

En vis koordination af uddannelsen mellem forskellige tjenestesteder kunne tænkes at følge deraf, at lærere og underafdelingschefer gennem bedømmelsen bliver gjort bekendt med den centrale myndigheds normer for, hvad der anses for tilfredsstillende præstationer på de områder, som inspektionerne omfatter. Denne virkning må imidlertid anses for at være svag på grund af den tidsmæssige afstand mellem inspektionerne og den ret hyppige udskiftning af instruktører og underafdelingschefer, samt - for panserinfanteriets vedkommende - fordi de forskellige underafdelinger ikke inspiceres på samme stadium i uddannelsen.

Detailinspektionerne kan i begrænset omfang få egentlig koordinerende virkning, for så vidt der mellem inspicerende og uddannelsessted etableres en kommunikation, der dels omfatter en drøftelse af relevante undervisningsspørgsmål med lærere og underafdelingschefer, og dels sikrer den centrale myndighed tilstrækkelig føling med, hvorledes dens råd og anvisninger følges, samt med resultaterne heraf med henblik på at give yderligere vejledning, hvor der måtte være behov for det.

I forbindelse med detailinspektionerne skal drøftes uddannelsens metoder, midler og vilkår med vedkommende underafdelingschef. Spørgsmål som succession og progression i de enkelte fag samt koordination mellem fagene o. lign. berøres imidlertid kun i begrænset om-

fang, idet årsagerne til eventuelle mindre tilfredsstillende uddannelsesresultater som regel vil blive angivet som de vilkår, underafdelingen har måttet arbejde under. I øvrigt hæmmes betydningen af drøftelser af denne art derved, at den inspicerende myndighed ikke har bemyndigelse til at gribe ind med hensyn til forhold, som henhører under lokale chefers eller andre myndigheders kompetenceområde, hvortil kommer, at det herskende system til bedømmelse af personellets egnethed til fremmelse også i en vis udstrækning synes at hindre en åben drøftelse af de vanskeligheder, der kan være forbundet med uddannelsesvirksomheden.

Udover selve inspektionen finder ingen kommunikation sted vedrørende inspektionsresultatets konsekvenser mellem uddannelsesstedet og den centrale myndighed, der således hverken har kendskab til eller indflydelse på uddannelsens videre forløb.

Effektive koordinationsfunktioner findes således ikke inden for mandskabsuddannelsen.

Kontrolfunktioner.

For så vidt angår kontrolfunktioner på lokalt plan bemærkes, at lærere og ledere følger uddannelsesforløbet i varierende omfang. Men de har ikke mulighed for at udøve effektiv resultatkontrol, allerede fordi den kontrollerende virksomhed i alle led er behæftet med den generelle usikkerhed, som følger af utilstrækkelig støtte i de fra centralt hold udgivne uddannelsesbestemmelser, der ikke i fornøden udstrækning eller på fyldestgørende måde definerer de krav, som må være opfyldt på forskellige punkter i uddannelsesforløbet, for at resultatet kan betragtes som tilfredsstillende. Dette udelukker tillige, at interesserede kan drage sammenligning mellem uddannelsesniveau på forskellige tjenestesteder med henblik på at opnå en større ensartethed såvel under forløbet som med hensyn til det endelige resultat.

I modsætning til de lokale chefer m. fl. har den centrale myndighed en mulighed for at udøve en effektiv kontrol med mandskabsuddannelsens resultater i kraft af et bredere kendskab til uddannelsesområdet og i kraft af det normsæt, som denne myndighed kan skabe i overensstemmelse med sin egen fortolkning af uddannelsesbestemmelserne og justere gennem sin egen virksomhed.

Da den centrale myndigheds eneste kontakt

med uddannelsesstederne som foran nævnt består af de omhandlede generalinspektioner, opnår denne myndighed imidlertid kun at få Øjebliksbilleder af uddannelsen ved forskellige underafdelinger og tildels på tilfældige tidspunkter af forløbet. Endvidere registrerer den centrale myndighed ikke konsekvenserne af en inspektion, idet der ikke etableres yderligere kommunikation med uddannelsesstederne eller efterfølgende kontakt med uddannelsesvirksomheden. Generalinspektionerne kan derfor ikke betragtes som udøvelse af egentlig, konstruktiv resultatkontrol til støtte for reguleringer inden for mandskabsuddannelsen.

De af den centrale myndighed foretagne taktiske inspektioner under øvelser tager sigte på føringsmæssige og funktionelle forhold og findes uden direkte betydning for enkeltmandsuddannelsen, hvorimod de muligvis kan indeholde en tendens til at virke regulerende inden for enhedsuddannelsen. Disse inspektioner lider imidlertid af de samme svagheder som detailinspektionerne, d. v. s. manglende registrering af den enkelte inspektions virkning som følge af manglende kommunikation og efterfølgende kontrol. Hertil kommer, at ikke alle værnepligtshold inspiceres taktisk, og at billedet af mandskabets kunnen kan blive sløret af føringsmæssige fejl og fortrin.

Bedømmelsesprocedurer.

Bortset fra enkelte specialområder er der ikke af centrale myndigheder udarbejdet procedurer til vurdering af mandskabsuddannelsens faglige effekt, og procedurer til bedømmelse af dens psykiske virkninger på mandskabet foreligger ikke. I forbindelse med udvalgets besøg på tjenestestederne er observeret nogle lokale initiativer til etablering af uformelle prøver af forskellig art. Sådanne prøver har ifølge sagens natur måttet udarbejdes på et noget usikkert og subjektivt betonet grundlag og kan følgelig foreligge i udformninger, der ikke opfylder det tilsigtede. Men de nævnte initiativer tyder på, at der hos dem, der skal gennemføre mandskabsuddannelsen i praksis, er et behov for kendskab til undervisningens virkning på mandskabet såvel i faglig som i psykisk henseende.

Sammenfatning.

Sammenfattende kan det siges, at mandskabsuddannelsen inden for panserinfanteriet og inden for feltartilleriet i det store og hele for-

løber uden den samordning, som må forudsættes. De væsentligere årsager hertil er mangler ved uddannelsesbestemmelsernes udformning, og at der - delvis som følge heraf - ikke forekommer effektive koordinationsfunktioner og kontrolfunktioner. Endvidere synes den belysning af forholdene, som kan indhentes ved bredere erfaringsindsamlinger blandt de i mandskabsuddannelsen implicerede, ikke at have været tilstrækkeligt påagtet, idet sådanne erfaringsindsamlinger efter det for udvalget foreliggende ikke synes at have fundet sted.

Der er således også intensiveringsmuligheder inden for de her omhandlede områder.

I denne henseende skal først og fremmest peges på de muligheder, som ligger i ved uddannelsesplanlægning at opstille og afgrænse det for mandskabsuddannelse relevante stof, og i uddannelsesbestemmelser og -planer at **udforme** og ordne dette stof så klart og entydigt, at der bliver mindst muligt spillerum for fortolkninger eller personlige opfattelser af, hvad der skal indgå i mandskabsuddannelsen, og hvorledes denne skal forløbe med hensyn til stoffets succession og progression. Endvidere bør bestemmelser og planer foreligge samlet, således at stoffet ikke som i øjeblikket skal udledes af flere forskellige reglementer m. v. med et stofindhold, der rækker ud over mandskabsuddannelse.

Disse foranstaltninger vil i sig selv betyde en væsentlig koordination og vil give det fornødne grundlag for udøvelse af koordinerende og konstruktivt resultatkontrollen de funktioner både på lokalt plan og fra centralt hold.

I koordinationsmæssig henseende vil det være væsentligt, at der inden for de enkelte underafdelinger etableres en hyppigere og mere indgående kommunikation mellem samtlige lærere og ledere under former, som tillader åbne og fordomsfri drøftelser af både faglige, organisatoriske og pædagogiske spørgsmål i forbindelse med undervisningen af det menige mandskab. Tilsvarende kommunikation bør også skabes på bredere basis inden for det enkelte tjenested.

Endvidere findes det væsentligt, at de forskellige uddannelsessteder inddrages i en tværgående kommunikation, der - under hensyn til det praktisk mulige — formentlig bedst vil kunne realiseres gennem en konsulentordning, hvis konsulenter har en pædagogisk skoling, som sætter dem i stand til også at yde bistand i undervisningsmæssige spørgsmål.

Det må dernæst anses for vigtigt, at kommunikationen mellem den centrale myndighed og uddannelsesstederne udbygges, således at den nuværende, relativt sjældent forekommende envejskommunikation afløses af en livligere kommunikation i begge retninger for at opnå den feed-back mellem parterne, som er en nødvendig forudsætning for reguleringer af uddannelsen. I øvrigt synes den fulde udnyttelse af sådanne muligheder at forudsætte en ændret fordeling af centrale og lokale myndigheders kompetenceområder.

Yderligere bør man søge udviklet egnede metoder og midler til vurdering af uddannelsens faglige resultater inden for det flertal af områder, for hvilke der ikke findes anført normer for præstationer under uddannelsens forløb og ved dens afslutning. I de tilfælde, hvor normangivelser findes, bør man desuden undersøge, i hvilken udstrækning der findes fornøden dækning af uddannelsesforløbet i sin helhed. Hvad angår de psykiske virkninger af den måde, uddannelsen praktiseres på, må en udvikling af bedømmelsesmuligheder starte helt fra grunden.

Vurderingsmetoder og -midler, udformet på systematisk grundlag med sigte mod de kvantiteter eller kvaliteter, som ønskes karakteriseret gennem anvendelsen af dem, bør først og fremmest udarbejdes til brug for det enkelte uddannelsessteds lærere og ledere, og i nogen udstrækning til støtte for den centrale myndigheds arbejde i marken. Herved vil kunne skabes et bedre og sikrere grundlag for følgning med uddannelsen og dens virkninger, end det er muligt i øjeblikket, og samtidig tilgodeses et begyndende behov på uddannelsesstederne for sikrere information om virkningerne af deres arbejde, end man har mulighed for at opnå på egen hånd.

De foran nævnte foranstaltninger vil imidlertid ikke være tilstrækkelige, idet et indblik i, hvad der i faglig og psykisk henseende fungerer tilfredsstillende, problematisk eller dårligt under mandskabsuddannelsens forløb, og dermed for udbyttet af den, også forudsætter anvendelse af erfaringsindsamlinger på bredere basis.

Mandskabet er uddannelsens genstand. Mandskabets egne synspunkter på forhold i og erfaringer fra den for dem tilrettelagte uddannelse har derfor krav på opmærksomhed. Imidlertid vil der fra mandskabsside kunne forekomme en overvægtning af forhold, som synes kritisable, hvorfor der til en afbalancering af

erfaringsindsamlinger må suppleres med opfattelser hos uddannelsens lærere og ledere.

Indsamlinger af materiale, der giver tilstrækkelig bred dækning af de i mandskabsuddannelse implicerede personers erfaring, vil på uafviselig måde pege på problemer, som bør tages op til overvejelse og søges løst.

Når sådanne egentlige erfaringsindsamlinger foretages med passende mellemrum, vil de give informationer, herunder om virkningen af foretagne ændringer, som hviler på de på hvert tidspunkt aktuelle synspunkter og erfaringer hos de personer, der står den praktiske gennemførelse af uddannelsen nærmest. Systematiske erfaringsindsamlinger vil derfor give oplys-

ninger, som ikke kan undværes i en belysning af uddannelsen, og som i givet fald kan virke som et korrektiv af opfattelser, der kan have dannet sig på et spinklere grundlag.

Erfaringsindsamlinger må tilrettelægges og foregå på en sådan måde, at alle deltagere kan forstå, hvad sagen drejer sig om, og får mulighed for at udtrykke sig om deres opfattelse. Spørgeskemaer, især af mere kompliceret karakter, bør derfor undgås. Endvidere bør det ved tilrettelæggelse og gennemførelse søges undgået, at ængstelse for at udtrykke overbevisninger af kontroversiel eller kritisk karakter kan reducere værdien af det indsamlede materiale.

IX

Uddannelsesmæssige spildtidsrisici

Uanset, at andre hensyn end rent uddannelsesmæssige kan have været afgørende for fastsættelsen af den nuværende tjenestetid for værnepligtige menige, har udvalget - med støtte såvel i de gældende uddannelsesbestemmelser som i sit kommissorium — behandlet spørgsmålet om spildtid i mandskabsuddannelsen ud fra den forudsætning, at hele værnepligtstiden betragtes som uddannelsestid. På denne baggrund har udvalget måttet anse ethvert forhold, der kan berøre uddannelsen på en sådan måde, at en rimelig udnyttelse af uddannelsesstiden reduceres, for at være en uddannelsesmæssig spildtidsrisiko uanset spildtidsfaktorernes op-rindelse.

Som en konsekvens heraf har udvalgets undersøgelser og overvejelser vedrørende spildtidsproblemet ikke kunnet indskrænkes til intensiveringsmuligheder inden for uddannelsesmæssige forhold i snævrere forstand, men omfatter også forskellige sider af den militære tjenestes tilrettelæggelse, som påvirker mandskabsuddannelsens afvikling på uheldig måde, herunder de ikke-uddannelsesmæssige funktioner, som udføres af det værnepligtige mandskab i den daglige tjenestetid.

Spildtid findes i uddannelsen i det omfang, hvori de nævnte risici realiseres, idet følgen enten bliver, at uddannelsestiden anvendes mindre hensigtsmæssigt, at den tilmålte undervisningstid formindskes, eller at nogle elever for-

hindres i at deltage i undervisning, som i øvrigt afvikles efter planen.

Det omfang, hvori de af mandskabsuddannelsen omfattede spildtidsrisici realiseres som faktisk spildtid, beror til en vis grad på lokale forhold. Spildtid forekommer derfor ikke med samme styrke ved alle enheder.

Udvalget har ikke betragtet det som sin opgave at foretage en opgørelse over omfanget af uddannelsesmæssige spildtidsforekomster og forsøge dette udtrykt i et eller andet procentisk tab, men har sigtet mod kortlægning af væsentligere spildtidsrisici inden for forskellige områder af mandskabsuddannelsen. Udvalget skal i det følgende fremdrage nogle forhold, som kan vise karakteren og bredden af de uddannelsesmæssige spildtidsrisici, og som samtidig peger på områder, hvor ændringer må gennemføres, for at spildtiden i mandskabsuddannelsen skal kunne reduceres.

De uddannelsesmæssige spildtidsrisici kan samles i kategorierne svagheder vedrørende uddannelsesplanlægning og pædagogisk praksis, tilrettelæggelse af tjenesten i øvrigt, samt ydre forhold.

Svagheder i uddannelsesplanlægning og pædagogisk praksis.

Som det er fremgået af en række samstemmende forhold, er der under udvalgets arbejde

ikke fundet tegn på, at der ved udformningen af mandskabsuddannelsen har været anvendt principper for egentlig uddannelsesplanlægning. En sådan svaghed medfører, at spildtidsrisici vil være så at sige indbygget i de for uddannelsen gældende planer og bestemmelser. Herfra slår disse risici ind i pædagogisk praksis, hvor de kan få et betydeligt spillerum.

For at undgå unødige gentagelser henvises herom i det hele til bilag 2 samt til de tidligere kapitler vedrørende planlægningsmæssige forhold (kap. V og VI), mandskabsuddannelsens realisering (kap. VII) og uddannelsens resultater (kap. VIII), idet de i disse kapitler nævnte forhold, som kan gøres til genstand for intensivering, i betydelig udstrækning repræsenterer spildtidsrisici, der i forskellig grad realiseres i den nuværende mandskabsuddannelse.

Disse svagheder i uddannelsesplanlægning og inden for pædagogisk praksis medfører dels større tidsforbrug end nødvendigt og fører dels til forhold, som er med til at påvirke mandskabets indstilling på en uheldig måde.

Tilrettelæggelse af tjenesten i øvrigt.

En række organisatoriske forhold, der må betragtes som uheldige fra et uddannelsesmæssigt synspunkt, medfører også spildtidsrisici i mandskabsuddannelsen.

Organisatoriske forhold, som reducerer udnyttelsen af uddannelsestiden.

Eksempelvis kan nævnes, at underafdelingschefer i en del tilfælde ikke får lejlighed til at gennemføre mandskabsuddannelsen med mere end et enkelt eller få uddannelseshold og derfor kun i ringe grad får mulighed for at udnytte indhøstede erfaringer. Mandskabsuddannelsen ledes således i ret stort omfang af skiftende personer med beskedne erfaringer som uddannelsesledere, hvilket svarer dårligt til den betydelige frihed og det primære ansvar, der er tillagt underafdelingscheferne.

Endvidere fører omplaceringer af befalingsmænd mellem geled, stabe og kurser, flytninger til andre tjenestestede og tildeling af andre funktioner inden for samme tjenestested til hyppige lærerskifter i mandskabsuddannelsen, der således i nogen udstrækning må bestrides af lærere uden tilstrækkeligt erfaringsgrundlag.

Mangel på kvalificerede lærere kan føre til, at undervisningen af værnepligtige må gennem-

føres med uhensigtsmæssigt store elevhold, og at instruktører får overladt undervisningsopgaver, som de ikke har tilstrækkelig faglig og pædagogisk indsigt eller erfaringsmæssig basis for at løse tilfredsstillende.

Læreres fravær for at afspadsere døgnstillæg eller af andre administrative årsager kan føre til, at planlagte lektioner ikke kan gennemføres. Følgen heraf kan være, at mandskabet får fri, sættes til beskæftigelsesarbejde i stedet for undervisning, at tiden udfyldes med undervisning i stof, som allerede er lært på et tidligere tidspunkt, eller at lektioner overlades til andre lærere med så kort varsel, at der ikke er tid til en fyldestgørende forberedelse.

Forskellige ikke-uddannelsesmæssige gøremål kan medføre, at tilbageværende elever udgør et så lille antal, at det ikke er rimeligt at gennemføre undervisningen med dem alene, og at de i stedet sættes til andet arbejde blot for at være beskæftiget. Såfremt undervisning alligevel gennemføres med tilbageværende elever, må de pågældende lektioner senere gentages for hele holdet - hvilket indebærer en spildtidsrisiko for de menige, som tidligere har overværet undervisningen - eller man må acceptere, at de fraværende elever aldrig får det pågældende stof gennemgået. Tilsvarende situationer kan foreligge i tilfælde, hvor undervisning af motorførere og anden speciel uddannelse ikke i tilstrækkelig grad er koordineret med den øvrige undervisningsvirksomhed.

Svagheder med hensyn til organiseringen af den daglige undervisning og tjeneste i øvrigt rummer tillige risiko for, at uddannelsestid spildes på uvæsentlige stueeftersyn og hyppige eller langvarige appeller, at mandskabet må vente, medens hjælpelærere instrueres, undervisningsmateriel skaffes til veje, eller anden forberedelse finder sted, at betydelig dele af undervisningstiden anvendes til at vente på andre elevers instruktion eller brug af undervisningsmateriel, der ikke forefindes i tilstrækkelig mængde, samt at dele af uddannelsestiden anvendes til transport til og fra uhensigtsmæssigt beliggende øvelsesområder, til afspærring af disse samt til markørtjeneste o. lign.

Større samlede øvelser, der efter det for udvalget oplyste er af væsentlig betydning for befalingsmændenes føringsmæssige træning samt for afprøvning af materiel og planer m. v., indebærer uddannelsesmæssige spildtidsrisici for det deltagende menige mandskab. Dette kommer navnlig frem som inaktivitet i længere pau-

ser under selve øvelsen og i tilfælde, hvor dele af **mandskabsuddannelsen** må forceres, fordi en underafdeling beordres til at deltage i øvelser på et tidspunkt, hvor den planlagte undervisning ikke ville have bragt de menige langt nok frem i uddannelsen til at kunne bestride funktioner, som er nødvendige for underafdelingens løsning af de opgaver, som er tildelt den under øvelsen.

Endvidere vil det indlæringsmæssige udbytte af mindre øvelser ofte reduceres, fordi øvelsesvirksomheden foregår på steder, hvor de menige på forhånd kender alle detaljer i terrænet.

Endelig bemærkes, at generalinspektioner, der anmeldes i forvejen, kan forstyrre uddannelsen derved, at undervisning i en periode ensidigt omfatter opøvelse af stof, der vil blive gennemgået ved inspektionen.

Organisatoriske forhold, som reducerer deltagelsen i undervisningen.

Der er knyttet væsentlige spildtidsrisici til ikke-uddannelsesmæssige funktioner, som mandskabsuddannelsens elever udfører i den daglige tjenestetid.

Når den arbejdskraft, som er til rådighed i form af civilt ansat personale og tjenstgørende menige af garnisonstropperne, ikke strækker til, må forskelligt forefaldende arbejde *uden for underafdelingen* udføres af værnepligtige menige, der er indkaldt med henblik på at gennemgå den fuldstændige mandskabsuddannelse. Under udvalgets undersøgelser er det konstateret, at sådanne menige i ret betydelig udstrækning anvendes til udførelse af arbejde uden uddannelsesmæssig betydning i den daglige uddannelsesetid.

Til arbejde af den omhandlede art kan henføres vagt- og kontroltjeneste, som omfatter funktioner, der - bortset fra et vist dertil knyttet ceremoniel — kan karakteriseres som portnertjenste, assistance for civilt ansatte portnere og telefonpasning. Yderligere må hertil henføres kostforplejningstjeneste, der omfatter forskellige former for køkkentjeneste i tilfælde, hvor der fast ydes assistance til civilt køkkenpersonale, og hvor afløsning har været nødvendig under sådant personales sygdom m. v.

Endvidere kan i denne henseende nævnes depottjeneste, der eksempelvis omfatter arbejde ved depoter for våben, instrumenter, motormateriel, mundering og ammunition, som dels

henhører under forskellige centrale myndigheder inden for forsvaret og dels under det pågældende regiment.

Til den her omhandlede kategori af ikke-uddannelsesmæssige funktioner må endvidere henregnes fremstilling og vedligeholdelse af materiel for undervisningsmaterielkontorer og skivedepoter, andet arbejde på værksteder o. lign. samt medhjælp til udførelse af kontorarbejde for kommandantskaber, velfærds-, motor- og depotkontorer m. v.

Endelig skal i denne forbindelse nævnes forskelligt forefaldende arbejde for kommandantskaber, såsom snerydning, oprydning og vedligeholdelse inden for kaserne- og øvelsesområder, herunder pasning af beplantede arealer, vedligeholdelse af kaserneinventar samt kørsel med personer, post, fødevarer, brændsel og affald.

Uddannelsesetid anvendes endvidere i forbindelse med særlige arrangementer. I denne henseende kan nævnes indøvelse af og deltagelse i parader i forbindelse med f. eks. regimentets fødselsdag og andre mindedage samt forberedelse af, deltagelse i og oprydning efter opvisninger i forbindelse med forældredage, **soldaterjubilæer** og andre festlige lejligheder samt demonstrationer for besøgende.

Endvidere bruges uddannelsesetid i forbindelse med træning til, rejser i forbindelse med, deltagelse i, og i visse tilfælde overværelse af militære idrætsarrangementer, samt til f. eks. **markør-tjeneste** for konkurrenceskydehold og enkeltpersoners deltagelse i private sportsarrangementer, ligesom uddannelsesetid tabs, når elever fungerer som demonstrations- og øvelsesapparat for militære skoler og kurser.

Endelig kan nævnes, at uddannelsesetid i visse tilfælde anvendes for at yde assistance til udenforstående, såsom militær hjælp i katastrofesituationer, eftersøgning af bortkomne personer o. lign. samt visse **good will-prægede** hjælpearrangementer.

Inden for underafdelingen medgår endelig en del af den daglige tjenestetid til funktioner af ikke-uddannelsesmæssig art.

Dette gælder f. eks. administrative funktioner som udlevering, bytning, vedligeholdelse, optælling, eftersyn og aflevering af udrustning og mundering, eftersyn ved højere echeloner, ind- og omkvartering, udbetaling af løn, kasernerengøring inde og ude, samt intern vagttjeneste, bl. a. stuevagt og parkvagt i særlige tilfælde m. m. m.

Ydre forhold.

Mangler med hensyn til lokaler, øvelsesområder, skydebaner og andre af de ydre forhold, hvorunder mandskabsuddannelsen afvikles, kan indeholde uddannelsesmæssig spildtid, hvis størrelse imidlertid i nogen udstrækning kan imødegås i den lokale undervisningstilrettelæggelse, f. eks. ved at arrangere sideløbende undervisning for ventende skydehold, udnyttelse af hjem- og udmarch til løbe- og marchtræning, øvelse i dele af faget eksercits o. lign.

»Oplevet« spildtid.

Der har inden for forsvaret været talt en del om begrebet »oplevet« spildtid, som skulle mar-

kere et modsætningsforhold til den spildtid, som faktisk findes i mandskabsuddannelsen.

Udvalgets gruppeinterviews har imidlertid vist, at den spildtid, som de interviewede har lagt mærke til, kun udgør en del af de spildtidsforekomster, som er afdækket ved udvalgets undersøgelser.

Som det fremgår af det foran anførte, er mandskabsuddannelsen behæftet med et så betydeligt antal spildtidsrisici, som berører den tilmålte uddannelsesetid og dennes bedst mulige udnyttelse til uddannelsesmæssige formål, at problemet må lægge op til indgående overvejelser med henblik på at reducere de forskellige risici, således at de uddannelsesmæssige tab kan bringes ned til det uundgåelige minimum.

X.

Sergentuddannelsen

Under hensyn til, at sergenter udgør en betydelig andel af den til mandskabsuddannelsen knyttede lærerstab, og anses for at være den vanskeligst stillede kategori inden for denne, har udvalget søgt uddannelsen på sergentskolerne inden for panserinfanteriet og feltartilleriet belyst.

Udvalget har derfor gennemgået de for sergentuddannelsen gældende uddannelsesbestemmelser og aflagt besøg ved de to våbenarters befalingsmandsskoler. På hver skole er overværet undervisning, ført drøftelser med skolerens ledelse, lærergrupper og elevgrupper samt besigtiget undervisningsmateriel, lokaler m. v.

I det følgende skal i hovedtræk redegøres for det billede af sergentuddannelsen, som herved er fremkommet.

Sergentuddannelsen er ikke udformet efter principper for egentlig uddannelsesplanlægning. De grundlæggende bestemmelser for denne uddannelse findes i BINFU og GFA BBU, hvoraf bl. a. fremgår, at sergenteleverne skal uddannes til taktiske førere og til hjælpeinstruktører. Ingen af disse bestemmelser er imidlertid fyldestgørende med hensyn til nærmere karakterisering af sergentuddannelsens formål og indhold og yder således ikke fornøden støtte til uddannelsesstilrettelæggelse og -praksis.

Undervisningen af sergenteleverne foregår

følgelig efter planer, som de enkelte skoler selv har udarbejdet ud fra almindelige erfaringer med hensyn til de praktiske opgaver, man mener, at en sergent vil blive stillet overfor. Sergentuddannelsen synes herved i ret høj grad at måtte blive baseret på personlige opfattelser af befalingsmandsbegrebet og instruktørbegrebet.

Koordinationen mellem rekrutuddannelsen og sergentuddannelsen er utilstrækkelig, idet der normalt synes at være en vis afstand mellem, hvad eleverne har lært før mødet på skolerne, og befalingsmandsuddannelsens begyndelsesniveau. Årsagen hertil er dels mangler ved samordningen af uddannelsesplanerne for rekrutuddannelsen og sergentuddannelsen, og dels forskelle i forløbet af den rekrutuddannelse, som befalingsmandseleverne har gennemgået på forskellige uddannelsessteder. De nævnte koordineringsmæssige mangler fører til, at begge skoler må bruge megen tid på at rette dette forhold op, bl. a. ved i realiteten at gentage dele af rekrutuddannelsen.

Udvalget har i særlig grad interesseret sig for de vordende sergents uddannelse i mandskabsbehandling, der omfatter emner inden for almen psykologi, pædagogik og undervisningsmetodik, samt dels for den praktiske metodik, som eleverne selv får lejlighed til at øve på skolerne, og dels for de undervisningsmetoder,

som lærerne anvender under sergentuddannelsen, og som eleverne derfor får det største praktiske kendskab til.

Det skal om førstnævnte forhold bemærkes, at det indhold, som skolerne har opstillet for den teoretiske del af de ovenfor nævnte emner, langt fra vil kunne nås på det antal undervisningstimer, som er afsat hertil, og at skolerne ikke disponerer over lærere med særlig uddannelse på disse områder. Autoriserede lærebøger i de omhandlede emner findes ikke, men på begge skoler undervises på grundlag af lærebøger, som den pågældende skole selv har udarbejdet.

For så vidt angår den praktiske metodik bemærkes, at udvalget, hvis besøg fandt sted ca. 2 måneder inde i uddannelsen, ikke har set sergentelever øve andet end forelæsningsmetode, i visse tilfælde med demonstrationer, ligesom den undervisning, man har iagttaget hos skolernes lærere, i almindelighed har måttet karakteriseres som varianter af forelæsningsmetoden. De undervisningsmetoder, som gennemgås teoretisk, praktiseres således kun i begrænset omfang i skolernes almindelige undervisningsarbejde. En medvirkende årsag til dette er, at der, trods levende interesse for de omhandlede emner, kun findes en svagt udbygget intern kommunikation vedrørende forhold i tilknytning til undervisningsvirksomheden. Denne svaghed gælder ikke blot for lærerstaben som helhed, men også for lærere, der underviser de samme elevhold. Udviklingen af løbende kommunikation til gavn for undervisningsvirksomheden bør også omfatte kommunikationen mellem ledelse og lærerstab. En sådan generel udbygning ville muliggøre, at uddannelsespraksis kunne gives et helhedspræg med god overensstemmelse eller sammenhæng mellem dens enkelte dele og led.

I forholdet mellem lærere og elever er i hovedsagen kun observeret en lederstyret kommunikation, men atmosfæren har i alle overværede lektioner været god.

Skolerne disponerer kun i sparsomt omfang over faglig og pædagogisk litteratur. Pædagogisk konsulentbistand er ikke til rådighed. Dette føles af en del lærere som et savn, man gerne ser afhjulpet under den forudsætning, at en bistand af denne art ikke registreres som eller i det hele får karakter af inspektion.

Med hensyn til undervisningsmateriel er situationen forskellig for de to skoler. Den ene

skoles undervisningsmaterielkontor er veludstyret og hensigtsmæssigt indrettet, medens den anden skoles tilsvarende kontor, som man i øvrigt for tiden er i færd med at opbygge, endnu er meget sparsomt udstyret.

Uddannelsesmæssige kontrolfunktioner udføres ikke af centrale myndigheder. Skolernes egne funktioner af denne art er temmelig forskelligeartede. Det ene sted arbejder man mere systematisk med et prøveprogram, der stadig skal holde lærerne underrettet om undervisningens faglige effekt med henblik på justeringer, medens man det andet sted under uddannelsesforløbet betjener sig af enkelte, uformelle prøver, fortrinsvis for at bedømme eleverne og i mindre grad for at justere undervisningen. Begge skoler synes at være på vej til, omend kun indledningsvis, at skaffe sig feed-back fra elevernes senere geledtjeneste.

Der er på begge skoler ved at udvikles konstruktive tanker om undervisning, samværformer og samarbejdsformer. Realiseringen af disse tanker er nået længst i forholdet mellem lærere og elever, der må betegnes som overordentlig positivt, medens den med hensyn til undervisningsformer endnu er i sin vorden.

Selv om skolernes ledelse og lærerstabe er, og må være, tvivlrådige med hensyn til en række pædagogiske forhold i forbindelse med sergentelevernes uddannelse og senere virksomhed, søger man alligevel at etablere et udviklingsarbejde. Denne positive indsats lider imidlertid under mangel på kompetent assistance ude fra og begrænses foreløbig ved, at der i skolernes undervisning ikke er overensstemmelse mellem undervisningsteori og -praksis. Endelig synes vilkårene i geledtjenesten oftest at afskære sergenterne fra at anvende synspunkter på undervisning og mandskabsbehandling, som de har stiftet bekendtskab med i skolernes teoretiske undervisning. Dette sidste fremgår f. eks. også af, at en del af sergenteleverne synes at fastholde den opfattelse, som de allerede i rekruttiden har dannet sig af idealsergenten og hans praktiske muligheder.

Elevafgangen er temmelig forskellig på de to skoler, og afgangsprocenten forekommer temmelig høj for den enes vedkommende. Dette synes at måtte give anledning til overvejelse såvel af regimenternes udvælgelsespraksis som af praksis vedrørende indstilling af elever til afgang.

Obligatorisk civilundervisning i tjenestetiden

Den obligatoriske civilundervisning i tjenestetiden er i de grundlæggende uddannelsesbestemmelser for panserinfanteriet og feltartilleriet omtalt som et af mandskabsuddannelsens fællesfag. Den må følgelig også betragtes som en del af den soldatmæssige uddannelse og omfattes derfor af udvalgets kommissorium. Men i modsætning til mandskabsuddannelsens øvrige dele influerer de nævnte uddannelsesbestemmelser ikke på civilundervisningen, hvis formål, indhold og omfang m. v. ikke er fastlagt af de militære myndigheder. Da den obligatoriske civilundervisning også i en række andre henseender adskiller sig fra den øvrige mandskabsuddannelse, har udvalget måttet behandle denne del af uddannelsen særskilt.

Organisation.

Som faglig myndighed for civilundervisningen er i henhold til Kundgørelse for Forsvaret B. 27-1964 oprettet en undervisningsinspektion, der ledes af en undervisningsinspektør, og som i øvrigt består af fagkonsulenter og administrativt personale.

Undervisningsinspektionens opgaver i relation til den obligatoriske civilundervisning er bl. a. at udgive administrative bestemmelser, at føre overordnet tilsyn med den lokale undervisning, at etablere efteruddannelse for civilundervisningens lærere, at godkende, anskaffe og fremstille undervisningsmateriel samt at udarbejde og godkende de for civilundervisningens gennemførelse nødvendige undervisnings- og uddannelsesplaner.

Organiseringen af og tilsynet med civilundervisningen i det daglige varetages på lokalt plan af 11 civilundervisningsforstandere, som hver leder sit undervisningsdistrikt med bistand af indtil 5 viceforstandere, der bl. a. også virker som lærere. Herudover er ved civilundervisningen beskæftiget et antal fastansatte og timelønnede lærere.

Ansvaret for, at der gives de værnepligtige menige adgang til at deltage i civilundervisningen, og at de nødvendige praktiske betingelser for dens gennemførelse tilvejebringes under samtidig hensyntagen til den militære uddannelse, påhviler de militære myndigheder.

Formål.

I Kundgørelse for Forsvaret B. 27-1964 er det bestemt, at den obligatoriske civilundervisning har til formål at udvikle kendskabet til det bestående samfund og at øge kundskaberne i almindennende og erhvervsbetonede fag. Herudover foreligger intet materiale med dokumentarisk gyldighed til belysning af formålet med undervisningen.

Det kan af kundgørelsens formulering sluttes, at behandlingen af det bestående samfund skal være af orienterende art, medens undervisningen i almindennende og erhvervsbetonede fag i højere grad skal være kundskabsformidlende.

Orientering om det bestående samfund og formidling af kundskaber i almindennende fag og erhvervsbetonede fag synes alle at være primære formål og altså efter kundgørelsen principielt ligestillede.

Kundgørelsens formulering har ikke fornøden klarhed til, at disse formål lader sig præcisere nærmere, og er i øvrigt så bredt anlagt, at den i realiteten ikke sætter grænser for, hvad der kan inddrages under den obligatoriske civilundervisning.

Formålsangivelsen i Kundgørelse for Forsvaret B. 27-1964 kan således i det store og hele ikke øve afgørende indflydelse på og yder intet væsentligt bidrag til fastlæggelse af den obligatoriske civilundervisnings indhold og forløb og må følgelig anses for at være ufyldstgørende som grundlag for opbygning og organisering af en uddannelse.

For så vidt angår de mulige konsekvenser af, at nærmere analyserede og præciserede overordnede formål ikke foreligger, henvises til de almindelige betragtninger, som er anført herom i kapitlerne V og VI.

Indhold.

Undervisningsinspektionen har foretaget visse generelle afgrænsninger af det stof, som de enkelte distrikters undervisningsplaner kan omfatte.

For den samtdsorienterende undervisning, der anses for at være den obligatoriske civilundervisnings hovedfag, er dette stof begræn-

set til følgende hovedemner: »Landet og befolkningen«, »Uddannelse og erhverv«, »Samfundets institutioner«, »Kulturlivet«, »Familien«, »Familiens økonomi« og »Verden omkring os«. En yderligere afgrænsning er foretaget ved opstilling af en liste over delemner inden for hvert af disse hovedemner. Delemnernes indhold er ikke beskrevet nærmere. Inden for den således foretagne afgrænsning kan ledelse, lærere og elever i hvert undervisningsdistrikt stort set selv vælge det stof og det niveau, der skal arbejdes med i samtidsorienteringen.

Det som almindennende fag karakteriserede fagområde omfatter i det store og hele kun dansk og regning samt en forberedende undervisning til den statskontrollerede prøve for 9. klasse eller dele af teknisk forberedelseseksamen i henhold til de af Undervisningsministeriet fastsatte normer og krav. Fagene dansk og regning behandles næsten udelukkende som redskabsfag for samtidsorienteringen.

Under kategorien erhvervsbetonede fag drives forskellig undervisning med henblik på at give eleverne dele af en op- eller omskoling inden for anerkendte erhvervsmæssige uddannelser.

Endvidere udføres inden for den obligatoriske civilundervisnings rammer en særlig undervisningsvirksomhed for elever med specielle læse- og stavevanskeligheder (ordblindeundervisning).

Hobbypræget undervisning finder ikke sted inden for den obligatoriske civilundervisning, idet undervisning af denne art efter gældende bestemmelser henhører under Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste.

Omfang.

I henhold til Forsvarsministeriets skrivelse af 16. maj 1967 (j.nr. 1.kt. 493. 12-2) er den obligatoriske civilundervisnings omfang for panserinfanteriet og feltartilleriet fastsat til i alt 144 timer. Det anføres samtidig, at hovedvægten i undervisningen skal lægges på samtidsorienteringen, som skal koordineres med anden oplysningsvirksomhed, der finder sted inden for værnet. Hvis den ugentlige civilundervisning i tjenestetiden overstiger 2 timer, kan der ud over samtidsorienteringen gennemføres undervisning i fag, som vælges af eleverne inden for de af Forsvarets Civilundervisning fastsatte rammer.

Afgørelsen af, om undervisning i valgfri fag ud over samtidsorientering skal finde sted, er hermed overladt til Forsvarets Civilundervisning. Forsvarsministeriets skrivelse af 16. maj 1967 synes hermed at have medført en vis forskydning med hensyn til formålet med den obligatoriske civilundervisning, der herefter ikke nødvendigvis skal sigte mod også at meddele kundskaber vedrørende almindennende og erhvervsbetonede fag.

På det foreliggende grundlag er det ikke muligt at udlede den vægt, hvormed de enkelte fagområder skal indgå i den obligatoriske civilundervisning. Det eneste faste holdpunkt er, at samtidsorientering skal omfatte mindst 2 timer pr. uge. Dette område kan herudover tildeles 1 eller 2 ugentlige timer med tilsvarende variationer i modsat retning for de øvrige fagområders vedkommende. Sådanne variationer af tidsmæssigt omfang forekommer i praksis bl. a. under hensyn til de enkelte undervisningsdistrikters muligheder for at tilbyde valgfri undervisning.

Uden for samtidsorienteringens område forekommer valgfri emner i det store og hele kun med hensyn til den foran nævnte prøve- og erhvervsforberedende undervisning og undervisning for elever med specielle læse- og stavevanskeligheder.

I det omfang, hvori det enkelte undervisningsdistrikt bestemmer, at dele af det ugentlige timetal skal anvendes til valgfri undervisning, er deltagelse heri obligatorisk for eleverne. Valgfriheden er begrænset dels af emner, som distriktet finder mulighed for at tilbyde, og dels af mulighederne for at opstille elevhold af passende størrelse. Herved bliver det oftest nødvendigt at basere emnevalget på flertalsbeslutning blandt eleverne, hvilket fører til, at nogle elever må deltage i tilvalgsfag, de ikke har ønske om at blive undervist i.

De praktiske vanskeligheder med hensyn til at drive en tilstrækkeligt differentieret tilvalgsundervisning har medført en bevægelse bort fra prøve- og erhvervsforberedende undervisning inden for den obligatoriske civilundervisning.

Relationer mellem formål, indhold og omfang.

De foran nævnte uklarheder med hensyn til den obligatoriske civilundervisnings formål, de enkelte fagområders store indholdsmæssige

spændvidde og de betydelige lokale variationer såvel med hensyn til indhold som med hensyn til fagområdernes tidsmæssige omfang gør det ikke muligt at foretage en vurdering af relationerne mellem formål, indhold og omfang for den obligatoriske civilundervisning som helhed. Det skal dog i denne forbindelse bemærkes, at den tidsmæssige ramme, som står til rådighed for den prøve- og erhvervsforberedende undervisning, ofte er for snæver, således at det bliver nødvendigt at supplere denne undervisning med frivillig civilundervisning uden for tjenestetiden. Dette synes at være en medvirkende årsag til, at civilundervisningens elever som helhed udviser ret ringe interesse for undervisningen i tilvalgsfag.

Læreres kvalifikationer.

Forsvarets Civilundervisnings forstandere og viceforstandere synes som helhed at være velkvalificerede både i faglig og pædagogisk henseende. På det faglige område gælder det samme med hensyn til lærerkorpsen, hvorimod en del lærere, navnlig blandt de timelønnede, ikke synes fuldt ud at kunne indfri de krav, som de ofte vanskelige undervisningsopgaver stiller.

Konsulentmuligheder.

Civilundervisningens lærere har gode muligheder for at få faglig og pædagogisk konsulentbistand i det daglige arbejde, idet hjælp af denne art kan ydes såvel af undervisningsinspektionen som lokalt af forstandere og viceforstandere.

Elevers forudsætninger.

For så vidt angår elevernes almene og specielle forudsætninger henvises til det herom i kapitel VII anførte, idet elevkredsen er fælles for den obligatoriske civilundervisning og mandskabsuddannelsens øvrige dele.

Holdstørrelser.

Undervisningsholdene inden for den obligatoriske civilundervisning er for samtidsorienteringens vedkommende normalt på ca. 25 elever, medens størrelsen af de hold, som oprettes med henblik på prøveforberedende og erhvervsforberedende undervisning som hovedregel er noget mindre.

Ydre forhold.

Med hensyn til ydre forhold og rammer deler den obligatoriske civilundervisning i vid udstrækning vilkår med den øvrige del af mandskabsuddannelsen, hvorfor man i denne henseende skal henvise til det foran i kapitel VII anførte. På enkelte tjenestesteder er der tildelt Forsvarets Civilundervisning særlige bygninger, der dog ikke i alle tilfælde fuldt ud tilfredsstiller de lokalemæssige krav, som anvendelse af mere varierede undervisningsformer stiller.

På grund af de store lokale variationsmuligheder, som findes inden for den obligatoriske civilundervisning med hensyn til bl. a. lærere samt fagområdernes indhold og omfang, har udvalget ikke fundet det muligt at udtage områder, der kan betragtes som repræsentative for civilundervisningen som helhed. Uddannelsesobservationer måtte derfor for at give et fyldestgørende billede af undervisningen omfatte såvel samtlige tjenestesteder som alle fagområder, hvilken opgave udvalget ikke så sig i stand til at gennemføre inden for en rimelig tid. I det følgende skal redegøres i hovedtræk for den obligatoriske civilundervisnings gennemførelse i praksis, baseret på oplysninger fra undervisningsinspektøren, der er højeste pædagogiske tilsynsmyndighed.

Undervisningsmetoder og arbejdsmønstre.

For samtidsorienteringens vedkommende er den fremherskende undervisningsmetode den, at læreren fremlægger det stof, som skal gennemgås. Denne fremlægning sker i form af en ret kort forelæsning, der eventuelt efterfølges af en periode med spørgsmål og svar. Derefter følger en vis elevaktivitet med henblik på nærmere bearbejdning af stoffet (f. eks. summemøder og gruppearbejde). Undervisningen er som hovedregel lederstyret, men elevstyrede aktivitetsperioder forekommer også.

Undervisning på andre områder foregår i det store og hele som traditionel klasseundervisning (forelæsning med efterfølgende spørgsmål og elevøvelse).

Stofdisponering.

For samtidsorienteringen udarbejder hvert undervisningsdistrikt en distriktsemneplan inden for de af den centrale ledelse fastsatte, meget vide grænser. Inden for den herved af-

stukne ramme fastlægges de emner, som den aktuelle undervisning skal omfatte, i samarbejde mellem lærer og elever. De for udvalget forelagte distriktsplaner varierer ret betydeligt med hensyn til detaljering af emner, angivelse af metoder, hjælpemidler, koordineringsmuligheder m. v.

For prøve- og erhvervsforberedende undervisning følger indholdet af de på de pågældende områder officielt fastsatte regler.

Undervisningsvejledninger m. v.

Vedrørende samtidsorienteringen udsender såvel undervisningsinspektionen som de enkelte distrikters ledelse vejledninger med fagligt og pædagogisk indhold.

En del distrikter samler endvidere ca. hver anden måned lærerne til en gennemgang af emner inden for samtidsorienteringen.

For andre fagområders vedkommende anvendes de undervisningsvejledninger, som udsendes af vedkommende undervisningstilsyn m. v.

Ved samtlige undervisningsdistrikter findes samlinger af faglig og pædagogisk litteratur til rådighed for lærerne. Disse studiesamlinger er ofte opbygget i samarbejde med det stedlige folkebibliotek.

Undervisningsmateriel.

Som classesæt findes »Medborgerbogen«, statistiske oplysninger, forskellige former for arbejdsblade, der fremstilles af de enkelte distrikter, samt i varierende omfang materiale, der fremstilles af de enkelte lærere som f. eks. cases, skemaer og oversigter af forskellig art m. v. En del distrikter råder over samlinger af lokalt fremstillet undervisningsmateriel.

Endvidere har Forsvarets Civilundervisning på samtlige tjenestesteder almindeligt audiovisuelt undervisningsmateriel og mangfoldiggørelsesapparat, og man har de fleste steder adgang til at benytte det lokale, militære undervisningsmaterielkontor.

Med hensyn til prøve- og erhvervsforberedende undervisning forefindes de for vedkommende fag almindeligt forekommende hjælpemidler.

Elevdifferentiering.

I forbindelse med samtidsorientering lægges som hovedregel vægt på, at hvert undervis-

ningshold har en sådan sammensætning, at undervisningsstoffet belyses alsidigt ved at blive bearbejdet i fællesskab af elever med forskellig baggrund med hensyn til miljø, erhverv, uddannelse, specielle interesser m. v. Herved søges tillige opnået, at eleverne får kendskab til og forståelse for synspunkter og holdninger i andre samfundsgrupper end den, hvortil de selv hører. Elevdifferentiering forekommer på sådanne hold i form af lærerens hensyntagen til de enkelte elevers forskellige forudsætninger. Dog sker sammensætningen af undervisningshold nogle steder på basis af ensartet uddannelse, erhverv o. lign. Men denne form for holddannelse er under afvikling.

Inden for den obligatoriske civilundervisnings andre fagområder tilstræbes undervisningsholdene sammensat af elever med ensartede forudsætninger med hensyn til tidligere uddannelse m. v. Differentieringsbestrebelse af denne art kan imidlertid i mange tilfælde ikke gennemføres på grund af de krav, som må stilles til holdenes mindstestørrelse. Som følge heraf består undervisningsholdene på de kundskabsformidlende områder ofte af elever med meget forskellige forudsætninger, hvilket gør det vanskeligt at gennemføre en undervisning, som er hensigtsmæssig for alle elever.

Atmosfære og kommunikation.

Atmosfæren i undervisningen er ofte præget af utilstrækkelig interesse og manglende engagement fra en del elevers side.

Kommunikationen mellem elever og lærere i de enkelte lektioner varierer noget, men er som helhed ret levende. Den er fortrinsvis lederstyret, men elevstyret kommunikation forekommer.

Kommunikationen mellem civilundervisningens lokale ledelse og de på de fleste uddannelsessteder oprettede elevråd er god. Der lægges afgørende vægt på, at eleverne gennem disse råd får medindflydelse på den obligatoriske civilundervisnings indhold, tilrettelæggelse og gennemførelse. Endvidere lægges vægt på, at elevernes vurdering og kritik kommer til udtryk gennem elevrådene med henblik på ændring af sådanne forhold i undervisningen, som virker mindre hensigtsmæssigt.

Spiltdidsrisici.

Den obligatoriske civilundervisning indebærer i sin nuværende form en del spiltdidsrisici,

hvoraf nogle hidrører fra læreres begrænsede pædagogiske kvalifikationer, utilstrækkeligt undervisningsmateriel og utilstrækkelig brug af det materiel, som er til rådighed.

Endvidere er som ved den øvrige mandskabsuddannelse ret betydelige spildtidsrisici knyttet til enkeltpersoners fravær fra lektioner på grund af afgivelser og andet, samt til bortfald af hele lektioner på grund af øvelser o. lign., hvilket foruden det direkte tab af undervisningstid kan medføre u hensigtsmæssige afbrydelser af undervisningsforløbet. Det fremgår af talmæssige opgørelser, som er forelagt for udvalget, at det gennemsnitlige antal elever, som er til stede ved den obligatoriske civilundervisning, varierer fra uddannelsessted til uddannelsessted., Som gennemsnit for hele forløbet på samtlige uddannelsessteder gælder det, at fra ca. 10 til 20 % af eleverne er fraværende i de gennemførte lektioner. Andet talmæssigt materiale, der er fremlagt for udvalget, tyder på, at planlagte lektioner kan falde bort i ret betydeligt omfang.

Endvidere skal bemærkes, at spildtidsrisici er knyttet til vanskeligheder med hensyn til at motivere eleverne for undervisningen. Dette gælder i ganske særlig grad de valgfri, prøve- og erhvervsforberedende fag. For disse fags vedkommende synes hovedårsagen til manglende elevinteresse at være de begrænsede differentieringsmuligheder, som fører til, at undervisningsholdene dels omfatter elever, der ikke ønsker undervisning i det pågældende fag, og dels består af elever med alt for forskellige forudsætninger.

Under de nuværende forhold kan det også vise sig vanskeligt at engagere eleverne med hensyn til samtdsorienteringen. Dette kan dels skyldes pædagogiske årsager af forskellig art, og kan dels føres tilbage til de beskedne forudsætninger, som den forudgående skoleuddannelse har givet en del af eleverne på dette område. Elevernes interesse for samtdens problemer synes dog at vokse noget, efterhånden som deres viden om samfundsforhold bliver større. Som en yderligere mulig årsag til svigtende elevinteresse på dette område kan nævnes, at den 2 timers ramme, som mange steder anvendes til samtdsorienteringen, egner sig mindre godt til de engagerende undervisningsformer, som vil virke bedst i forbindelse med undervisning af voksne i et sådant stof.

Undervisningen for elever med særlige læse- og stavvanskeligheder synes derimod at

give anledning til stor tilfredshed hos de værnepligtige menige, som deltager i denne undervisning.

Uddannelsens resultater.

For så vidt angår de prøve- og erhvervsforberedende fag benyttes de bedømmelsesprocedurer, som normalt gælder for det pågældende fag.

Herudover er ikke udarbejdet procedurer med henblik på vurdering af den obligatoriske civilundervisnings faglige effekt.

I øvrigt sker bedømmelsen af civilundervisningens forløb og virkninger dels ved hjælp af distrikternes og den centrale myndigheds inspektioner og konsulentbistand og dels på basis af oplysninger fra spørgeskemaer, hvor eleverne anfører deres bedømmelse af undervisningen.

Med hensyn til inspektions- og konsulentvirksomheden kan oplyses, at distrikternes forstandere og viceforstandere har pligt til at være i nøje kontakt med undervisningen. Bl. a. har forstanderne pligt til normalt at overvære undervisning i 4-9 timer pr. uge. Endvidere følger viceforstanderne den daglige undervisning. Det i klasserne observerede drøftes med den enkelte lærer. Normalt rapporteres hver måned til undervisningsinspektionen om samspillet mellem emne, elever og lærer. Forstanderens rapporter drøftes på møder mellem undervisningsinspektøren og vedkommende forstander.

Den obligatoriske civilundervisning søges endvidere koordineret på forstandermøder, som afholdes af undervisningsinspektionen hver anden eller tredje måned.

Til brug for lærernes egen bedømmelse findes ved de fleste distrikter et fælles spørgeskema, som de kan lade eleverne udfylde ved de enkelte lektioners afslutning. Dette skema omfatter lektionens indhold, gennemførelse, anvendte undervisningsmetoders og undervisningsmateriels hensigtsmæssighed samt en samlet bedømmelse af lektionens værdi. Disse skemaer besvares anonymt, og deres indhold drøftes mellem lærere og elever.

Systematiske erfaringsindsamlinger inden for større områder eller for den obligatoriske civilundervisning som helhed er hidtil ikke foretaget.

Det er over for udvalget oplyst, at undervisningsinspektionen har iværksat et grundlæggende planlægningsarbejde vedrørende den obli-

gatoriske civilundervisning. Endvidere er de til denne undervisning knyttede koordinations- og kontrolfunktioner under udbygning, ligesom man er i færd med at udvikle teknikker for erfaringsindsamlinger på bredere basis.

Som foran omtalt er det ikke muligt på det foreliggende grundlag at foretage en nærmere vurdering af relationerne mellem den obligatoriske civilundervisnings formål, indhold og omfang. Men det for udvalget foreliggende materiale, herunder de enkelte distrikters emneplaner, giver det indtryk, at der for den obligatoriske civilundervisning består en række intensiveringsmuligheder ud over, hvad der også for denne undervisnings vedkommende vil følge af en reduktion af de spildtidsrisici, som er knyttet til visse sider af den militære tjenestes tilrettelæggelse.

Udnyttelsen af de intensiveringsmuligheder, der ligger i den obligatoriske civilundervisning i sig selv, vil efter udvalgets opfattelse ikke alene kunne medføre, at eleverne får bedre udbytte af undervisningen, men vil også føre til tidsmæssige besparelser.

Udvalget skal herom i det hele henvise til de i det foregående nævnte spildtidsrisici og skal på dette sted blot anføre enkelte mere principielle overvejelser og forslag.

Samtidsorientering.

En ramme på 2 timer forekommer ikke hensigtsmæssig til lektioner i de emner, som omfattes af samtidsorienteringen. Såfremt denne undervisning skal give rimeligt udbytte for eleverne, hvoraf en del på forhånd er sparsomt orienteret om samfundsforhold, er det nødvendigt at anvende undervisningsformer, som i særlig grad er egnede til at vække elevernes motivation for stoffet. En sådan emnebehandling vil kun kunne gennemføres på fyldestgørende måde inden for 3 sammenhængende timer. Det foreslås derfor, at samtidsorienteringen afvikles i lektionsblokke af 3 timers varighed.

Udvalget finder endvidere, at undervisningsholdenes størrelse bør nedsættes, idet det med den nuværende holdstørrelse er særdeles vanskeligt at anvende differentierede undervisningsmetoder. Hertil kommer, at man på mindre hold bedre vil kunne imødekomme elevernes ønsker inden for de for undervisningen fastsatte rammer.

Herudover skal udvalget stille forslag om, at der etableres en fastere organisation med hensyn til den obligatoriske civilundervisnings tilrettelæggelse og gennemførelse. Dette stiller både krav om udarbejdelse af et tilstrækkeligt præciseret formål for denne undervisning og krav om, at man ved uddannelsesplanlægning opstiller indholdsmæssige rammer, som sikrer, at væsentligere samtidsproblemer bliver behandlet i undervisningen, samtidig med, at de pågældende aldersgruppers specielle interesseområder tilgodeses ved en mere indgående behandling af særlige emner.

En fastere organisation vil give basis for skabelsen af et fastere lærerkorps med samtidsorientering som speciale. En sådan stabilisering vil efter udvalgets opfattelse være væsentlig for undervisningsvirksomheden og for udbyttet af den. Opbygning af lærerteam - og en fastere organisation i det hele taget - må endvidere antages at udøve større tiltrækning på kvalificerede læreremner og dermed muliggøre opfyldelse af større krav til læreres basisuddannelse. Samtidig skabes et bedre grundlag for den efter- og videreuddannelse af lærerne, som et stof af samtidsorienterende art stiller krav om.

For samtidsorienteringens vedkommende skal udvalget endvidere foreslå en udbygning af den service, som allerede nu eksisterer i form af udsendelse af undervisnings- og orienteringsstof til lærere.

Endelig er det udvalgets forslag, at der finder en udbygning sted af koordinationen mellem samtidsorienteringsstoffet og det stof, som behandles i faget tjenestekundskab og de dertil knyttede cheftimer, og at der i det hele søges skabt en bedre kontakt mellem civilundervisningsdistrikterne og tjenestestederne, ikke mindst mellem de enkelte lærerteam og de underafdelinger, hvis mandskab de underviser.

Den samtidsorienterende undervisning bør efter udvalgets opfattelse fortsat være obligatorisk for de værnepligtige menige.

Andre fagområder

Udvalget finder derimod, at undervisning i valgfri, prøve- og erhvervsforberedende fag samt undervisningen af elever med konstaterede, specielle læse- og stavevanskeligheder bør gøres frivillig for de menige og kun bør være en forpligtelse for Forsvarets Civilundervisning, når der til en bestemt undervisning melder sig

så mange, at der kan dannes hold af en passende størrelse. Ved at gøre undervisningen på disse områder frivillig for eleverne, vil man bl. a. undgå, at undervisningen hæmmes af elever, som ikke ønsker den pågældende uddannelse.

Den frivillige undervisning bør først etableres efter rekruttidens afslutning. Endvidere bør den sidestilles med anden frivillig undervisning og derfor principielt finde sted uden for den daglige tjenestetid.

I tilfælde, hvor det måtte være muligt at

placere den frivillige undervisning inden for tjenestetiden uden at forstyrre den militære uddannelse, vil dette være en fordel under hensyn til begrænsning af træthedsfaktorer. Dette vil især gælde undervisning af elever med specielle læse- og stavevanskeligheder, idet sådan undervisning stiller betydelige krav til elevernes medarbejde. I tilfælde, hvor frivillig undervisning lægges i tjenestetiden, bør den så vidt muligt samles i passende lektionsblokke inden for sammenhængende perioder af kortere varighed.

XTT.

Gruppeinterviews

Som anført i kapitel IV og som nærmere beskrevet i kapitel VIII, er det et betydningsfuldt led i belysningen af en uddannelse, hvis elevkreds har alder og modenhed hertil, at inddrage elevernes opfattelse af uddannelsens forskellige sider eller bestemte dele af den, når de har opnået den dertil fornødne erfaringsbaggrund.

Udvalget har derfor, som tidligere nævnt, ladet foretage en sådan erfaringsindsamling blandt værnepligtige menige kort tid før deres hjemsendelse, og har for at afbalancere materialet suppleret det med tilsvarende indsamlinger blandt værnepligtige sergenter og faste befalingsmænd med direkte tilknytning til mandskabsuddannelsen.

Efter at udvalget havde fastlagt områder og retningslinjer for indsamlingerne, fandt disse sted som interviews af grupper, sammensat efter personelkategori. Ved en sådan fremgangsmåde opnås dels en væsentlig tidsbesparelse i forhold til et tilsvarende antal enkeltinterviews, og dels inden for den givne ramme et sikrere billede af, hvorledes personellet opfatter de behandlede forhold, idet synspunkter, som fremsættes inden for en gruppe, vil blive drøftet, uddybet og eventuelt korrigeret af gruppen, medmindre de straks vinder dennes tilslutning.

Alle interviews er optaget på bånd. Indsamlingerne, der har omfattet alle tjenestesteder inden for panserinfanteriet og feltartilleriet, er foretaget af Militærpsykologisk Tjeneste.

Ved hvert regiment er interviewet én gruppe på 7 menige, der er tilfældigt udpeget af Militærpsykologisk Tjeneste efter funktionslister. På hvert tjenestested er endvidere i én gruppe interviewet de værnepligtige sergenter, som har deltaget i mandskabsuddannelsen ved de interviewede meniges enheder. De faste befalingsmænd har ved interviewene omfattet følgende kategorier: 1) Løjtnanter, der har virket som delingsførere og faglærere, seniorsergenter og oversergenter, 2) specialofficerer, der har været anvendt som faglærere, 3) kaptajner og premierløjtnanter, der har fungeret som næstkommanderende i en underafdeling, 4) underafdelingschefer og 5) afdelingschefer. For de 4 førstnævnte kategoriers vedkommende er interviewet 2 personer fra hvert tjenestested, samlet i 2 grupper à 6 mand fra panserinfanteriet og 1 gruppe à 8 mand fra feltartilleriet. Det deltagende personel af disse 4 kategorier er udpeget af de respektive regimentschefer. På grund af særlige omstændigheder kom gruppen af afdelingschefer fra feltartilleriet kun til at bestå af 4 personer, ligesom for infantriets vedkommende kun blev interviewet én gruppe afdelingschefer. De medvirkende afdelingschefer er udpeget af Hærkommandoen.

Gruppeinterviewene er udført dels af medarbejdere ved Militærpsykologisk Tjeneste og dels af psykologer uden for forsvaret. For hver gruppe har medvirket 2 psykologer. Interviewene har for hver gruppe varet fra 2–3 timer.

Udvalget har til sin belysning af mandskabsuddannelsen anvendt kortlægning, analyser og

principper for uddannelsesplanlægning. I kortlægningen indgår gruppeinterviewene som erfaringsindsamling. Interviewmaterialet er imidlertid ikke anvendt som led i arbejdsgrundlaget for de i kapitel V-XI behandlede forhold.

En sådan spaltning i to materialegrupper kunne umiddelbart forekomme ejendommelig, men udvalget har herved opnået at kunne anstille sammenligninger mellem resultater fra to forskellige belysningsmåder, da der som følge af isolationen af dem ikke foreligger infiltration.

Interviewmaterialet rummer, som det kunne forventes, adskillige detaljer og oplysninger om forhold, som rækker ud over det af udvalget i den anden materialegruppe behandlede. Men hovedindtrykkene af interviewmaterialet understreger de af udvalget fremførte synspunkter. Denne understregning må yderligere vurderes ud fra, at der i de to materialegrupper er forskelligt udgangspunkt og er fulgt forskellige veje.

XIII.

Hærkommandoens eksperiment vedrørende en mandskabsuddannelse af 8 måneders varighed

Udvalget har i slutningen af august måned 1968 fra Forsvarets pædagogiske Råd fået oversendt rapporten vedrørende et eksperiment, som Hærkommandoen har afholdt med det formål at belyse, om de for mandskabsuddannelsen gældende mål kunne nås i løbet af 8 måneder. Det fremgår af rapporten med tilhørende bilag, at der er tale om et intensiverings-eksperiment på basis af en arbitrært opstillet og samtidig væsentlig afkortet uddannelsestid.

Som det fremgår af de foregående kapitler, indeholder en uddannelse adskillige bestanddele og påvirkes af en lang række forskellige faktorer. Egentlige intensiveringsforsøg må derfor bygge på den forudsætning, at der først er foretaget en kortlægning af de foreliggende rationaliseringsmuligheder, og at der ud fra dette grundlag er foretaget en planlægning, hvori indgår ændringer i ønskelig retning og muligt omfang af forhold, der hidtil har medført svagheder inden for uddannelsessystemet. På denne basis kan der anstilles forsøg over, i hvilken udstrækning det vil være muligt at nedbringe uddannelsestiden samtidig med, at uddannelsen fortsat kan føre frem til de gældende mål.

Betydningen af det omhandlede eksperiment med 8 måneders uddannelsestid ligger følgelig i de beskrivelser og protokoller, hvori forskellige forhold under eksperimentet er opnoteret. Omend grundlaget - en enkelt underafdeling inden for henholdsvis panserinfanteriet og feltartilleriet - er spinkelt og ikke tillader konklusioner

for mandskabsuddannelse i almindelighed, vil et sådant informationsmateriale kunne give en belysning af forhold, der hæmmer uddannelsen. Hvor talmæssige opgørelser foreligger, vil der tillige kunne antydes en størrelsesorden. Et materiale som det foreliggende kan derfor give muligheder for at pege på forhold, hvis karakter og udprægethed kan lægge op til nærmere undersøgelse af, om de skulle have generel gyldighed.

Udvalget har i dette materiale i særlig grad interesseret sig for oplysninger, som kan belyse faktorer, der har medført direkte tab af uddannelsestid, og blandt disse i første række for de foreliggende talmæssige opgørelser over den tid, som ved de pågældende underafdelinger har været anvendt til andet end uddannelse.

Ifølge BINFU 059-B er det pålagt infantariets underafdelinger at foretage indberetning til bl. a. Hærkommandoen, såfremt antallet af uddannelsesuger reduceres med mere end 10 %. Der regnes i denne forbindelse med den uddannelsestid, som er gået tabt for enhederne, jfr. BINFU 055, uanset hvor stor en del af mandskabet der har deltaget i undervisningen. Efter det for udvalget oplyste foreligger sådanne indberetninger ikke, hvilket kunne tages som udtryk for, at der ikke forekommer tilfælde, hvor underafdelingerne har haft mindre end 90 % af det forudsatte antal uddannelsesuger til rådighed. For en umiddelbar betragtning kunne heri synes at ligge en antydning af, at tabsproblemet i mandskabsuddan-

nelsen er af relativt beskedne dimensioner. Imidlertid vil den ovenfor nævnte beregningsmåde i ikke ringe grad føre til misvisende resultater, idet en tabsprocent kun vil udtrykke lærerfravær eller anden forhindring for en lektions afholdelse. Derimod vil en så væsentlig størrelse som det løbende tab for elever som følge af fravær i gennemførte lektioner ikke blive registreret.

Ved 8 måneders eksperimentet har man brugt antal mandtimer som beregningsgrundlag for talmæssige opgørelser over den tid, der er anvendt til henholdsvis undervisning og andet. Det herved fremkomne talmateriale - der påkalder sig særlig interesse, fordi enhedernes medvirken i en forsøgssituation må formodes at have ført til særlig påpasselighed med hensyn til at reducere tab af uddannelsestid mest muligt — viser, at undervisningen af det menige mandskab, bortset fra civilundervisning,

har omfattet henholdsvis 56 % og 72 % af det disponible antal mandtimer. Der har således været tale om et meget betydeligt tab af uddannelsestid, når tabet ses i relation til de enkelte menige. Det bemærkes i denne henseende, at forskellen på procenterne delvis skyldes, at man på det ene uddannelsessted forlængede den daglige tjeneste i den psriode, eksperimentet varede, for at opveje opståede tab af uddannelsestid.

Selv om de omhandlede opgørelser kun har omfattet 2 underafdelinger og således hviler på et spinkelt grundlag, ligger der dog heri en antydning af, at tabsproblemet i mandskabsuddannelsen har en størrelsesorden, som i væsentlig grad overstiger, hvad man måtte forvente i betragtning af, at indberetninger ikke foreligger om tilfælde, hvor mere end 10 % af uddannelsestiden er gået tabt for underafdelinger som helhed.

XIV.

Konklusion

En samlet betragtning af de i det foregående behandlede områder viser efter udvalgets opfattelse, at den nuværende mandskabsuddannelse inden for panserinfanteriet og feltartilleriet indebærer adskillige intensiveringsmuligheder, der vil kunne udmøntes i form af tidsbesparelser, bedre afstemt uddannelsesvirksomhed og dermed større effektivitet samt forøget trivsel såvel for værnepligtige menige som for andet personel, der er beskæftiget med denne uddannelse.

På det nuværende svage planlægningsgrundlag (jfr. kapitel V og VI), der ikke tillader en nærmere præcisering af mandskabsuddannelsens formål og indhold, har det ikke været muligt for udvalget at tage stilling til uddannelsestidens samlede længde. Tilstedeværelsen af en række uddannelsesforstyrrende faktorer, der gør sig gældende med varierende vægt på forskellige tjenestesteder, har også været medvirkende i denne forbindelse.

Rimeligt sikre udsagn om uddannelsestidens optimale længde vil først kunne fremsættes efter en indgående revision af hele mandskabsuddannelsen ved hjælp af principper for uddannelsesplanlægning, jfr. bilag 2. En sådan

revision må efter udvalgets opfattelse gennemføres dels af intensiveringsgrunde, dels for at muliggøre tilstrækkeligt sikre alternative opstillinger af uddannelsesmæssige og dertil knyttede økonomiske og personelmæssige behov inden for mandskabsuddannelsen. Hertil kommer, at man kun herved vil kunne sikre den bedst mulige uddannelse inden for de tidsmæssige rammer og de økonomiske ressourcer, som samfundet til enhver tid ønsker at stille til rådighed.

En planlægning af mandskabsuddannelsen, jfr. kapitel V-VIII, vil næppe kunne gennemføres på mindre end 4-5 år. Dette udelukker imidlertid ikke, at der i mellemtiden kan opnås mærkbare intensiveringsresultater. Dels vil uddannelsesplanlægningen efter nogen tid løbende give delresultater, som vil kunne omsættes i praksis, og dels vil det være muligt sideløbende hermed at iværksætte en række mindre dybtgående foranstaltninger, som i enkelte tilfælde vil kunne eliminere og i andre tilfælde dæmpe virkningen af de spildtidsrisici, som den nuværende mandskabsuddannelse er behæftet med.

Udvalget skal i denne henseende bemærke,

at ændringer inden for de i kapitel IX omtalte organisatoriske forhold, som reducerer uddannelsesetidens udnyttelse og de enkelte meniges deltagelse i undervisningen, vil kunne føre til, at der indvindes tid i ret mærkbar udstrækning. Det er i øvrigt udvalgets opfattelse, at ændringer på organisatoriske områder vil være af væsentlig betydning for den virkning, en række andre intensiveringsbestrebelse af såvel foreløbig som mere blivende art vil kunne få.

Endvidere vil en vis intensivering allerede nu kunne opnås ved indholdsmæssige reguleringer og ved simplificering af indøvelsesprocedurer, jfr. kapitel VI, ved forbedringer inden for mandskabsuddannelsens almene forudsætninger og vilkår, jfr. kapitel VII, samt ved ændringer inden for den obligatoriske civilundervisning, jfr. kapitel XI.

Med sigte på at effektivisere selve undervisningsvirksomheden vil det navnlig være vigtigt at søge de militære uddannelseslederes og

læreres pædagogiske forudsætninger forbedret, jfr. kapitel VIII og X.

Blandt uddannelsesområderne her i landet blev det i det foreliggende tilfælde mandskabsuddannelsen, der kom til at stå som objekt for en kritisk belysning ud fra nogle kortlægnings-, analyse- og planlægningsmetoder. Men der er ikke grund til at antage, at sådanne metoder skulle vise sig mindre relevante for en tilsvarende belysning af andre uddannelser, også inden for den civile uddannelsessektor.

Som det allerede er anført i det indledende kapitel, må en intensiveringsundersøgelse nødvendigvis blive af overvejende kritisk karakter. Udvalget finder imidlertid, at nærværende betænkning - der i tekst og bilag fremdrager forhold, som bør overvejes ændret, fremlægger begrundelser herfor og stiller metoder til rådighed - må betragtes som et positivt bidrag til støtte for et intensiveringsarbejde.

BILAG

/ . Uddannelsens formål.

- A. Karakteristik.
 - 1. Formulerings (u)tydelighed.
 - 2. Begrebsapparatet.
 - 3. Nøgleordsforekomst (fortolkningsstøtter).
 - 4. Præciseringsmuligheder (til analyseformål).
- B. Graduering.
 - 1. Primære formål.
 - 2. Sekundære formål.
 - 3. Perifere formål.
 - 4. Ikke tilsigtede formål, hvortil tid anvendes.
- C. Realiseringsmuligheder
 - ud fra
 - 1. Uddannelsens indhold.
 - 2. Uddannelsens varighed.
 - 3. Uddannelsespraksis.

// . Uddannelsens indhold.

- A. Faggruppedannelse efter målhensigt. (Opdelingen vil afhænge af uddannelsens art, fag og discipliner).
For de enkelte grupper og deres indhold.
 - 1. Grader af relevans for uddannelsens formål.
 - 2. Overensstemmelse hermed af de tilføjede styrkeforhold, udtrykt gennem indhold og omfang (vægtning).
 - 3. Begrundelser for vægtning.
 - 4. Lokale variationer i vægtning og årsager hertil.
- B. De enkelte fag og discipliner.
 - 1. Formål.
 - 2. Indhold.
 - 3. Omfang.
 - 4. Grad af faktisk anvendelse i praksis (sammenlign funktionsanalyser).
 - 5. Grad af overensstemmelse
 - formål - indhold
 - indhold - omfang
 - indhold/omfang — faktisk anvendelse.
 - 6. Begrundelser for vægtning.
 - 7. Vandret fagkoordination.
- C. Uddannelsens placering i uddannelsessystemet.
 - 1. Koordination til forudgående uddan-

nelser med henblik på basisniveauers placering.

- 2. Koordination til efterfølgende uddannelser med henblik på slutniveauers placering.
- 3. Grad af balance i forholdet egenfunktion — delfunktion.
- 4. Lodret fagkoordination inden for systemet.
(undgåelse af huller og af unødige gentagelser).

/// . Uddannelsens realisering.

- A. Almene forudsætninger.
 - 1. Instruktørens uddannelse og kvalitet (faglig og pædagogisk).
 - 2. Elevers almene og specielle forudsætninger.
 - 3. Uddannelseskravene til forskellige elevgrupper som følge af kommende arbejdsfunktioners forskellige niveau.
 - 4. Holdstørrelser.
 - 5. Faglige og pædagogiske konsulentmuligheder.
 - 6. Ydre forholds og rammers egnethed.
- B. Udførelse (de enkelte fag og discipliner).
 - 1. Undervisningsmetoder og arbejdsmønstre
 - i den enkelte lektion,
 - i lektionsserien som helhed.
 - 2. Stofdisponering (indlæring, repetition, anvendte aktiviteter, rytme)
 - i den enkelte lektion,
 - i lektionsserien som helhed.
 - 3. Undervisningsvejledninger m. v. for instruktører.
 - Reglementers hensigtsmæssighed.
 - Faglig og pædagogisk litteratur (tilstedeværelse, egnethed, faktisk anvendelse).
 - 4. Undervisningsmateriel (tilstedeværelse, egnethed, faktisk anvendelse).
 - Lærebøger.
 - Illustrationsmateriel.
 - Demonstrationsmateriel.
 - Materiel til elevbrug.
 - 5. Grad af elevdifferentiering.
 - 6. Kommunikation og atmosfære.
 - 7. Observerede elevreaktioner.

C. Spiltdidsrisici

Observation af

II A.

II B 4-7.

II C.

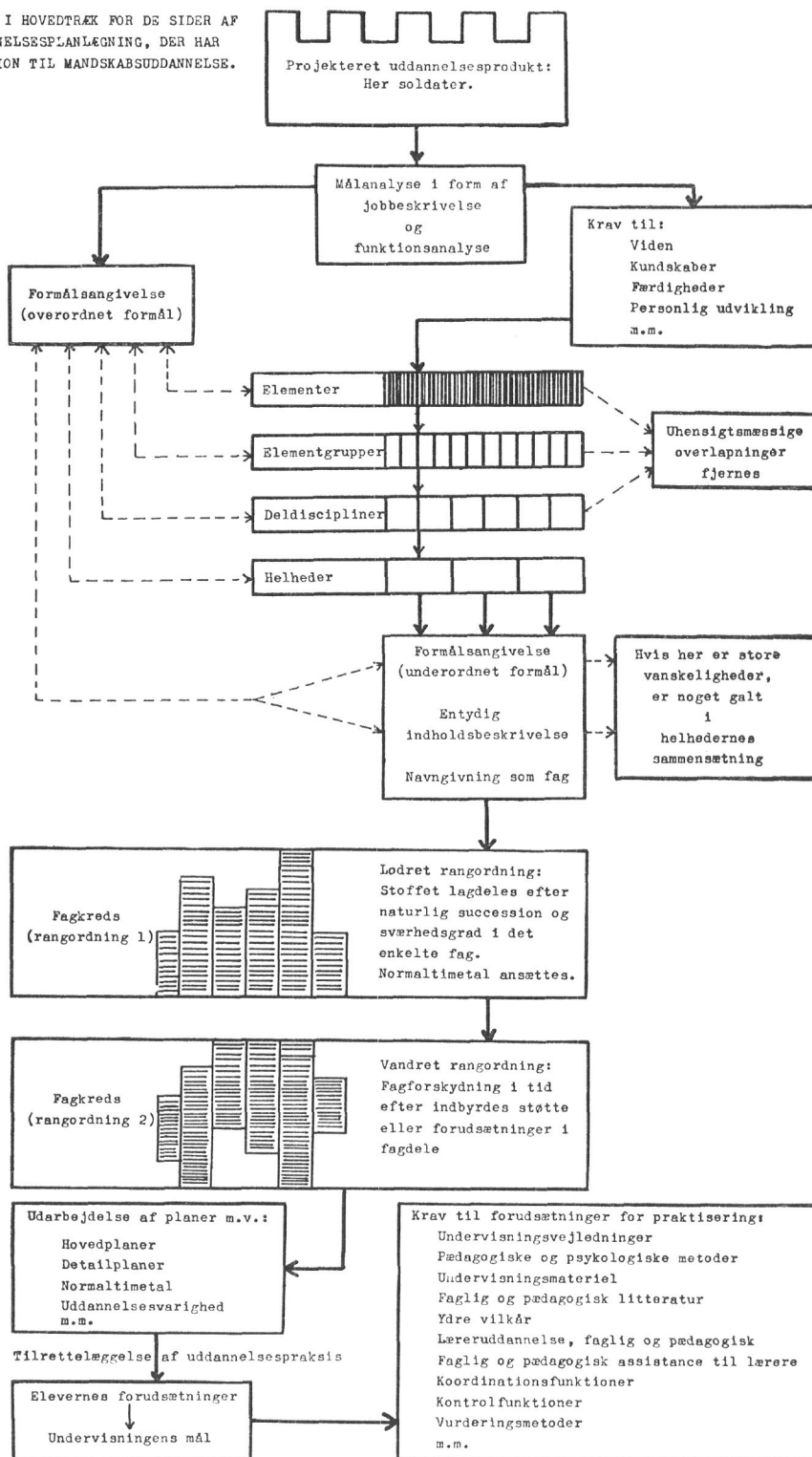
III A-B.

Diverse forstyrrelser af uddannelsestiden.

D. Uddannelsens resultater.

1. Bedømmelsesprocedurer vedrørende
faglig effekt,
psykisk effekt.
2. Anvendte teknikker og deres udformning.
prøver,
læreres bedømmelse,
lederes bedømmelse,
specialisters bedømmelse,
elevers egen bedømmelse af uddannelsen og dens dele.
3. Sådanne erfaringsindsamlings
faktiske forekomst,
anvendelighed ud fra indhold og tilrettelæggelse,
faktiske anvendelse til revisionsformål.

IV. Konklusion.

Fællesfagene.

De enkelte fag og discipliner.
(Jfr. analyseskemaets II B).

1. ABC-tjeneste.....	48
2. Eksercits	49
3. Feltkundskab.....	50
4. Fysisk uddannelse og træning	51
5. Håndgranattjeneste.....	52
6. Pionertjeneste.....	53
7. Pudsning pakning og påklædning (PPP).....	53
8. Sanitetstjeneste.....	55
9. Skydeuddannelse på personligt våben.....	56
10. Skyttetjeneste.....	59
11. Tjenestekundskab.....	60

/. Formål.

Fagets formål er ikke ganske klart, idet det ikke er angivet i uddannelsesbestemmelserne. Men af disses beskrivelse af fagets indhold kan udledes, at undervisningen skal tilstræbe at lære soldaten enkeltmandsbeskyttelse mod A-våbens, B- og C-kampstoffers samt røg- og brandstiftende midlers virkninger.

Af indholdsbeskrivelsen synes også at kunne udledes, at undervisningen skal sigte mod at bibringe soldaten det elementære kendskab til de nævnte kampmidler og deres virkninger, som er nødvendigt for at kunne yde førstehjælp. Meningen hermed er dog temmelig uklar i betragtning af, at ydelse af førstehjælp ved ABC-skader efter uddannelsesbestemmelserne kun læres af det mindre antal menige, som gennemgår funktionsuddannelse i sanitetstjeneste.

Herudover indeholder faget enkelte deldiscipliner, hvis formål synes at række ud over det ovenfor anførte, uden at det med sikkerhed kan udledes, hvori dette eller disse formål består.

De foran nævnte uklarheder med hensyn til fagets formål kan gøre det vanskeligt at fastlægge den grad af indlæring, som skal tilstræbes på de af fagets områder, hvor normative krav ikke er anført.

2. Indhold.

Fagets indhold består for det første af en række praktisk betonedede deldiscipliner. I disse tilfælde er indlæringsgraden nøje angivet ved normative krav, der letter kontrollen med uddannelsesresultatet og med tidspunktet for opnåelsen af den krævede rutine, således at anvendelse af tid til unødvendig træning kan undgås.

Endvidere indeholder faget deldiscipliner, for hvilke gradueringer er angivet uklart. Denne uklarhed i forbindelse med manglende formålsangivelse og uddannelsesbestemmelsernes anførelse af, at indøvelse af praktiske færdigheder i et ikke nærmere angivet omfang skal finde sted under skyttetjeneste og enhedsuddannelse, gør det vanskeligt at fastlægge deldisciplinernes indbyrdes vægt. Herved kan det indlæringsmæssige niveau på de områder af faget, hvor normative krav ikke foreligger, i nogen grad komme til at hvile på subjektive fortolk-

ninger af, hvad der kræves for at opfylde de formål, som kun kan udledes af indholdsbeskrivelsen med en vis usikkerhed, på en skønsmæssig vurdering af, hvad der traditionelt kræves på dette område, eller på, hvor megen tid der tilfældigvis bliver tilovers efter opfyldelsen af de normative krav, som er opstillet for andre deldiscipliner.

3. Omfang.

Fagets tidsmæssige omfang er - efter udskillelse af PPP som uddannelsesfag - i uddannelsesbestemmelserne fastsat således, at det udgør følgende procentdele af fællesfagernes samlede timetal:

	RK-tid	MG-tid	laft
PNINF	10/360 = 2,8 %	efter behov	
FAR	10/383 = 2,6 %	15/526 = 2,9 %	25/909 = 2,8 %

Usikkerhed med hensyn til tidsanvendelsen i menigtiden for panserinfanteriets vedkommende samt med hensyn til omfanget af den indøvelse af praktiske færdigheder, som skal finde sted under skyttetjeneste og enhedsuddannelsen, gør det umuligt at foretage en nærmere fastlæggelse og vurdering af fagets tidsmæssige omfang.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Det i uddannelsesbestemmelserne beskrevne fagindhold synes at være af praktisk relevans for de meniges eventuelle indsats under feltforhold.

5. Grad af overensstemmelse.

Usikkerhed med hensyn til formål og omfang gør det umuligt at foretage en vurdering af relationerne mellem formål og indhold, indhold og omfang samt indhold/omfang og faktisk anvendelse.

6. Begrundelse for vægtning.

Grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

Faget synes at rumme muligheder for uhenigtsmæssige overlappinger til andre dele af uddannelsen.

Eksercits.

1. Formål.

De for panserinfanteriet gældende uddannelsesbestemmelser indeholder ingen formålsangivelse for dette fags vedkommende. Men i feltartilleriets tilsvarende bestemmelser anføres, at formålet med uddannelsen i eksercits for enkeltmand er *at* udvikle den enkeltes evne til at handle hurtigt og rigtigt og dermed danne grundlaget for umiddelbar og øjeblikkelig lydhed, *at* vænne soldaten til at beherske sin stilling og sine bevægelser til støtte for våbenbetjeningen, *at* give soldaten en sikker fremtræden og en god holdning samt *at* give soldaten det fælles grundlag for eksercits i enhed.

Feltartilleriets uddannelsesbestemmelser angiver tillige, at formålet med eksercits i enhed til fods er at uddanne soldaten til at være indtrådt i en militær formation, hvor formationens fremtræden og bevægelser danner et traditionelt udtryk for den orden og nøjagtighed, der skal præge en militær enhed, og under opfyldelsen af dette mål virke befordrende på den enkelte soldats forståelse af det hensigtsmæssige i at færdes og optræde i samlede formationer samt af sammenholdets betydning.

Endelig anføres det i de for feltartilleriet gældende bestemmelser, at uddannelsen i eksercits i enhed med køretøj er at give enhedens fremtræden, handlinger og bevægelser et traditionelt udtryk for den orden og nøjagtighed, der skal præge en motoriseret militær enhed.

De angivne formål lader sig ikke nærmere graduere eller præcisere på grundlag af de foreliggende uddannelsesbestemmelser. Det om uddannelsens formål foreliggende yder derfor kun ringe støtte til en fastlæggelse af deldisciplinernes indbyrdes vægt og den grad af indlæring, der skal tilstræbes.

2. Indhold.

Fagets indhold er nøje opregnet i uddannelsesbestemmelserne. Men indholdsbeskrivelsen yder ikke væsentlige bidrag til deldisciplinernes vægtning eller til fastlæggelse af det ønskede uddannelsesniveau. Uddannelsen i eksercits kommer derved i nogen grad til at hvile på subjektive fortolkninger af, hvad der kræves til opfyldelse af de ret upræcist angivne formål, eller på skønsmæssig vurdering af, hvad der traditionelt kræves på dette område. Herved opstår bl. a. risiko for såvel over- som

underindlæring og for uensartet uddannelse ved forskellige enheder.

3. Omfang.

Fagets tidsmæssige omfang er — efter udskillelse af PPP som uddannelsesfag — i uddannelsesbestemmelserne fastsat til følgende procentdele af fællesfagenes samlede timetal:

	RK-tid	MG-tid	lait
PNINF	30/360 = 8,3	15/412 = 3,6%	45/772 = 5,8
FAR	55/383 = 14,3	40/526 = 7,6 %	95/909 = 10,4

Den foran nævnte usikkerhed med hensyn til formål og ønsket uddannelsesniveau umuliggør en nærmere vurdering af denne vægtnings rimelighed.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Uddannelse i eksercits for enkeltmand skønnes at være uden militær betydning.

Uddannelse i eksercits i enhed synes ikke at bibringe soldaterne færdigheder, som er af betydning for deres muligheder for at yde en feltmæssig indsats. Men følgende dele af denne form for eksercits synes uden for den egentlige felttjeneste at være relevante af ordensmæssige og andre praktiske årsager: Ret- og rørstilling, an- og aftrædning, retning, vendinger på stedet, forandring af mellemrum, føring af personligt våben, militær hilsen, march (start/holdt, med og uden trit, rørmarch), aflæggelse af honnør og eksercermæssig optræden i forbindelse med visse former for vagttjeneste.

5. Grad af overensstemmelse.

Det kan ikke antages, at uddannelse i eksercits kan lære soldater at handle hurtigt og rigtigt uden for eksercitsens område.

Det synes at hvile på en urealistisk opfattelse af lydhedsbegrebet, at uddannelse i eksercits skulle kunne danne grundlag for umiddelbar og øjeblikkelig lydhed. De former for lydhed, som har reel betydning i forsvaret, beror på mandskabets indre motivation, der ikke kan tilvejebringes ved træning i eksercits.

De eksercergreb m. v., som faget omfatter, synes at være en reminiscens fra ældre tiders kampvilkår og skønnes at være uden betydning for våbenbetjeningen under de nuværende forhold.

Eksercits skønnes ikke egnet til at give den enkelte mand en sikker fremtræden og god holdning uden for selve eksercitssituationen.

Det forekommer uhensigtsmæssigt at tilvejebringe et særligt grundlag for eksercits i enhed ved hjælp af enkeltmandseksercits.

Det må antages, at eksercits ikke selvstændigt vil kunne skabe forståelse for sammenholdets betydning. Men det kan ikke fuldstændigt afvises, at en begrænset form for eksercismæssig optræden vil kunne befæste gruppefællesskab, sammenhold og selvillid, der i forvejen er skabt eller udviklet på andet grundlag.

Det må således konkluderes, at der kun i meget begrænset omfang er overensstemmelse mellem fagets indhold og de i uddannelsesbestemmelserne angivne formål.

Den foran omhandlede usikkerhed med hensyn til uddannelsesniveau m. v. tillader ikke en nærmere bedømmelse af relationerne mellem indhold og omfang samt mellem indhold/omfang og faktisk anvendelse.

I sidstnævnte henseende bemærkes dog, at såfremt indholdsangivelsen er korrekt (og formålsangivelsen dermed forkert), og hvis de dele af uddannelsen, som har relevans med hensyn til praktisk anvendelse, vil kunne gennemføres med tilfredsstillende resultat i konkurrence med de irrelevante deldiscipliner inden for det til faget fastsatte timetal, er fagets tilmæssige omfang for stort i forhold til stoffets praktiske anvendelighed.

6. Begrundelse for vægtning.

Grundlaget for den tilmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

En delvis forklaring på forskellen på fagets vægtning inden for de 2 våbenarter kan måske ligge i, at feltartilleriets uddannelsesbestemmelser i modsætning til panserinfanteriets også omfatter eksercits i enhed med køretøj.

7. Vandret fagkoordination.

Overlappning til andre fag synes begrænset på grund af uddannelsesbestemmelsernes ret nøjagtige angivelse af fagets indhold og dets særlige karakter.

Feltkundskab.

1. Formål.

Fagets formål er ikke anført i uddannelsesbestemmelserne. Men af disses beskrivelse af

fagets indhold kan udledes, at undervisningen skal tilsiqte at lære de menige, hvorledes feltlivets indvirkninger på personel og personlig udrustning kan begrænses.

2. Indhold.

Bestemmelserne giver ikke basis for at fastlægge det ønskede uddannelsesniveau eller deldisciplinernes indbyrdes vægt.

Det fremgår ikke klart af uddannelsesbestemmelserne, om der med faget tilstræbes en teoretisk eller en rent praktisk indlæring, idet bestemmelserne dels taler om at bibringe mandskabet færdigheder i forskellige discipliner og dels foreskriver, at indøvelse af praktiske færdigheder skal ske under og i tilknytning til faget skyttetjeneste.

Indholdsbeskrivelsen i uddannelsesbestemmelserne kan ikke give anledning til tvivl med hensyn til arten af det stof, som faget omfatter. Men for enkelte deldiscipliners vedkommende er beskrivelsen så generel, at afgrænsningen til andre fag, hvor tilsvarende emner behandles, bliver usikker.

3. Omfang.

Fagets tilmæssige omfang er - efter udskillelse af PPP som uddannelsesfag — i uddannelsesbestemmelserne fastsat således, at det udgør følgende procentdele af fællesfagenes samlede timetal:

	RK-tid	MG-tid	Ialt
PN/NF FAR	5/360= 1,4%	efter behov 10/526= 1,9%	10/909 = 1 %

Det er over for udvalget oplyst, at egentlig uddannelse i feltkundskab kun finder sted i begrænset omfang, idet man i praksis enten kan klare sig med råd og anvisninger i forbindelse med øvelser o. lign. eller forlade sig på, hvad de menige lærer i andre fag.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Det beskrevne fagindhold må - bortset fra tilberedning af forplejning under primitive forhold - være af stor praktisk betydning for den almindelige soldats funktionsduelighed under feltforhold.

5. Grad af overensstemmelse.

Den foran nævnte usikkerhed med hensyn til det ønskede uddannelsesniveau og den prak-

tiske undervisning i faget gør det vanskeligt at foretage en nærmere vurdering af forholdet mellem fagets indhold og tidsmæssige omfang. Den beskudne anvendelse af feltkundskab som selvstændigt uddannelsesfag i praksis og de nedenfor nævnte overlapninger til andre fag tyder dog på, at det ikke skulle være nødvendigt at afsætte timer på uddannelsesplanen specielt til dette fag.

6. Begrundelse for vægtning.

Grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

De dele af faget, der kan betragtes som egentligt undervisningsstof, læres tillige i sanitetstjeneste, ABC-tjeneste, PPP og skydeuddannelse på personligt våben, medens de menige stort set tilegner sig de resterende fagdele i forbindelse med øvelser o. lign. uden egentlig uddannelse.

Fysisk uddannelse og træning.

1. Formål.

Fagets primære formål tegner sig utydeligt, idet det ikke er anført i de grundlæggende uddannelsesbestemmelser (BINFU, GFA BBU og de af Forsvarets Gymnastik- og Idrætsinspektør udgivne Bestemmelser for fysisk uddannelse og træning i Hæren), og kun med usikkerhed lader sig udlede af fagets indhold samt af en række forskellige reglementer og andre undervisningsvejledninger for de enkelte deldiscipliner.

Denne usikkerhed vedrørende formålet kan give vanskeligheder med hensyn til fastlæggelse af indholdet samt til indholdsmæssig og tidsmæssig samordning med andre fag, der også medfører fysisk træning, og som uddannelsen i nærværende fag formentlig skal skabe forudsætninger for.

Endvidere kan usikkerheden med hensyn til fagets formål skabe vanskeligheder med hensyn til indlæringsgrader og for nøjere bestemmelse af normative krav til uddannelsens resultater.

Endelig kan den nævnte usikkerhed give anledning til vanskeligheder i tilfælde, hvor det af forskellige grunde kan være nødvendigt at til-

passe den samlede uddannelse til et ændret eller afkortet skema.

Som et formentligt sekundært formål er anført, at det bør tilstræbes, at soldaten inden uddannelsens afslutning mindst 1 gang har bestået prøverne til idrætsmærket.

Endvidere er anført aflæggelse af prøve til selvforsvarsmærket, som formentlig er et perifert formål, der kan tilstræbes efter vedkommende chefs nærmere bestemmelse.

2. Indhold.

Det fremgår af de grundlæggende uddannelsesbestemmelser, at faget omfatter deldisciplinerne konditionstræning og specialtræning, herunder arbejdsteknik, kasteteknik, håndgemæng, forhindringsbaneøvelser, militær idræt og idrætstræning. Detaljerede øvelsesprogrammer foreligger.

Indlæringsgrader er på de fleste områder ret nøje fastlagt af normative krav til uddannelsens resultater og ved henvisninger til faste øvelsesprogrammer o. lign.

Dette giver gode muligheder for, at uddannelsen i dette fag kan forløbe ensartet på forskellige tjenestesteder og giver en god basis for at føre løbende kontrol med uddannelsens resultater.

Den nævnte mulighed for ensartethed understøttes af, at faget fysisk uddannelse og træning i udstrakt grad forstås af specialuddannede faglærere. Samme virkning har det for faget oprettede faginspektørembede.

Bortset fra visse rekreative indslag synes den praktiske uddannelse i dette fag at være så stærkt træningsteoretisk og -teknisk præget, at det næppe vil være i stand til at fastholde de meniges interesse, ligesom mulighederne for at kæde den fysiske uddannelse og træning sammen med andre dele af den militære uddannelse ikke synes tilstrækkelig tilgodeset.

3. Omfang.

Fagets tidsmæssige omfang er - efter udskillelse af PPP som selvstændigt fag - fastsat til følgende procentdele af det samlede time-tal:

	RK-tid	MG-tid	Ialt
PNINF	90/360 = 25 %	115/412 = 27,9 %	205/772 = 26,5 %
FAR	88/383 = 23 %	180/526 = 34,2 %	268/909 = 29,7 %

Den forskellige vægtning for panserinfanteriet og feltartilleriet kan måske være begrundet i et ønske om at skabe samme fysiske stan-

dard hos mandskabet i de 2 våbenarter, hvis øvrige mandskabsuddannelse ikke giver samme muligheder for fysisk træning.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Den legemlige kondition, som tilstræbes opnået med dette fag, synes at svare godt til panserinfanteriets praktiske behov, medens faget på dette område forekommer overdimensioneret for feltartilleriets vedkommende.

Fagets arbejdstekniske indhold passer ligeledes godt til den praktiske anvendelse inden for panserinfanteriet, men dækker næppe i fuld udstrækning feltartilleriets behov.

Disciplinerne kasteteknik og håndgemæng stemmer for begge våbenarters vedkommende med den praktiske anvendelse. For panserinfanteriet gælder det samme med hensyn til de af faget omfattede forhindringsbaneøvelser, som derimod ikke har større praktisk betydning for feltartilleriet.

Militær idræt og idrætstræning kan vel have en vis rekreativ værdi, men må herudover i det store og hele anses for at være uden betydning for den militære uddannelse.

5. Grad af overensstemmelse.

Relationerne mellem formål og indhold kan ikke vurderes, da formålet ikke er angivet, og forholdet mellem fagets indhold og timetal vil kun kunne belyses ved forsøgsvisse ændringer.

6. Begrundelse for vægtning.

Grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

Fagets indhold overlapper i forhold til håndgranattjeneste for så vidt angår kasteteknik.

Håndgranattjeneste.

1. Formål.

Fagets formål er ikke angivet i uddannelsesbestemmelserne. Men af indholdsbeskrivelsen kan udledes, at hensigten med undervisningen i dette fag skal være at sætte soldaten i stand til at anvende håndgranat, brandflaske og røg-håndbombe.

Dette formål lader sig ikke præcisere nær-

mere på det foreliggende grundlag og yder således kun ringe støtte med hensyn til fastlæggelse af indlæringsgrader på de af fagets områder, hvor normative krav ikke er angivet i indholdsbeskrivelsen.

2. Indhold.

I faget skal indøves forskellige kastetekniske færdigheder, hvoraf der for nogles vedkommende er fastsat normative krav, medens de indlæringsmæssige krav i øvrigt er temmelig løst angivet.

Endvidere omfatter faget forskellige deldiscipliner af mere teoretisk art, hvor de indlæringsmæssige krav ikke er nærmere angivet.

Indholdsmæssigt er faget således præget af en vis uklarhed, der yderligere forstærkes ved en ikke nærmere normeret angivelse af, at yderligere indøvelse af praktiske færdigheder foretages i tilknytning til skyttetjenesten og enhedsuddannelsen, samt af den omstændighed, at der også under faget fysisk uddannelse og træning indøves kastetekniske færdigheder.

De nævnte uklarheder gør det - bortset fra de deldiscipliner, for hvilke normative krav er fastsat - vanskeligt at fastlægge den grad af indlæring, som skal tilstræbes i dette fag.

Det indlæringsmæssige niveau såvel for faget som helhed som for en del af de enkelte deldiscipliner vil derfor let kunne komme til at hvile på subjektive fortolkninger af, hvad der kræves for at opfylde et ikke nærmere angivet formål, der kun med en vis usikkerhed kan udledes af indholdsbeskrivelsen. Endvidere kan indlæringsniveauet komme til at bero på en skønsmæssig vurdering af, hvad der traditionelt kræves på dette område, eller på hvor megen tid, der tilfældigvis er tilbage efter opfyldelsen af de krav, som er normeret for enkelte deldiscipliner. Herved opstår risiko for både over- og underindlæring samt risiko for, at uddannelsen i dette fag ikke bliver tilstrækkelig ensartet på forskellige tjenestesteder.

3. Omfang.

Fagets tidsmæssige omfang er - efter udskillelse af PPP som selvstændigt fag - i uddannelsesbestemmelserne fastsat til følgende procentdele af fællesfagernes samlede timetal:

RK-tid		MG-tid	
PNINF	10/360=2,8%	10/412=2,4%	20/772=2,6%
FAR	10/383=2,6%	10-15/526=1,9-2,9%	20-25/909=2,1-2,9%

De foran nævnte usikkerheder med hensyn til formål og indhold samt indlæringsintensiteten i dette og andre fag for visse af de praktiske færdigheder gør det umuligt at foretage en nærmere vurdering af fagets tidsmæssige omfang.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Det i uddannelsesbestemmelserne beskrevne fagindhold synes at være af praktisk relevans for de meniges eventuelle indsats under feltforhold.

5. Grad af overensstemmelse.

De foran nævnte usikkerheder udelukker en nærmere vurdering af relationerne mellem formål og indhold, indhold og omfang samt indhold/omfang og faktisk anvendelse.

6. Begrundelse for vægtning.

Grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

Faget synes at rumme muligheder for uhenigtsmæssige overlapninger i forhold til skytte-tjeneste, fysisk uddannelse og træning samt enhedsuddannelsen.

Pionertjeneste.

1. Formål.

Fagets formål er ikke angivet i uddannelsesbestemmelserne, hvis beskrivelse af indholdet ikke giver mulighed for at udlede et selvstændigt formål.

2. Indhold.

Uddannelsesbestemmelserne opregner en række forskellige deldiscipliner, hvis indhold for størstepartens vedkommende imidlertid er så løst angivet, at det volder vanskeligheder at foretage en nøjagtig afgrænsning af undervisningsstoffet og at fastlægge deldisciplinernes indbyrdes vægt og dermed den grad af indlæring, som skal tilstræbes på fagets enkelte områder. Disse vanskeligheder forstærkes ved den ikke nærmere præciserede angivelse af, at indøvelse af praktiske færdigheder skal ske under

og i tilknytning til uddannelsen i skyttetjeneste.

Da der ikke kan søges støtte i en formålsangivelse for faget, vil uddannelsen i pionertjeneste let kunne komme til at hvile på subjektive fortolkninger af den løst formulerede indholdsangivelse eller på skønsmæssige vurderinger af, hvad der traditionelt kræves på dette område. Herved opstår risiko for både over- og underindlæring samt risiko for, at uddannelsen i dette fag ikke bliver tilstrækkelig ensartet på forskellige tjenestesteder.

3. Omfang.

Fagets tidsmæssige omfang er — efter udskillelse af PPP som selvstændigt undervisningsfag - i uddannelsesbestemmelserne fastsat til følgende procentdele af fællefagenes samlede timetal:

	RK-tid	MG-tid	lait
PNINF	15/360 = 4,2 %	efter behov	
FAR	15/383 = 3,9 %	10/526 = 1,9 %	25/909 = 2,8 %

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Det i uddannelsesbestemmelserne beskrevne fagindhold synes at være af praktisk relevans for de meniges eventuelle indsats under feltforhold.

5. Grad af overensstemmelse.

De foran nævnte usikkerheder udelukker en nærmere vurdering af relationerne mellem formål og indhold, indhold og omfang samt indhold/omfang og faktisk anvendelse.

6. Begrundelse for vægtning.

Grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

Faget rummer muligheder for uhenigtsmæssige overlapninger i forhold til fællesfaget skyttetjeneste og specialfagene landminetjeneste I og II.

Pudsning pakning og påklædning (PPP).

1. Formål.

Ifølge uddannelsesbestemmelserne (GFA BBU) er uddannelse og tilsyn dette fags hovedformål.

Den nærmere graduering af disse formål vol- der vanskeligheder. Den omstændighed, at pudsning, pakning og påklædning er optaget i bestemmelserne som et selvstændigt fag blandt andre uddannelsesfag, synes umiddelbart at tale for den opfattelse, at undervisningsaspekterne må være det primære formål. En nærmere betragtning af de enkelte deldiscipliner viser imidlertid, at egentlig uddannelse kun i be- grænset omfang synes mulig på de af fagets områder, der ikke også er genstand for under- Visning i andre fag. Dette kunne tyde på, at tilsyn skal opfattes som det primære formål og uddannelse som det sekundære.

For så vidt angår uddannelsen i faget frem- går det af bestemmelserne, at formålet her- med er at bibringe mandskabet såvel en grun- dig viden (grundigt kendskab) som praktiske færdigheder med hensyn til de deldiscipliner, der opregnes under beskrivelsen af fagets ind- hold. Ved en nærmere betragtning forekom- mer denne formålsangivelse ikke ganske klar, idet der kun synes at kunne blive tale om med- delelse af et grundigt kendskab af mere teore- tisk art til de deldiscipliner, som også indgår i andre af mandskabsuddannelsens fællesfag. På denne baggrund synes der i uddannelsesmæs- sig henseende alene at kunne blive tale om ind- øvelse af praktiske færdigheder under faget pudsning pakning og påklædning.

Uddannelsesbestemmelsernes formålsangivel- se giver ikke basis for nærmere at fastlægge forholdet mellem tilsyn og uddannelse. Ud- dannelsesniveaue og deldisciplinernes indbyr- des vægt kan stort set heller ikke fastlægges efter formålet, ligesom afgrænsningen til andre fag må blive usikker på dette grundlag.

I øvrigt synes faget i ret betydeligt omfang at blive praktiseret således, at man tillige til- stræber rent faktisk udførelse af rengørings- og vedligeholdelsesarbejde, hvilket ikke ses at være et formål, uddannelsesbestemmelserne tilsig- ter.

Det findes ikke muligt at foretage en nær- mere præcisering af dette fags formål, hvorfor dets praktiske anvendelse stort set kommer til at bero på et mindre klart, traditionelt og sub- jektivt præget grundlag, der kan variere tem- melig meget fra enhed til enhed. Dette sidste synes i øvrigt at komme til udtryk i den meget betydelige forskel med hensyn til fagets time- talsmæssige vægt inden for panserinfanteriet og feltartilleriet.

2. Indhold.

Uddannelsesbestemmelsernes indholdsbeskri- velse giver heller ikke mulighed for med sik- kerhed at fastlægge forholdet mellem tilsyn og uddannelse, ligesom det ikke under indholdet anføres, i hvilket omfang undervisningen i fa- get skal tilstræbe at bibringe de menige teore- tisk viden og praktiske færdigheder.

Uddannelsens nærmere indhold overlades herved i vidt omfang til fortolkninger med deraf følgende muligheder for uensartet ud- dannelse ved forskellige enheder og for såvel over- som underindlæring samt for overlap- ninger i forhold til andre fag.

I øvrigt bemærkes, at størstedelen af fagets deldiscipliner umiddelbart synes at være af en sådan art, at egentlig uddannelse ikke er mulig eller påkrævet. Der synes stort set kun at være behov for praktisk betonedede anvisninger, så- ledes at fagets reelle uddannelsesmæssige ind- hold næppe vil kunne lægge beslag på mere end få timers egentlig undervisning.

Dette fags egentlige indhold synes således at bestå af tilsyn og forskellige andre praktiske foranstaltninger - herunder brugervedligehol- delse af kostbart materiel. Hertil må utvivlsomt afsættes en passende del af tjenestetiden, men disse foranstaltninger har intet med uddannelse at gøre.

3. Omfang.

Fagets tidsmæssige omfang er fastsat til føl- gende procentdele af fællesfagernes samlede timetal:

	KK-tid	MG-tid	Ialt
PNTNF	35/395 = 8,8 %	40/452 = 8,8 %	75/847 = 8,8 %
FAR	110/493 = 22,1 %	250/776 = 32,2 %	360/1269 = 28,3 %

På grund af de foran nævnte usikkerheder med hensyn til fagets formål og indhold findes det ikke muligt at foretage en nærmere vurde- ring af den timetalsmæssige vægt, som er til- lagt faget pudsning pakning og påklædning.

Den egentlige uddannelse, som finder sted i dette fag, synes dog at være så beskeden, at det må kunne udgå som uddannelsesfag, idet det uddannelsesmæssige indhold vil kunne hen- lægges til andre fag.

I øvrigt bemærkes, at den betydelige forskel, hvormed faget indgår i henholdsvis panserin- fanteriets og feltartilleriets mandskabsuddannel- se, i nogen grad skyldes forskelligt indhold ud over det rent uddannelsesmæssige. Denne for-

skel kunne give anledning til en særskilt undersøgelse med rationaliseringsmæssigt sigte.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Fagets uddannelsesmæssige indhold er så beskeden, at en nærmere vurdering af fagets faktiske anvendelse ikke forekommer relevant.

5. Grad af overensstemmelse.

Usikkerhed med hensyn til formål og indhold samt fagets beskudne undervisningsmæssige indhold gør det umuligt og irrelevant ud fra uddannelsesbetragtninger at foretage en nærmere bedømmelse af relationerne mellem formål og indhold, indhold og omfang samt indhold/omfang og faktisk anvendelse.

6. Begrundelse for vægtning.

Det fremgår af infanteriets blivende bestemmelser for uddannelse, at man regner med, at der - udover den til uddannelse afsatte tid - bruges 1½ time af den daglige tjenestetid til eftersyn, appeller, ud- og hjemmarch, hvil mellem lektioner o. lign. Noget tilsvarende ses ikke at være tilfældet for feltartilleriets vedkommende. Dette kan rumme en del af forklaringen på de nævnte vægtningsforskelle.

I øvrigt er grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

De deldiscipliner, som kan indeholde egentligt undervisningsstof, læres også i andre fag (sanitetstjeneste, feltkundskab, tjenestekundskab, ABC-tjeneste, skydeuddannelse og for så vidt angår praktisk indøvelse skyttetjeneste).

Faget pudsning pakning og påklædning rummer således betydelige risici for overlappning i forhold til andre fag.

Sanitetstjeneste.

1. Formål.

Uddannelsesbestemmelserne indeholder intet om fagets formål. Men efter indholdsbeskrivelsen at dømme synes det at være hensigten med undervisningen i dette fag at sætte soldaten i stand til uden særlig ekspertise at yde nødhjælp til sig selv og andre, at bibringe ham en viden om personlig og smitteforebyggende hygiejne

samt at meddele ham en vis orientering om almindelige sundhedsregler, tuberkulose, alkoholmisbrug, kønssygdomme og mandlig prostitution.

Formålene lader sig ikke præcisere nærmere på det foreliggende grundlag, hvorfor afgrænsningen til visse andre fag kan være vanskelig. Af samme grund lader det sig ikke gøre at fastlægge deldisciplinernes indbyrdes vægt og dermed den grad af indlæring, som skal tilstræbes på fagets enkelte områder.

2. Indhold.

De praktiske færdigheder vedrørende førstehjælp, som undervisningen skal sætte soldaten i stand til at udføre, er ret nøje angivet, medens fagets øvrige indhold er anført temmelig vagt og for visse deles vedkommende kun antydningssvis. Gradueringer er uklare og yder ikke væsentlige bidrag til fastlæggelse af det indlæringsniveau, som skal tilstræbes for de enkelte deldiscipliners vedkommende. Herved opstår risiko for, at undervisningen i faget kommer til i nogen grad at hvile på subjektive fortolkninger eller på en skønsmæssig vurdering af, hvad der traditionelt kræves på dette område.

Undervisningen i faget varetages i de fleste tilfælde af den stedlige militære reservelæge, som imidlertid ikke altid deltager i den praktiske indøvelse, som ifølge uddannelsesbestemmelserne skal finde sted under skyttetjeneste. I disse tilfælde vil de menige ofte være henvist til at modtage undervisning af sergenter, hvis uddannelse i sanitetstjeneste ifølge uddannelsesbestemmelserne på visse områder er mindre omfattende end den uddannelse, de menige skal have. Herved opstår en betydelig risiko for, at indøvelsen af praktiske færdigheder bliver ufyldestgørende eller direkte fejlagtig.

Der kan således påvises en del tilfælde, hvor det ikke er muligt for underafdelingerne at opfylde de uddannelsesmæssige krav, som stilles i dette fag.

For så vidt angår den krævede orientering om almindelige sundhedsregler, alkoholmisbrug, kønssygdomme m. v. synes den foreskrevne undervisningsform at være mindre hensigtsmæssig.

3. Omfang.

Fagets tidsmæssige omfang er - efter udskillelse af PPP som uddannelsesfag — i uddannel-

sesbestemmelserne fastsat til følgende procentdele af fællesfagenes samlede timetal:

	RK-tid	MG-tid	Ialt
PN1NF	10/360 = 2,8%	15/412 = 3,6%	25/772 = 3,2%
FAR	13/383 = 3,4%	10,526 = 1,9%	23/909 = 2,5%

Uklarhed med hensyn til formål, indlæringsgrader og den tid, som anvendes til praktisk indøvelse under skyttetjeneste, gør det umuligt at foretage en nærmere vurdering af fagets timetalsmæssige vægt.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Stof af den i uddannelsesbestemmelserne omhandlede karakter må betragtes som relevant for militær uddannelse.

De foran nævnte uklarheder med hensyn til formål, indhold, omfang og den lærermæssige situation synes imidlertid at måtte gøre det usikkert, i hvilket omfang de menige gennem uddannelsen i dette fag tilegner sig viden og færdigheder, der vil være af tilstrækkelig praktisk betydning under krigsmæssige forhold.

5. Grad af overensstemmelse.

Usikkerhed med hensyn til formål, indhold og tildels omfang gør det umuligt at foretage en nærmere vurdering af, om der er overensstemmelse mellem formål og indhold, mellem indholdet og den tid, der er afsat til undervisning i dette fag samt mellem indhold/omfang og faktisk anvendelse.

6. Begrundelse for vægtning.

Grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

Det i uddannelsesbestemmelserne beskrevne indhold overlapper til dels fagene feltkundskab, ABC-tjeneste, pudsning pakning og påklædning.

Skydeuddannelse på personligt våben.

Denne uddannelse omtales kun meget summarisk i de grundlæggende uddannelsesbestemmelser, BINFU og GFA BBU, der begge henviser til det af Generalinspektøren for Infanteriet udgivne skydereglement for håndskydevåben I-IV. Dette reglement bliver således de

egentlige uddannelsesbestemmelser på dette område.

Det fremgår ikke klart af uddannelsesbestemmelserne, hvorvidt skydeuddannelse på personligt våben betragtes som fællesfag eller specialfag. Faget er i BINFU 280 omtalt som fællesfag, medens det i samme bestemmelses pkt. 1023, 1031, 1032, 1041 og 1042 samt i GFA BBU 3.0 - 051 rubriceres som specialfag.

Den her omhandlede del af mandskabsuddannelsen består af en grundlæggende skydeuddannelse på gevær og et antal efterfølgende kurser på gevær, maskinpistol og pistol. Da alle menige imidlertid gennemgår den grundlæggende skydeuddannelse på gevær og hovedparten af dem tillige et af de kurser, der betegnes som skydeuddannelse 3 og 4 på henholdsvis gevær og maskinpistol, og da disse kurser rummer meget betydelige lighedspunkter, har udvalget valgt at behandle skydeuddannelsen på personligt våben efter samme retningslinier som fællesfagene.

1. Formål.

Det fremgår af skydereglement for håndskydevåben (Sk.h.I), at det generelle formål med skydeuddannelsen på personligt våben er at gøre soldaten til en sikker og hurtig skytte under alle kampforhold. Dette er ikke nærmere præciseret i reglementets generelle formålsangivelse. Men af indholdsbeskrivelsen kan formentlig udledes, at undervisningen i dette fag skal tilsigte at bibringe soldaten rent skyde- og våbentekniske færdigheder og viden i et sådant omfang, at han bliver i stand til at vedligeholde og betjene sit personlige våben rigtigt under alle kampforhold - herunder at skyde træfsikkert og hurtigt med det under alle terræn-, lys- og klimaforhold.

Det nævnes videre i omtalen af skydeuddannelsens generelle formål, at denne uddannelse skal fremkalde og befæste gode soldateregenskaber som beslutsomhed, selvkontrol og selvtillid. Uddannelsesbestemmelserne giver ikke mulighed for at præcisere disse dele af formålet nærmere.

Endelig nævnes det i Sk.h.IV som et særligt formål for den grundlæggende skydeuddannelses vedkommende, at denne uddannelse skal bibringe soldaten praktisk og teoretisk baggrund for at løse opgaver som geværbevæbnet vagt i garnisonen på sikkerhedsmæssig forsvar-

lig måde. Bestemmelserne giver ikke mulighed for en nærmere præcisering af dette formål, der i øvrigt ikke synes at stemme overens med den generelle formålsbeskrivelse, som kun omtaler kampforhold.

Endelig kan det udledes af indholdsangivelserne, at undervisningen skal tilsigte at lære soldaten de sikkerhedsmæssige forskrifter at kende, således at han kan omgå sit våben uden at udsætte sig selv eller andre for unødigt fare.

Bortset fra uddannelsesbestemmelsernes pointering af, at træfsikkerhed skal betragtes som primært i forhold til hurtighed, giver bestemmelserne ikke mulighed for at foretage en graduering af de angivne formål.

I det omfang, hvori det ikke er muligt at foretage nærmere præcisering og graduering af formålene, opstår vanskeligheder med hensyn til fastlæggelse af indlæringsgrader med deraf følgende risiko for såvel over- som underindlæring på områder, hvor fagets indhold ikke er meget nøje fastlagt. For skydeuddannelsens vedkommende synes faren herfor at være størst med hensyn til deldisciplinerne våbenlære, skydeteori og tildels sikkerhedsbestemmelser, medens fagets øvrige område indholdsmæssigt synes at ligge i så faste rammer, at risikoen ikke er til stede under normale forhold på grund af mangler ved formålsangivelsen. Sådanne mangler kan imidlertid blive af betydning i tilfælde, hvor det er nødvendigt at tilpasse uddannelsen til et afkortet tidsskema.

2. Indhold.

Efter de foreliggende uddannelsesbestemmelser består faget skydeuddannelse på personligt våben dels af en forberedende skydeuddannelse og dels af et varierende antal instruktions- og felt(kamp)skydninger.

Den forberedende skydeuddannelse omfatter våbenbetjening, våbenlære, skydeteori — herunder sikkerhedsbestemmelser - og skydeinstruktion.

Det nærmere indhold af de 3 førstnævnte deldiscipliner er temmelig løst angivet. Dette kan med hensyn til indlæringsgrader give anledning til usikkerhed, som kan give sig udslag i bl. a. overindlæring på disse områder. Faren herfor synes at være størst med hensyn til skydeteori, hvor det forekommer vanskeligt på det foreliggende grundlag at opnå en ensartet fastlæggelse af »det for skytten nødvendige teoretiske grundlag«.

Noget tilsvarende gælder for så vidt angår sikkerhedsbestemmelserne, hvor det uddannelsesmæssige indhold dog er noget nærmere angivet for panserinfanteriets vedkommende i BINFU 280.

Skydeinstruktionen omfatter ifølge Sk.h.I dels en række øvelser i sigtning, åndedræsteknik, skyde- og klarstillinger, aftræk, skudafgivelse/afgivelse af byger, skytteild/bygeild, valg af retningspunkt, skydning mod bevægeligt mål og skydning i mørke samt dels forberedende instruktionsskydninger. Disse deldiscipliners nærmere indhold og den rækkefølge, hvori de skal gennemgås, er meget nøje angivet i skyde-reglementet, der ligeledes indeholder detaljerede regler for repetition af det til skydeinstruktionen hørende undervisningsstof.

Reglementet indeholder ligeledes detaljerede regler for indhold og afvikling af de til skydeuddannelsen knyttede instruktions- og felt(kamp)skydninger samt de afsluttende duelighedsskydninger.

Disse skydninger giver en vis feed-back til undervisningen og kontrol med det endelige resultat.

For så vidt angår skydeinstruktion og skydninger synes uddannelsesbestemmelserne at give en ret stor sikkerhed for, at skydeuddannelsen drives ensartet på forskellige tjenestesteder. Denne tendens forstærkes derved, at skydeinstruktionen og skydningerne i ret betydeligt omfang forestås af specialuddannede faglærere, men modvirkes til gengæld af de forskellige tjenestesteders ret varierende ydre vilkår for at gennemføre skydeuddannelsen.

Det meget stramme program, der er lagt for skydeinstruktionen, synes at indeholde væsentlige risici for overindlæring på detailområder, ligesom programmets meget teoretiske præg næppe er egnet til at fremme de meniges motivation for at tilegne sig stoffet.

Man må derfor anse det for vel kategorisk, når det i Sk.h.I hævdes, at skydning først og fremmest skal læres gennem skydeinstruktion, og at skarpskydning blot er en afprøvning af det, der er lært under skydeinstruktionen, og grundlaget for at afgøre, hvor det er nødvendigt at sætte ind med yderligere instruktion.

Endvidere må man stille sig tvivlende over for det hensigtsmæssige i reglementets unuancerede forskrift om, at den praktiske del af skydeuddannelsen skal gennemføres på eksercermæssig måde.

Udover de allerede nævnte synes der at ligge

betydelige risici for overindlæring i den i indledningen nævnte opdeling af skydeuddannelsen på personligt våben i et antal kurser, hvoraf grundlæggende uddannelse på gevær gennemgås af alle menige, medens hovedparten yderligere gennemgår et af de kurser, der betegnes som skydeuddannelserne 3 og 4 på henholdsvis gevær og maskinpistol.

I Sk.h.IV er hvert af disse kursers indhold angivet summarisk og tildels i form af normative krav til uddannelsens resultater.

For skydeuddannelserne 3 og 4 på maskinpistol er der fuldstændig identitet mellem de krav, som stilles til uddannelsens resultater. Man må følgelig gå ud fra, at disse resultater kan opnås i den til skydeuddannelse 4 afsatte tid og med de i denne uddannelse indlagte skydninger. På denne baggrund er det vanskeligt at se begrundelsen for, at der anvendes mere tid og flere skydninger på skydeuddannelse 3 end på skydeuddannelse 4. Her synes overindlæring at være en uundgåelig konsekvens af bestemmelserne for så vidt angår skydeuddannelse 3.

Noget lignende synes at gøre sig gældende med hensyn til de tilsvarende uddannelser på gevær, hvor der dog er en beskedent forskel i de krav, som stilles til de opnåede resultater i instruktionskydning C III.

Da der i meget betydeligt omfang er lighedspunkter mellem skydeuddannelserne på gevær og maskinpistol, synes der at ligge ikke uvæsentlige risici for overindlæring i skyde-reglementets bestemmelse om, at skytter, der som personligt våben ikke får samme type som det, hvormed de har modtaget den grundlæggende uddannelse, eller som skifter personligt våben under uddannelsen, skal gennemføre skydeinstruktionen med det nye våben i fuldt omfang. Det samme gælder reglen om, at skytter, der uddannes på mere end et våben, skal gennemføre den fuldstændige skydeinstruktion med begge eller alle våben.

3. Omfang.

Fagets omfang varierer noget, afhængigt af, hvilke kurser den enkelte menige skal gennemgå af hensyn til sin funktion i organisationen. For de menige, der modtager den mest omfattende skydeuddannelse, er fagets tidsmæssige omfang - efter udskillelse af PPP som selvstændigt fag - fastsat til følgende procentdele af det samlede timetal:

	RK-tid	MG-tid	Ialt
PNINF	75/360 = 20,8 %	55412 = 13,3 %	130/772 = 16,8 %
FAR	75/383 = 19,6 %	45/526 = 8,6 %	120/909 = 13,2 %

De foran nævnte usikkerheder med hensyn til formål og visse dele af indholdet gør det umuligt at foretage en nærmere vurdering af fagets tidsmæssige omfang.

I denne forbindelse skal dog bemærkes, at der umiddelbart synes at være mulighed for under maskinpistoluddannelsen i højere grad at bygge på, hvad der er indlært under den grundlæggende skydeuddannelse på gevær, og at den måde, uddannelsen er organiseret og afvikles på, medfører spildtid i ret betydeligt omfang for de enkelte soldater.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Det i Sk.h.IV i summarisk form beskrevne fagindhold synes at være af praktisk relevans for de meniges eventuelle indsats under feltforhold, medens man må stille sig mere tvivlende med hensyn til relevansen af en række detaljer, der i højere grad synes at være egnede til at fremme rigtig optræden på skydebaner end under feltforhold.

5. Grad af overensstemmelse.

De foran nævnte usikkerheder udelukker en nærmere vurdering af relationerne mellem formål og indhold, indhold og omfang samt indhold/omfang og faktisk anvendelse. Man har dog det indtryk, at der ikke er fuld overensstemmelse mellem det for skydeuddannelsen opstillede generelle formål og en række indholdsmæssige detaljer.

6. Begrundelse for vægtning.

Grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

Faget rummer risiko for uhensigtsmæssig overlapning med hensyn til vedligeholdelse af det personlige våben, der efter uddannelsesbestemmelserne også læres i fagene PPP og feltkundskab.

Endvidere synes der at være nærliggende risiko for uhensigtsmæssig overlapning mellem den grundlæggende skydeuddannelse og de efterfølgende skydekurser.

Den nære sammenhæng, der - navnlig i sky-

deuddannelsens sidste faser - er mellem denne uddannelse og uddannelsen i skyttetjeneste, stiller krav om en ret nøje koordination, der ofte er vanskeligt gennemførlig på grund af de ydre vilkår for uddannelsens afvikling.

Skyttetjeneste.

1. Formål.

Formålene tegner sig utydeligt, idet uddannelsesbestemmelserne ikke direkte anfører noget herom.

Af bestemmelsernes indhold kan udledes, at der *primært* tilstræbes en vis taktisk forståelse, rigtig situationsbedømmelse og korrekt feltmæssig optræden.

En sammenligning med andre fag viser et par *sekundære* formål. Et af disse er praktisk indøvelse af, hvad der læres i fagene pionertjeneste, feltkundskab, ABC-tjeneste, sanitets-tjeneste og håndgranattjeneste. En gennemgang af faget fysisk uddannelse og træning viser, at der som et sekundært formål med skyttetjeneste tillige tilstræbes en vis konditionstræning. Disse sekundære formål er ikke anført under beskrivelsen af faget skyttetjeneste.

Endelig ses det af uddannelsesbestemmelserne, at erhvervelse af terrænsportsmærket indgår som et *perifert* formål.

En nærmere, objektiv præcisering af formålene er ikke mulig på det foreliggende grundlag, hvorfor afgrænsningen til andre fag er vanskelig, ligesom det af den grund ikke er muligt at fastlægge deldisciplinernes indbyrdes vægt og dermed den grad af indlæring, som skal tilstræbes på fagets enkelte områder.

2. Indhold.

Skønt en lang række deldiscipliner opregnes, forekommer fagets indhold alligevel ikke ganske klart. Dette skyldes bl. a., at det i en del andre fag foreskrives, at praktisk indøvelse finder sted under eller i tilknytning til skyttetjeneste, uden at gradueringer angives, og uden at dette stof omtales under beskrivelsen af skyttetjeneste. Den nævnte uklarhed forstærkes derved, at der med faget i praksis tillige sigtes mod en samordning af, hvad der er lært i dette og en række andre fag. Af de nævnte grunde opstår muligheder for ukontrollable overlappings, samt risiko for over- eller underindlæ-

ring, hvis der ikke er meget nær kontakt mellem lærerne i skyttetjeneste og de andre fag.

Endvidere medvirker det til uklarheden, at faget er rubriceret som enkeltmandsuddannelse, skønt det af indholdsbeskrivelsen og den måde, faget drives på i praksis, fremgår, at der i ikke ringe grad er tale om gruppeuddannelse, uden at relationen mellem disse led i uddannelsen er nærmere angivet.

Det i uddannelsesbestemmelserne beskrevne indhold synes ret tilfældigt opført uden angivelse af samhørende grupper af deldiscipliner og den progression, der bør være i undervisningen. Der ses ikke at foregå nogen indlæringsmæssig udvikling efter 9 måneders forløb.

Indlæringsgrader for de enkelte deldiscipliner er ikke anført — og kan næppe fastlægges uden en nærmere præcisering af fagets formål.

3. Omfang.

Fagets tidsmæssige omfang er — efter udskillelse af PPP som uddannelsesfag - i uddannelsesbestemmelserne fastsat således, at det udgør følgende procentdele af fællesfagernes samlede timetal:

	RK-tid	MG-tid	Ialt
PNINF	$55/360 = 15,3\%$	X/412	$55 + X/772$
FAR	$45/383 = 11,7\%$	$30/526 = 5,7\%$	$75/909 = 8,3\%$

Det fremgår af de for panserinfanteriet gældende uddannelsesbestemmelser, at der for menigtidens vedkommende samlet er afsat 70 timer til skyttetjeneste, pionertjeneste, feltkundskab og ABC-tjeneste uden angivelse af vægten for de enkelte fag. Dette i forbindelse med den foran beskrevne usikkerhed med hensyn til formål og indhold gør det umuligt at foretage en nærmere vurdering af fagets vægtning.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Det, der indlæres i faget, er som helhed relevant.

5. Grad af overensstemmelse.

Usikkerheder med hensyn til formål, indhold og omfang gør det umuligt at foretage en nærmere vurdering af relationerne mellem formål og indhold, indhold og omfang, indhold/omfang og faktisk anvendelse.

6. Begrundelse for vægtning.

Det beskrevne indhold og de antydede formål indicerer, at skyttetjeneste må være en meget vigtig del af mandskabsuddannelsen.

Grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

De foran under omtalen af fagets formål og indhold nævnte usikkerheder rummer væsentlige risici for uhensigtsmæssige overlapninger til andre fag.

Den omstændighed, at skyttetjenesten i et vist omfang bygger på, hvad der er lært i andre fag, stiller betydelige krav til en omhyggelig skemalægning, der imidlertid i praksis ofte slås i stykker af udefra kommende forstyrrelser.

Tjenestekundskab.

1. Formål.

For rekruttidens vedkommende er det ifølge uddannelsesbestemmelserne dette fags formål at bibringe de menige et kendskab til tjensteforhold samt til rets- og straffeforhold.

For menigtiden er intet anført om formålet. Men det kan udledes af bestemmelsernes beskrivelse af fagets indhold, at den fortsatte undervisning bl. a. tilstræber at give de menige en øget viden om tjenstlige forhold.

Det kan endvidere udledes af indholdsbeskrivelsen, at der i undervisningstimer gives orientering af historisk, ideologisk og politisk karakter samt om frivillige korps, soldaterforeninger og skytteforeninger.

På det foreliggende grundlag er det ikke muligt at foretage en sikker graduering af de nævnte formål. Men uddannelsesbestemmelsernes omtale af indlæringsgrader for de enkelte deldiscipliner tyder på, at uddannelsen vedrørende rets- og straffeforhold, visse tjenstlige forhold samt den omhandlede orientering af ideologisk og politisk karakter opfattes som primære formål, medens uddannelsen vedrørende andre tjenstlige forhold, den historiske orientering og orienteringen om forskellige foreninger betragtes som sekundære eller lavere prioriterede formål.

Andet dokumentarisk materiale tyder på, at faget yderligere tilstræber andre formål — bl. a. at skabe en personlig kontakt og et indbyrdes tillidsforhold mellem chef og mandskab. Disse formål fremgår imidlertid ikke af uddannelsesbestemmelserne.

En nærmere, objektiv præcisering af fagets formål er ikke mulig på grundlag af uddannelsesbestemmelserne, hvorfor afgrænsningen til andre fag kan være vanskelig for nogle deldiscipliners vedkommende.

Af samme grund yder det om mandskabsuddannelsens formål foreliggende kun ringe støtte til en nærmere fastlæggelse af deldisciplinernes indbyrdes vægt og den grad af indlæring, som tilstræbes.

2. Indhold.

Fagets indhold er meget bredt og forskelligartet og tegner sig ret uklart, dels på grund af den måde deldisciplinerne er beskrevet på, og dels fordi angivelsen af indlæringsgrader ikke muliggør en nærmere fastlæggelse af uddannelsesniveaue. Herved gives betydelige muligheder for personligt prægede fortolkninger og dermed væsentlig usikkerhed med hensyn til, om menige ved forskellige enheder modtager en indholdsmæssigt nogenlunde ensartet uddannelse i dette fag. Såvel under- som overindlæring samt uhensigtsmæssige overlapninger til andre fag eller mellem forskellige læreres undervisning inden for faget bliver ligeledes nærliggende muligheder.

Det i uddannelsesbestemmelserne anførte indhold synes arrangeret på en måde, som vanskeliggør, at samholdende deldiscipliner kan samles i emnegrupper, og at sådanne grupper kan behandles i naturlig progression.

Endvidere forekommer dele af faget ikke at være af umiddelbar betydning for militær uddannelse, og det beskrevne indhold synes at være så forskelligartet, at det næppe vil være muligt at samle fagets nuværende deldiscipliner under et fælles formål. Yderligere synes enkelte af de emner, som behandles i faget, ikke at burde have tildelt egentlige undervisningstimer.

3. Omfang.

Fagets tidsmæssige omfang er - efter udskillelse af PPP som uddannelsesfag - i uddannelsesbestemmelserne fastsat således, at det udgør følgende procentdele af fællesfagenes samlede timetal:

	RK-tid	MG-tid	
PNINF	20/360 = 5,6 %	25/412 = 6,1 %	45/772 = 5,8 %
FAR	30/383 = 7,8 %	50/526 = 9,5 %	80/909 = 8,8 %

Den foran nævnte usikkerhed med hensyn til fagets formål og indhold umuliggør en nærmere vurdering af denne vægtnings rimelighed.

4. Grad af faktisk anvendelse i praksis.

Synes at tegne sig uklart.

5. Grad af overensstemmelse.

Usikkerhed med hensyn til formål og indhold gør det umuligt at foretage en nærmere vurdering af relationerne mellem formål og indhold, indhold og omfang samt indhold/omfang og faktisk anvendelse.

6. Begrundelse for vægtning.

Grundlaget for den timetalsmæssige vægt, der er tillagt faget, er ikke indeholdt i uddannelsesbestemmelserne.

7. Vandret fagkoordination.

En del af fagets indhold behandles også under den civile tjenestetidsundervisning.

Det meget brede indhold og den måde, det er beskrevet på rummer endvidere risiko for uhensigtsmæssig overlappning til andre dele af uddannelsen.

Retningslinjer for uddannelsesobservationer.

(Jfr. analyseskema III B).

Klarlæggelse af uddannelsens udførelse nødvendiggør dels *direkte observationer* under lektioner og dels *drøftelser med fagets lærer* af spørgsmål vedrørende lektionsserien som helhed.

Observatøren må virke passende interesseret, men forholde sig passiv, så lektionen går sin gang. Han noterer ikke ned eller foretager sig andet, som kan forstyrre. Han fungerer som observatør, men ikke som konsulent, når der er tale om kortlægningsformål.

Påtænkt tilrettelæggelse af *lektionsserien som helhed* drøftes uden for undervisningstiden med henblik på *påtænkt anvendelse af*

1. Metoder og mønstre (jfr I).
2. Disponering (jfr. II).
3. (I hvilken udstrækning) planer, reglementer etc., herunder opfattelse af optimalt timetal for faget (jfr. III).
4. (Mere indgående) muligheder, som gives i kraft af illustrations-, demonstrations- og andet undervisningsmateriel, herunder materiel til brug for elever (jfr. IV).
5. Faglig og pædagogisk litteratur (jfr. IV).

I. *Undervisningsmetoder og arbejdsmønstre i den enkelte lektion.*

A. *Forelæsningsform i orienteringer, instruktioner m. v.*

1. Ren forelæsning. (Karakteristika).
2. Ren forelæsning med illustration og/eller demonstration.
3. Forelæsning med indlagte eller efterfølgende spørgsmål og svar.

B. *Spørgsmål og svar som arbejdsmønstre.*

1. Lederstyret. Vægten på lærerspørgsmål, som elever besvarer. (Samme elev (overhøring) eller skiftende elever).
2. Elevstyret. Vægten på elevspørgsmål, som lærer (eller elever) besvarer.

C. *Samtale som arbejdsmønster.*

1. Lederstyret.
 - a) Stærkt, med konstant lærerinitiativ.
 - b) Moderat, med overvejende lærerinitiativ.

2. Balanceret. Skiftende initiativ lærer-elev.

3. Elevstyret. Overvejende elevinitiativ.

4. Laissez-faire. Uden styring, tilfældig, evt. kaotisk.

D. *Selvstændig elevgengivelse af stofdele eller demonstration af færdigheder.*

E. *Elevaktivitet i øvrigt vedrørende stof eller færdigheder.*

1. Lederstyret med hensyn til at indlære, opøve og rutinere.

2. Elevstyret med hensyn til at finde ud af, lære, huske (selvvirksomhed).

F. *Anvendt undervisningsmateriel.* (Se bemærkningerne til IV A).

1. Af lærer.
2. Af elever.
3. Af lærer og elever.
4. Hvordan anvendt.
5. Anvendt til hvilke aktiviteter.

G. *Anvendt elevopdeling.* (Se tillige V).

1. Holdarbejde. (Hold uopdelt eller opdelt i mindre hold med hver sin lærer).

2. Gruppearbejde. (Hold delt i 2 eller flere grupper under samme lærer).

3. Holdstørrelse og gruppestørrelse i forhold til stoffets art og karakter.

4. Enkeltmandsarbejde.

5. Kombineret hold - gruppe - enkeltmand.

H. *Anvendte metoders, mønstres, aktiviteter og lignendes*

1. indflydelse på kommunikation og atmosfære. (jfr. VI).

2. udløsen af (hvilke) elevreaktioner. (jfr. VII).

J. *Hovedindtryk af lektionens forløb med hensyn til den anvendte metodik og dens faglige og psykiske virkninger.*

II. *Stofdisponering i den enkelte lektion.*

A. *Lektionens indhold og dets strukturering.*

1. Det primære sigte,
 - a) formel viden eller detailviden
 - b) forståelse af principper og funktioner.

2. Stofstrukturerings,
 - a) uorganisk, uden naturlig progression
 - b) stofdele struktureres i samhørende grupper
 - c) samhørende grupper opbygges i naturlig progression.
 - B. *Lektionens opdeling (stofanvendelse).*
 F. eks.:
 Instruktionsperioder.
 Øvelsesperioder.
 Repetitionsperioder.
 Kontrolperioder. (Stof eller færdigheder).
 Fejlretningsperioder.
 Evt. andre perioder.
 - C. *Disponeringsprincipper.*
 1. Fast princip. (Hvilket).
 2. Varierende efter stoffets art og karakter.
 Fra de enkelte elementer via delfunktion eller elementgrupper til funktion eller princip. Eller modsat vej. Eller andre veje.
 - D. *Hovedindtryk af lektionens forløb med hensyn til*
 1. sigte og strukturerings,
 2. aktivitetsanvendelse og -fordeling,
 3. disponeringsprincipper,
 4. relevans ud fra stoffets karakter og virkning på elever.
- III. *Undervisningsvejledninger m. v. for instruktører.*
- A. Planer, reglementer m. v. beses og drøftes. Hensigtsmæssighed belyses.
 - B. Indtryk af fagindholds og timetals hensigtsmæssighed for elevers motivation og kunnen drøftes. (Sammenlignes med oplysninger om optimalt timetal).
 - C. Faglig og pædagogisk litteratur til instruktørbrug beses og drøftes. Hensigtsmæssighed belyses.
 - D. Der sammenholdes med det i lektioner observerede og det, som er oplyst vedrørende lektionsserien.
- IV. *Undervisningsmateriel.*
- A. Materiel til rådighed for faget beses og drøftes. Kvalitet og kvantitet belyses.
 (Det bemærkes, at egentlige lærebøger

- (ikke supplerende litteratur) omfatter både bøger til brug for instruktører og bøger til brug for elever. Ved illustrationsmateriel forstås billedligt materiel og forevisningsmuligheder. Demonstrationsmateriel omfatter både faktiske dele og helheder. Materiel til elevbrug er udelukkende, hvad eleverne får i hænde at arbejde med såvel i forbindelse med instruktion som mere selvstændigt eksplorativt).
- B. Der sammenholdes med det i lektioner observerede og det, som er oplyst vedrørende lektionsserien.

V. *Elevdifferentiering i den enkelte lektion.*

- A. Behandles eleverne som en ensartet masse.
- B. Anvendes differentiering.
 1. Holdarbejde. Hvordan indgår elevdifferentiering i holdarbejde i forbindelse med IA.3 og I.B-F.
 2. Gruppearbejde. Dette kan i sig selv være en differentieringsform. Men der må observeres eller belyses
 - a) anvendte principper for fordeling af eleverne på grupperne,
 - b) anvendte principper for fordeling af stoffet på grupperne,
 - c) den anvendte gruppeteknik.
 Lærers relation til den enkelte gruppe (jfr. I.A-F).
 Gruppens egne relationer (selvstyring, samarbejde, reaktioner, atmosfære, resultater).
 3. Enkeltmandsarbejde. Dette kan i sig selv være en differentieringsform. Men der må observeres eller belyses
 - a) anvendte principper for stoftildeling til den enkelte elev,
 - b) relationen lærer-elev.
 Overvejende lederstyring.
 Overvejende elevstyring.
 4. Hvad bestiller andre elever, når læreren koncentrerer sig om nogle elever en enkelt.
 5. Hvordan beskæftiges elever, der har tilegnet sig stoffet tidligere end andre.
- C. Det i lektioner observerede og belyste og det for lektionsserien oplyste sammenholdes.

VI. *Kommunikation og atmosfære (observation i den enkelte lektion og drøftelse).*

- A. Kommunikation lærer-elev i lektionen (envejs — tovejs m. v.).
- B. Kommunikation elever indbyrdes i lektionen.
- C. Atmosfæren som helhed i lektionen sammenhold med VII).
- D. Drøftelse med læreren af dennes *opfattelse og erfaring* vedrørende det pågældende elevhold.

VII. *Observerede elevreaktioner. (Af observationer).*

- A. Hvilke elevreaktioner forekommer (grader af aktivitet, passivitet, interesse, ubehag m. v.),
- B. Hvilke reaktioner kan belyse
 1. selve undervisningens motivationsgrad,
 2. stoffets motivationsgrad,
 3. kommunikation,
 4. atmosfære.

Rettelser til »Intensivering af mandskabsuddannelse«

Side 23: 1. spalte, 14. linje, »centrale« rettes til »centralt«.

Side 23: 2. spalte, 16. linje, »anvendelse«, rettes til »anmeldelse«.

